

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DİNLER TARİHİ AÇISINDAN
FATİMA OLAYI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet KIR

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Dinler Tarihi**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ali ERBAŞ

EYLÜL – 2007

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DİNLER TARİHİ AÇISINDAN
FATİMA OLAYI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet KIR

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Dinler Tarihi**

Bu tez 21/09/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: HİRİSTİYANLIKTA HAC OLGUSU	8
1.1. Haccın Tarihsel Gelişimi	8
1.1.1. İlk Hıristiyanlıkta Hac	10
1.1.2. Ortaçağ Boyunca Hac	12
1.1.3. Modern Dönemde Hac	13
1.1.4. Hac ve Turizm	15
1.2. Hıristiyanlıkta Meryem	19
1.2.1. Hıristiyan Kutsal Kitabında Meryem	19
1.2.1.1. Hayatı	19
1.2.1.2. Ölümü ve Kabri	22
1.2.2. Hıristiyan Teolojisinde Meryem	22
BÖLÜM 2: HİRİSTİYANLIKTA MERYEM GÖRÜNÜMLERİ:	
FATİMA ÖRNEĞİ	28
2.1. Meryem Görünümleri	28
2.1.1. Meryem Görünümlerine Genel Bir Bakış	28
2.1.2. Portekiz Bağlamında Bakire Meryem ve Katolik Kültürü	35
2.2. Fatıma Olayı Bağlamında Son Dönem Portekiz Dini Tarihine Genel Bir Bakış	42
2.2.1. Portekiz Katolikliği ve Popüler Kilise Karşıtlığı	43
2.2.2. Milliyetçilik ve Fatıma	52
2.2.3. Modern Süreç Boyunca Dinî Durum	55
2.3. Fatıma Görünümleri: Yerel Olaylar ve Aktörler	57
2.3.1. Görünümler Merkezi: Cova Da Iria ve Fátıma	57
2.3.2. Olaylar	59
2.3.2.1. Bakire Meryem görünümleri	62
2.3.2.2. Fátıma Görünümleri Üzerinde Yapılan Tartışmalar	70

2.3.2.3. Dini Merkez	72
2.3.2.4. Fátima Hacları.....	75
SONUÇ	100
KAYNAKÇA.....	106
ÖZGEÇMİŞ	112

KISALTMALAR

Çev.	: Çeviren
md:	: Madde
Bkz.	:Bakınız
S.	: Sayı
C.	: Cilt
s.	: Sayfa
NCE	: The New Catholic Encyclopeddia
ERE	: Encyclopedia of Religion and Ethics
J.S.S.R	: Journal Scientific Study of Religion

Tezin Başlığı: Dinler Tarihi Açısından Fatima Olayı

Tezin Yazarı: Muhammet KIR

Tezin Danışmanı: Prof Dr. Ali ERBAŞ

Kabul Tarihi: 21.09.2007

Sayfa Sayısı: V (Ön Kısım) + 112 (Tez)

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Bilim Dalı: Dinler Tarihi

1917 yılında Portekiz'in Fatima kentinde Hıristiyan dini tarihinde farklı bir yönelimi ortaya koyabilecek bir görünüm gerçekleştiği iddiası ortaya atılmıştır. Araştırma temel olarak dinler tarihi perspektifinden Fatima'da meydana geldiği iddia edilen bu görünüm hadiselerinin tarihi ve güncel boyutlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda görünüm hadiselerinin gerçekleştiği sosyo-kültürel bağlam ve buna bağlı olarak özelde Portekiz toplumunda genelde ise Hıristiyan dini tarihinde meydana getirdiği değişimler ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda kilise tarihinde İsa ve Meryem görünümlerinin önemli bir yer teşkil ettiği görülmüştür. Tarihin çeşitli dönemlerinde bazı insanlar Meryem ve İsa'yı gördüklerini iddia etmişlerdir. Meryem görünümleri, gerçekleştiği bölgelerde, özelde araştırma alanımız olan Portekiz toplumunda uzun zamandır devam eden dini çeşitliliğin Meryem etrafında merkezileşmesini sağlamıştır. Yine gerçekleştiği söylenen görünümler, Hıristiyan dünyasında yeni bir dini uyanış sağlama açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Fatima, Meryem, Görünüm, Hıristiyan

Title of The Thesis: Fatima Event From The Perspective of History of Religion**Author:** Muhammet KIR**Supervisor:** Prof. Dr. Ali ERBAŞ**Date:** 21.09.2007**Nu of Pages:** V (Pre Text) + 112 (Main Body)**Department:** Philosophy and Religion Sciences **Subfield:** History of Religions

In 1917, in Fatima town of Portugal suggested that an apparition could make a different orientation in Christian religious history occurred. The Quest, basically aims to investigate the suggested apparition in Fatima by the perspective of the history of religions with its historic and actual dimensions. In this context, the suggested apparitions socio-cultural context and its effects on particularly Portugal society, generally on Christian religions history are investigated.

As a result of the research, it's appeared that Jesus and Mary's visions are have an important role in the Church history. In variant eras, people have claimed that they had seen virgin Mary and Jesus. Mary apparitions provided, particularly in our research place Portugal society, generally in places of its occurrence, made the religious diversity that continue during a long time to centralize around Mary. Yet, suggested apparitions provided important results in relation to emerge a new religious revitalization in the Christian world.

Keywords: Fatima, Mary, Apparition, Christian

GİRİŞ

13 Mayıs 1917’de Portekiz’in Fatima kentinde dünya tarihini etkileyecek bir olay gerçekleşti. Fatima şehrinin yakınlarında bulunan Cova da Iria bölgesinde çobanlık yapan üç çocuk aniden gök gürültüsüne benzeyen bir ses duydular. Şimşeğe benzeyen patlamanın ardından parlak giysili beyaz bir kadın görüldü. Beyaz elbiseli kadın çocuklara kendisinden korkmamaları gerektiğini ve her ayın on üçünde o anda buldukları yere gelerek dua etmeleri ve kendisiyle konuşmaları gerektiğini söyledi.

Bu olay zamanla bütün bölgede duyuldu ve insanlar buraya akın etmeye başladılar. Yalnız bu üç çocuktan başka kimse bu varlığı göremiyor ve duyamıyordu ama orada bulunan binlerce kişi, nedenini bilemedikleri bir şekilde kendilerinden geçiyorlardı.

Beyaz giyimli kadın çocuklarla konuşmaları esnasında, ikisini yanına alacağını söylemişti. Bu söze uygun olarak Francisco 1919’da, Jacinta’da 1920 yılında öldüler. Lucia ise görünüm hadiselerinde başrolde olan kişiydi ve hayatının geri kalan kısmını Vatikan kontrolünde manastırda geçirdi. Hiçbir zaman kilisenin izni olmaksızın kimseyle konuşmadı.

Lucia 1917 yılında mayıs ve ekim ayları arasında kendisine görünen Meryem aracılığıyla aldığı iddia ettiği sırları, 1941 yılına kadar herhangi bir kişi ya da kuruma ulaştırmadı. Daha sonra mesajın ilk bölümünü 1941 yılında papa’ya özel olarak ulaştırılması için yazdı ve mesaj sadece Papa’ya ulaştırıldı (Papa Pius); mesajın üçüncü bölümünü 1943 yılında yazdı. Ancak yazdığı bu üçüncü bölümle ilgili olarak, “daha iyi anlaşılabilmesi için 1960 yılında açıklanması doğru olur...” diye bir şart öne sürdü.

Bu tarihten itibaren birçok papa bu sırları okudu ve bu sırların sıkıntısını yaşadı. Uzun yıllar sonra açıklandığında ise bu sırların Meryem tarafından verilen sırlar olmadığı, kilisenin gerçek sırları açıklamaktan çekinerek kendi istekleri doğrultusunda farklı bir sır açıkladığı konusundaki tartışmalar hala sürmektedir. Çünkü bazı yazarlar tarafından verilen gerçek sırların, kilisenin yaşayacağı sıkıntılarla ilgili olduğu için bunların açıklanmayıp yerlerine kilise ideolojisine uygun sırların açıklandığı belirtilmektedir.

Fatima olayında verilen sırlar sadece apokaliptik bilgiler mahiyetinde değil aslında dünyanın geçirmiş olduğu olumsuz süreçle bağlantılı olarak da değerlendirilmelidir.

Çünkü Fransız ihtilalinden sonra başlayan, dinin ortadan kaldırılarak yerine insan aklı ve vicdanının konulması gerektiği anlayışına göre din bilimsel gelişmeler sonucunda belirli bir zaman içinde insanların zihnindeki ve hayatındaki yerini kaybedecekti. Ancak günümüzde yaşanan sürece baktığımızda dünyada dine karşı değil dine doğru bir yöneliş olduğunu fark ediyoruz.

İnsanlar artık hayatlarında var olan manevi boşluğun dinle doldurulması gerektiği düşüncesini kabul ettiler ve bu düşünce çerçevesinde hayatın dini olmayan olaylarından bile dini bir takım alametler aramaya başladılar. Yaşanan bu süreç esnasında insanların hayatında birçok dini figürler ortaya çıkmaya başlamıştır. Meryem Hıristiyanlık tarihi boyunca insanların hayatında önemli bir yere sahip olmuştur ancak modern dönem boyunca insanların zihnindeki yeri biraz daha sağlamlaşmıştır.

Günümüzde insanlar artık dini hayatın her kısmında aramaktadır demiştik. İşte bu duyguları tatmin edebilme ihtiyacıyla birlikte Meryem ana kültü tekrar gündeme gelmiştir. İnsanlar dünyevi hayatlarında yaşadıkları sıkıntıları aşabilme amacıyla bir anne olarak yaklaştıkları Meryem'den yardım istemektedirler. Görünümlerin tarihi incelendiğinde Meryem kültürünün popülerliğindeki en önemli etken, kırsal bölgelerde zor durumda bulunan insanlara çözüm önerileri sunmasıdır.

İnsanların görünüm hadiselerinin peşinden gitmeye başlaması sonucu dünyada dini bir hareketlenme meydana gelmiştir. Modern bilimler bu görünümleri insanların yaşadıkları halisünasyonlar olarak değerlendirirse de onlar hala bu metafizik hadisesin arkasından gitmeye devam etmektedirler. Günümüz toplumunda ruhsuz bir şekilde umutsuzluğa itilmiş insanoğlunun Marx'ın tabiriyle "kalpsiz bir dünyanın kalbi" olarak tanımlanan dine yönelerek huzur bulma arayışlarının en önemli göstergesi Meryem ana kültü olmuştur. Modern düşüncenin bütün alanlarda ortaya çıkan gelişmeler sonucunda dini düşüncenin ortadan kalkacağı anlayışına rağmen, ülkemizde meydana gelen bir olay bu durumun tam tersini yansıtmaktadır. 21 Ağustos 2006 günü İzmir'in Selçuk ilçesinde bir orman yangını meydana gelmiş bu orman yangını bu bölgede bulunan Meryem ana evinin yakınlarına kadar gelmiş ve sönmüştür. Bu durum insanlar tarafından "ilahi bir mucize" olarak nitelenmiştir. Bu örnekten de anlaşıldığı

gibi modern bilim dünyamızı ne kadar bilimsel yöntemlerle açıklamaya çalışsa da insanların doğaüstüne olan ilgileri ve yönelişleri artarak devam etmektedir.

Modernitenin getirmiş olduğu manevi boşluk duygusu batı insanının daha fazla dine yönelmesini sağlamıştır. İnsanlar yaşamak istedikleri dini duygu ve pratikleri toplumsal alanda hac ibadeti şeklinde ortaya koymaya başlamıştır. Hıristiyanlar için hac ibadeti insanların umutlarının, inançlarının ve yaralarını sarmanın bir sembolüdür.

Hıristiyanlıkta hac ibadeti nafile ibadetler arasında sayılmaktadır. İnsanlar dünyevi hayatlarında yaşamak istedikleri kutsala yönelebilmeye duygusunu hac ibadeti sayesinde elde etmektedirler. Hac için ziyaret edilen yerlerin en önemlileri Meryem görünümlerinin gerçekleştiği mekânlardır. İnsanlar Meryem görünümlerinin gerçekleştiği mekânları ziyaret ederek ona ulaşabilme arzularını ortaya koymaktadırlar.

Fatima bölgesi günümüzde dünya üzerinde hac için ziyaret edilen bölgelerin başında gelmektedir. Hac için insanlar huzur ve umut bulabilme amacıyla yolculuk yapmaktadırlar. Ancak Fatima haccının gerek oluşum süreci gerekse verdiği mesajlar itibariyle diğer hac merkezlerinden farklı bir yapıya sahip olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Fatima bölgesi dünyanın geçirmiş olduğu büyük dönüşüm süreci içerisinde tarihi etkileyebilecek bir süreç yaratmıştır. Bunlar birkaç başlık altında sıralanabilir. Birincisi, görünümlerin gerçekleştiği dönem dünyadaki dini sürecin olumsuz nitelere maruz kaldığı bir dönemdir. Yirminci yüzyılın başından itibaren dünya dini boyuttan bilimsel boyuta bir dönüşüm yaşamıştır. İnsanların dünyaya ait açıklamaları dini temelli olmaktan çıkıp bilimsel açıklamalara yönelmiştir. Dine karşı başlatılan bu saldırılar kutsalın dünyadaki temsilcileri olan dini kurumlar tarafından fazla zarar görmeden atlatılmaya çalışılmıştır.

İkincisi, modern süreçteki dini uyanışa olan katkısıdır. Meryem'in üç küçük çocuğa verdiği mesajlar da dünyanın dini durumu ve bu bozulma sürecinde insanların tanrının isteklerini yapmamaları halinde başlarına gelebilecek olumsuz durumlara dair açıklamalar vardır. Meryem insanları yaptıklarının sonuçları konusunda uyarılmış ve onlardan tanrıyı kızdırmamalarını istemiştir.

Üçüncüsü, verdiği politik mesajla ilgilidir. Verilen sırların birisi görünümlerin gerçekleştiği dönemde dine karşı olan tutumun en sert yaşandığı yerlerden Rusya ile

ilgili açıklama yapılarak Rusya'nın Hıristiyanlığa dönmesi gerektiği ve insanların bunun için topluca dua etmeleri istenmiştir. Rusya bu süreçte Katolik Kilisesinin karşısında yer aldığından Katolik kilisesi Fatima olayını dünyadaki uyanışı kendi görüşleri doğrultusunda yönlendirebilme isteğiyle oldukça etkili bir şekilde destekleyerek kullanmıştır. Bu olay batı dünyasının Rusya karşısında kullanabileceği bir koz haline getirilmiştir.

Olayı önemli kılan sebeplerden birisi de verilen sırların gerçek olup olmadığı üzerinden yapılan tartışmalarla ilgilidir. Sırlar kilise tarafından değişik tarihlerde açıklanmıştır. Fakat açıklanan sırlar din adamları yazarlar ve halkı pek tatmin etmemiştir. Çünkü özellikle üçüncü sır 2000 yılında açıklandığında şaşkınlık yaratmıştır. Kilise üçüncü sırrın 1981 yılında Papa II. Jean Paul'e Mehmet Ali AĞCA tarafından gerçekleştirilen suikast olduğunu açıklamış ve papa kilise tarihi açısından çok önemli bir konuma yükseltilmiştir. Batı dünyasında bazı yazarlar ise bu sırrın suikast ile ilgili değil de kilisenin sonu ile ilgili bilgi verdiği kanaatindedir. Kilisenin kendi sonu ile ilgili gerçekleri açıklayamamasından dolayı böyle bir yola başvurduğu iddia edilmektedir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Araştırma günümüzde Hıristiyan hac bölgeleri arasında önemli bir yere sahip olan Portekiz'in Fatima kentinde gerçekleştiği iddia edilen görünüm hadiselerini, tarihi verilerden yararlanarak görünüm olaylarının gerçekleşmesinden önceki dini inanışlar ve toplum yapısı ile Hıristiyan toplumlarında meydana gelen dini değişimlere karşı yeni bir dindarlık uyanışı yaratma çabalarına öncüllük etmesi bağlamında incelenmiştir.

Fatima bölgesinde gerçekleştiği iddia edilen görünüm olayları, yerel birer dini iddia ve inanış olarak, dinler tarihi çerçevesinde bir öneme sahip olmakla birlikte ilişkili olduğu dini öğretinin teolojik, ayinsel ve ibadet bağlamında değişimine katkıda bulunması açısından irdelenmesi, olayın ortaya koyduğu dini etkilerin anlaşılması için bir gerekliliktir. Bu nedenle Fatima görünümünün gerçekleştiği sosyal, kültürel, dini, ve siyasi bağlam, iddia edilen gerçekleşme biçimlerinin Hıristiyanlık içersindeki açıklama ve anlaşılması ve bunun diğer kültürlerle beraber özelde Meryem kültü çerçevesindeki

anlaşılma biçimi, son olarak bu görünümünün yerel ve küresel etkilerinin bütün yönleri konu edilmiştir.

Araştırılmamızın oluşmasında temel katkıyı sağlayan kaynak, Ali Murat Yel'in Fatima olayıyla ilgili yaptığı alan araştırması olmuştur. Bu araştırma daha sonra *Türkiye'de Fatima; Portekiz'de bir Hıristiyan Hac Merkezinin Kültürel Antropolojik Analizi* ismiyle yayınlanmıştır. Çalışmamızın temel kaynağı mahiyetinde olan bu eser çalışmanın oluşumunda önemli bir katkıya sahip olmuştur. Fatima olayıyla ilgili yerel ve törensel bilgiler hakkında verdiğimiz bilgilerin çoğunluğu bu kaynağa dayanmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Dinler tarihi açısından Fatima olayını ele alan bu araştırma temel olarak, Hıristiyanlıktaki görünüm fenomeni çerçevesinde Meryem görünümünün genel bir tarihi seyrini, özelde ise Fatima görünümünün gerçekleştiği iddia edilen ortamı, görünüm hadiselerini, tarihi gelişimi ve görünüm olaylarının Portekiz toplumu ve Hıristiyan dünyası açısından meydana getirdiği değişim, dönüşüm ve yansımaları analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Dinler tarihi açısından bakıldığında, herhangi bir dinin mensuplarının meydana geldiğini iddia ettikleri dini olayların gerçekleşip gerçekleşmediği sorusundan ziyade, gerçekleştiği iddia edilen bu olayların, söz konusu dini grup üzerinde meydana getirdiği değişimler ve bu değişimlerin dini algılama bağlamında sergilediği farklılıklar önem arz eder. Dolayısıyla araştırmanın ilgisinin odağında Fatima görünümünün gerçekliği sorusu değil, bu iddianın kabul gördüğü dini grup ve öğretisi açısından ne tarz değişikliklerin ortaya çıktığı meselesi yer almaktadır. Bu bağlamda araştırma temel olarak, görünümünün gerçekleştiği iddia edilen sosyo-kültürel ortam, dini algılama biçimi, görümlerin gerçekleşme şekli ve günümüze yansıyan dini sonuçları gibi açıklayıcı temalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öte yandan yerel bir görünüm hadisesinin genel anlamda bir dini sistemi etkileme olanak ve biçimi tartışılmış ve bunun modern dünyada kabul görme meselesi sorunsallaştırılmıştır.

Fatima olayları incelendiğinde, gerçekleştiği iddia edilen bu görünüm hadiselerinin Portekiz ve Hıristiyan toplumu üzerinde önemli etkilere sahip olduğu görülecektir.

Hıristiyan dünyasını daha iyi tanıyıp anlayabilmek ve yaşam tarzlarını anlamlandırabilmek, bu görünümünün Hıristiyanların dini algılayışını ortaya koyabilmesi açısından önemli bir fenomen olması ve bu durumun dinler tarihi disiplini içerisinde yetkin bir şekilde analiz edilebilmesi önem taşımaktadır.

Dindarların dini algılama tarzı kutsalın hiçbir yerde saf halde bulunmadığını ifade eder. Bu anlamda Portekiz’de Hıristiyanlık öncesinde bakire Meryem mahiyetinde var olan koruyucu azizlerin varlığının gerçekliği, Fatima görünümü ile bağlantı kurulduğunda, toplumsal tarihin dini öğretiyi etkileme potansiyeli görülebilmektedir. Bu da konunun önemini vurgulayan bir argümandır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sosyal bilimlerde her ilmin kendisine ait bir metodu vardır. Dinler tarihi de diğer bilim dallarıyla paylaştığı tasvir metodu kullanmaktadır¹. Dinler tarihi alanında çalışan bilim adamları nesnel olmak durumundadır. Genel itibariyle din bilimleri normatif değildir. Değer yargısı içeren hükümler içermez. Sadece olayları olduğu gibi aktarmaya çalışır. Dinler tarihinde betimleme metodu yanında dinlerde bulunan çeşitli fenomenleri inceleyebilmek için fenomenolojik yöntem de kullanılır².

Araştırmamız esnasında dinler tarihinin bu iki yöntemini de kullanma gayreti içinde olduk. Çünkü gerçekleştiği iddia edilen görünüm hadiselerinin bütün önyargılardan uzak bir şekilde olduğu gibi anlatılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra görünümünün, gerçekleştiği bölgedeki insanların yaşamlarında nasıl bir değişime neden olduğu bu insanların yaşamlarının gözlenmesi ve onların duygularıyla bu durumun ifade edilmesi gerekmektedir. Bu maksatla insanların kutsalla olan irtibatları esnasında ve sonrasında sahip oldukları duyguların anlaşılıp açıklanması ancak fenomenolojik metodun kullanılması ile mümkündür. Bu metodun oluşumunun öncülerinden olan mirce

¹ Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2002 s.16.

² Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 2002, s.12.

Eliade'ye göre “fenomenolojinin görevi, ³dini fenomenlerin özlerini ve yapılarını anlamak, her hierofani'nin (kutsalın tecellisinin) anlamını yorumlamak, oradan da ilham edilmiş içeriği ve dini anlamı çıkarmaktır... Böylece fenomenoloji, her dini biçimin zaman içindeki gelişimini (diakronisini) yeniden kurgulayarak anlamlarını belirtir”. Araştırmada bu duyguları doğru ifade edebilmek adına fenomenolojik metodu kullanma gayreti içinde olduk.

4. ARAŞTIRMANIN SİSTEMATİĞİ

Araştırma iki bölüm olarak şekillenmiştir. Birinci bölümde genel hatlarıyla Hıristiyanlıktaki hac olgusu ve Meryem hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda hac ibadetinin tarihçesi, ikinci bölümde ise Meryem ile ilgili kutsal kitap ve teolojiye bağlı bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde Meryem görünümüleri genel başlığı altında Meryem görünümünün genel bir tarihi, devamında araştırma konumuz olan Fatima görünümüleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde genelde Meryem görünümünün tarihçesi, özelde ise Fatima görünümünün tarihi seyri, Fatima bölgesi ve görünüm hadisesinin toplumsal hayata olan etkileri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

³ Tacou, Constantin, *Din ve Fenomenoloji Mircea Eliade'nin Eserlerine Toplu Bakış*, Türcesi; Havva Köser, İstanbul 2000, s.10-11.

BÖLÜM 1: HİRİSTİYANLIKTA HAC OLGUSU

1.1. Haccın Tarihsel Gelişimi

Dinî antropolojinin temel meselelerinden biri olan hac her dinde farklı tanımları yapılsa da mahiyet itibariyle aynıdır. Global bir kutsallaştırma faaliyeti olarak tanımlanan haccın, temelinde ulûhiyetin herhangi bir yerde tecellisi düşüncesi yatmaktadır. Burada mekânın kutsallaşmasındaki en önemli etken, bölgede inançla ilgili bir olayın meydana gelmiş olması ya da bölgenin dinî bir kişilikle bağlantılı olmasıdır.⁴

Kutsal bölgeler bir toplumun dinî hayatını şekillendiren, insanların yaşamlarına yön veren ve anlam kazandıran yerlerdir. İnsanların ilahi bir gücün varlığını hissettiği, şahsın kendisini ilahi varlığın huzurunda hissettiği mekânlar olmaları sebebiyle ayrı bir önemi haizdirler. Kutsal mekânların ziyaret edilme sebeplerinden en önemlileri ise, buradaki kutsalın insana kazandıracığı maddi, manevi faydalardan yararlanabilme isteğidir. Hac kavramı, bir mekânın kutsallaştırılmasının yanında belirli bir zamanın da kutsallık kazanmasını ifade etmektedir. Her dinî tören, efsanevi bir geçmiş içinde başlangıçta olmuş bir olayın yeniden tekrarlanmasından ibarettir⁵. Dini törenler aracılığıyla dinin geçmişteki dönemleriyle manevi bir bağlantı sağlanarak süreklilik sağlanmış olur. Her tören geçmişte yaşanmış olan hadiselerin tekrarlanarak dini pratiklerin her dönemde yenilenerek devamını sağlamaktadır. Hac ibadeti ile bu kutsal mekan ve zamanın belirli dönemlerde yeniden yaşanarak, tecelli eden kutsalın her an hissedilmesi sağlanmaktadır.⁶

Mircea Eliade'in *Kutsal ve Dindışı* adlı eserinde de belirttiği gibi, her kutsal mekân, kutsalın tezahürünü, çevredeki kozmik ortamdan bir toprak parçasını ayırma etkisine ve onu niteliksel olarak farklı kılma yetkisine sahip bir kutsalın ortaya çıkışını gerektirmektedir. Tanrı'nın bir mekandaki zuhuru o yeri bizzat yukarı doğru "açık"

⁴ Ali Erbaş, , "İslam Dışı Dinlerde Hac", SAÜ.İlahiyat Fakültesi Dergisi., 5/2002, s.97.

⁵ Erbaş, a.g.m., s.98-101.

⁶ Paul, Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar*, çev. Alaeddin Şenel, İstanbul 1999, s. 71-73.

hale getirdiği, yani bir varoluş tarzından bir başkasına geçişin paradoksal noktası olan gökyüzüyle ilişkili hale getirdiği için kutsallaştırır. Dindar insanın kutsalın içerisinde yaşama arzusu, fiili olarak onun nesnel gerçekliği içinde yer alma arzusuna, tamamen kişisel deneylerin nihayetsiz göreliliği içinde felç olmama isteğine, bir hayat içinde değil de, hakiki ve etkin bir dünya içinde yaşama isteğine denk düşmektedir.⁷

Hac tecrübesi genel itibariyle üç aşama halinde gerçekleşir. Birinci kısım, evden ayrılma ve yolculuğa başlama, ikinci kısım, belirli bir durum yani kutsalla karşılaşma ve son kısım eve geri dönüştür. Sosyal yapılardan uzaklaşarak yaptığı işe yoğunlaşarak kutsalla yüzleşebilmek insanoğlu için bulunmaz bir fırsat niteliğindedir. Hac, aynı zamanda insanlar arasındaki her türlü ayrılığa son vererek, ideal toplumun oluşması yolundaki en büyük adımdır.⁸

Hıristiyanlıkta hac, Hz. İsa'nın yaşadığı dönemlerdeki kutsal bölgelere ya da Roma'daki dinî liderlerin mezarlarına yapılan ziyaretler olarak tanımlanabilir.⁹ İncillerde Hz. İsa'nın Yahudi bayramlarına katıldığı ifade edilmekle birlikte bunun hac olup olmadığı tartışma konusudur.¹⁰ Hz. İsa'nın bir öğrencisine söylediği “beni takip et” sözü hac manasına algılanmıştır. Hıristiyan ilahiyatçıların “manevi yolculuk” olarak niteledikleri hac kavramı İsa'nın kendisini takip etmek olarak algılanmış, ayrıca İsa'nın “ben yol'um, hakikat'im, hayat'ım, benim aracılığım olmadan kimse baba'ya ulaşamaz”¹¹ sözleriyle de hac kavramına atıfta bulunduğu belirtilmiştir.¹² Kutsal bölgelerle ilgili olarak Alan Morinis şunları ifade eder: “Geleneklere en uygun şekilde, haccın son noktası, belirli bir coğrafi noktada bulunan gerçek bir mabettir. Bu yer hacıları kendisine çeken bir cazibeye ve şöhrete sahiptir.”¹³

⁷ Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, Çev. M. Ali Kılıçbay, İstanbul 1991, s.7-9.

⁸ Edith Turner, “Pilgrimage” *The Encyclopedia of Religion*, 1987, IX, 329.

⁹ Mehmet Bayyigit, *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Hac Olayı*, 1998, s.30. Ayrıca bkz. S.M. Polan, “Pilgrimage”, *New Catholic Encyclopedia*, 1967, XIV, 362.

¹⁰ Luka 2/42; Markos, 14/12; Matta, 26/17; Yuhanna, 2/13, 10/ 22,23.

¹¹ Matta, 8/22; Markos, 2/14; Luka, 5/27; Yuhanna, 21/19-22.

¹² Erbaş, *a.g.m.*, s.110.

¹³ Ali Murat Yel, *Fâtima; Portekiz’de Bir Hıristiyan Hac Merkezinin Kültürel Antropolojik Analizi*, İstanbul, 2006, s.46.

Katolik mezhebinde iman açısından bakıldığında kurtuluş, sadece iman etmekle gerçekleşmemektedir. Kurtuluşa ulaşabilmek için hem iman sahibi olmak hem de salih ameller işlemek gerekir. İyi işler olarak bahsedilen şeylerse, kural ve tavsiyelere uymak, nafile ibadetleri yapmak, helâl kabul edilen zevklerin fazlasından kendini mahrum etme ve ahlâkî olgunluğa ulaşma gayretleridir. Katolikler için hacca gitmek de nafile ibadetler arasında sayılmaktadır.¹⁴

1.1.1. İlk Hıristiyanlıkta Hac

İlk Hıristiyanlar ziyaretlerini genellikle ferdi olarak gerçekleştirmekte idiler. Kurumsal ziyaret mekanizmasının oluşumu ise 3.yüzyıla kadar uzanmaktadır. Ziyaret edilen mekânlar ise daha çok “Beytlehem” ve “Kudüs” gibi yerlerdir¹⁵. Bunlar hac için hedeflerini Hıristiyanlığın kurulduğu şehir olan Kudüs’e yöneltmişlerdi. Hz. İsa ile özdeşleştirdikleri her şeyi kutsal kabul ederek, İsa’nın Ürdün nehrinde vaftiz olmasından dolayı bu nehre ya da yaşadığı topraklara akın etmişlerdir.¹⁶

Hıristiyan haccının kökenleri tarihî olarak, Bizans imparatoru Konstantin’in annesi Helena’nın kutsal topraklara, kutsal Haç’ı bulabilme amacıyla çıktığı yolculuğa dayandırılmaktadır(m.326–327). Miladi 380 tarihinde Konstantin’in imparatorluk dinini Hıristiyanlık olarak belirlemesinden sonra içinde bulunduğu baskıdan kurtulmuş olan Hıristiyanlık ve hac ibadeti kurumsallaşmaya ve yavaş yavaş belirginleşmeye başlamıştır. Özellikle St. Jerome gibi ilk dönem Hıristiyan teologların kutsal yolculukları teşvik etmesi hac ibadetinin yaygınlaşması lehine olan gelişmelerdendir¹⁷.

Hıristiyanlar, Pavlus’tan itibaren azizlerin kemikleri veya giysileri vasıtasıyla Tanrı’nın, insanlara yardım ettiği ve iyileştirici mucizeler gerçekleştirdiğine inanıyorlardı. Dördüncü yüzyıldan sonra hac yön değiştirmiş ve Roma’daki Pavlus ve

¹⁴ Turner Victor and Edith, *Image and Pilgrimage in Christian Culture*, Columbia University Press, New York, 1978, s.30-31.

¹⁵ Baki Adam,, “*Dinlerde Hac İbadeti Üzerine Bir Araştırma*” (Ankara Üniversitesi SBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989, s.39-45.

¹⁶ Yel, *a.g.e.*, s.48.

¹⁷ Simon Coleman, and John Elsner, *Pilgrimage: Past And Present In The World Religions: Sacred Travel And Sacred Space In The World Religions*, British Museum Pres, London 1995, s.79.

Petrus'un kemiklerinin bulunduğu mekanlar hac merkezleri haline gelmiştir¹⁸. Hıristiyan hac ibadetine şekil ve muhteva açısından bakıldığında, ilk ve sonraki dönemler arasında bazı farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. İlk dönemde hac genellikle İsa odaklı olup Filistin ve çevresindeki İsa ile ilişkili mekânlara yapılan ziyaretler şeklinde gerçekleşmekte idi. Özellikle Kudüs daha da önemli bir yere sahip olmuştur. Sonraki yüzyıllarda, özellikle 4. ve 5. yüzyıllarda Hıristiyanlığın kökenlerinde var olan paganizmden kaynaklanan inançlar nedeniyle hac mekânlarının yönünde belirli değişiklikler olmuş ve Hıristiyan aziz ve şehitlerinin mekânları ziyaret yerleri haline gelmeye başlamıştır.¹⁹

4.yüzyıldan itibaren ortaçağa kadar geçen zaman içerisinde hac Kudüs, Roma ve Santiago de Compostelle arasında gerçekleşmiştir. Kudüs, günahtan arınma ve dünyanın merkezi, Roma, havari Petrus ve Pavlus'un mezarlarının bulunduğu yer ve Compostelle de havari Yakup'un kült merkezi olarak kabul edilmiştir.²⁰

Gelişen süreç içerisinde aziz ve şehit kalıntılarının kutsal kabul edilmesi nedeniyle neredeyse her ülke kendi hac merkezine sahip olmuştur. Bunlardan bazıları; Fransa'da aziz Martin'in Tours'daki mezarı, Amiens'teki vaftizci Yahya'nın başı gibi mabetler, Almanya Trier'de Hz. İsa'nın çarmıha gerilme sırasında üzerindeki cübbesi olduğuna inanılan kutsal cübbe'nin bulunduğu mabet, İtalya'da 1285 yılında Nasıra'dan mucizevî şekilde getirildiğine inanılan Loreto'nun kutsal evine kutsal ziyaretler gerçekleştirilirdi.²¹

Daha sonra neredeyse her kilisenin kendisine ait kutsal emanetleri var olmaya başladı ki, kilise de bu geleneği; 787 yılındaki II. İznik konsili ile kutsal emaneti olmayan kilisenin takdis edilmeyeceği kararıyla onaylamış oldu.²² Erken ortaçağa yaklaşıldığında her ülke kendi azizlerine sahipti ve Vatikan bu durumun önüne

¹⁸ Yel,a.g.e., s. 48.

¹⁹ Coleman and Elsner, *a.g.e.*, s.92-93.

²⁰ Erbaş, *a.g.m.* , s. 111.

²¹ Yel, *a.g.e.* s. 49.

²² Kutsal emanetlerin getirdiği popülerlik ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.Peter Brown, *The cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity* 1981.

geçebilmek için kutsal emanetlerin onaylanması gibi zorlu bir süreç başlattı ki ancak bu sayede meydana gelen yoğunluk biraz olsun hafifletilmiş oldu.²³

1.1.2. Ortaçağ Boyunca Hac

Kurumsal olarak gerçekleştirilen hac olayı, başlangıçta kilisenin dikkatini çekmemiş olsa da özellikle haçlı seferlerinin hazırlıklarının gerçekleştiği bir ortamda kutsal mekânlara yapılacak olan ziyaretlerin teşvik edilmesi, kilisenin gerçekleştireceği kutsal savaşa destek olacağından hac ibadetine olan vurgular yoğunlaşmıştır²⁴. Haçlı seferleri sonucunda Kudüs'ün ele geçirilememesi, insanlara ziyaret edebilecekleri belirli bir mekân gösterilme gereğini ortaya çıkarmıştı ki bu durumda yeni adres dînin kurucularının mezarlarının bulunduğu Roma şehri olmuştur (St. Paul ve St. Peter)²⁵.

Ortaçağ tıp ilimlerinin yetersiz kalması sebebiyle herhangi bir özürlü olanlar, azizlerden hiç de beklenmeyen tedavi edici mucizelerini umarak hac merkezlerine akın etmeye başladılar. Aslında bu yapılan ziyaretlerle insanlık, göksel varlıkla aralarında oluşan manevi boşluğu kapatma çabası göstermekte idiler. Bu amaçla yapılan ziyaretlerde önemli merkezler; İngiltere'deki Cantenbury şehrinde bulunan aziz Thomas mabedi ve Walsingham'lı Leydi mabedidir. Ortaçağdaki hac oranında meydana gelen artışta, kilisenin haccı, itiraf edilen günahlara kefaretiler olarak kabul etmesine dair aldığı kararın etkisi büyük olmuştur²⁶.

Pişmanlık ifade edildiğinde kilise tarafından yapılan bağışlanmayı ifade eden Endüljans, cezanın süresinin azaltıldığını belirten bir belgedir. Yine günahlarını itiraf edip günah çıkartanların Araf'taki cezalarından kurtulabilmeleri için bir başlangıç Endüljansı verilmekteydi. Belirli bölgelerdeki mabetlerde endüljans verilmesi hac

²³ Yel, *a.g.e.* , s.49.

²⁴ Adam baki, *a.g. t.* , 46- 47

²⁵ Coleman ve Elsner, *a.g.e.*, s. 92-93.

²⁶ Yel, *a.g.e.* , s.50.

oranını arttırmıştır. Günümüzde bu ayrıcalığa sahip olan üç mabet vardır. Bunlar; Kudüs, Roma ve İspanya'daki Santiago de Compostelle mabetleridir.²⁷

1.1.3. Modern Dönemde Hac

Modern dönem itibariyle Hıristiyanlar, İsa'nın yaşamının üç devresini oluşturan Noel, Haç'a geriliş (yaslı Cuma) ve yeniden dirilişi (Paskalya)anısına Kudüs ve Beytlehem'de hac ibadetini yerine getirmektedirler.²⁸

Ortaçağdan sonraki dönemlerde (14. ve 15 yüzyıllar), hac merkezlerini belirlemede en önemli unsur Meryem ve görünümünün gerçekleştiği bölgeler olmuştur. Fransız devriminden sonraki dönemde dine olan bakışta meydana gelen olumsuz durum nedeniyle hac ibadeti de olumsuz etkilenmiş ve Katolik inancının zedelenmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durumda Vatikan kaybolan otoritesini yeniden sağlamlaştırabilmek amacıyla belirli faaliyetler yürütmeye; kırsal kesimdeki halk ise geleneklerini ve imanlarını koruyabilmek için hac bölgelerine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu süreçte Meryem görünümü ortaya çıkmış ve kilise de bu durumdan kendisine fayda sağlayabileceği umuduyla görünüm hadiselerini desteklemeyi uygun bulmuştur.²⁹

Modern dönem boyunca Avrupa'daki dini hareketlenmelere bakıldığında Meryem görünümünün ön plana çıktığı görülmektedir. Fransız devriminden (1789) sonra Avrupa toplumunda meydana gelen dini dönüşümlerin en önemlilerinden bir tanesi kilise İsa merkezli dini yapılanmanın yerine Meryem ve popüler kültür telinde yeni bir anlayışın geliştiği görülmektedir. 1830 yılında Fransa'da Catherine Laboure adlı bir rahibe Meryem' gördüğünü iddia etmiş ve bundan sonra 1848 yılında La Sallette ve 1858 yılında meydana gelen Lourdes görünümü Avrupa toplumunda Meryem merkezli bir din ve hac anlayışının gelişmesine sebep olmuştur. Çünkü insanlar görünümünün gerçekleştiği merkezlere akın ederek Meryem'e dua etmeye başlamıştır. 1917 yılında Portekiz'in Fatima kentinde gerçekleştiği iddia edilen görünüm

²⁷ Yel , *a.g.e.* , s. 51.

²⁸ Adam, *a.g.e.* , s.50.

²⁹ Pierre Andre Sıgal, "Pilgrimage" The Encyclopedia of Religion, Newyork, 1987, IX, s.331.

hadisesiyle beraber Meryem merkezli Hıristiyan haccı tüm dünyanın dikkatini çekmeye başlamış oluyordu³⁰.

Bu döneme gelinceye kadar genelde tapınaklar, bir aziz ya da azize'nin mezarı üzerinde yapılmaktaydı. Fakat bu dönemdeki mekânlarda, özellikle Lourdes ve Fátima gibi mekânlarda bulunan tapınaklarda ve diğerlerinde Meryem görünümü ön plana çıkmıştır. Bu görünüm, modern dünyaya, yeni seküler süreç içerisinde dine karşı takınılan menfi tavra karşı verilen bir karşı mesaj mahiyetindedir. Günümüzde Lourdes ve Fátima hac ibadeti için ziyaret edilen bölgelerin başında gelmektedir. Lourdes'e yılda yaklaşık beş milyon, Fátima'ya da yaklaşık dört milyon haccı ziyaret amaçlı yolculuk yapmaktadır³¹.

Avrupa'da dinî hayat sadece kiliseye gitmekle sınırlandırılmış olsa da insanlar bir yolunu bulup dinî duygularını açığa vurmaya başarmaktadır. Dinî tartışma ve sohbet konularının en önemlisi ise hac ve ziyaret tecrübeleridir. İnsanların haccı dinî hayatın şekilselliğinden uzaklaşma olarak algılamaları da daha rahat davranmalarını ve içten içe modernite'ye karşı kazandıkları bir zafer duygusu taşımalarını sağlamıştır.³²

Şunu da ifade etmek gerekir ki Aquina'lı Thomas gibi bazı teologların azizlere ve kutsal emanetlere gösterilen bağlılığı kabul etmesine rağmen ne bunlar ne de hac uygulaması kilise tarafından hiçbir zaman Hıristiyanlığın şartlarından biri olarak kabul edilmemiştir. Fakat Hıristiyanlıkta hac, her zaman kilisenin kontrol etmek için uğraştığı, ihtiyaçların ve duyguların popüler ve doğal ifadesi olarak kabul edilmektedir. Yani hac merkezlerinin ziyaret için uygun olup olmadığına kilise karar vermekte onayladıkları kutsal kabul edilmekte, onaylamadıkları görmezden gelinmektedir.³³

³⁰ Caroline Ford, "Religion and Popular Culture in Modern Europe" The Journal of Modern History, vol.65, No. 1.(Mar., 1993), s. 162.

³¹ Erbaş, *a.g.m.*, s. 118. ; Ali Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet*, İstanbul 2003. s.70.; Ömer Faruk Harman, "Hac", *DİA*, II, 385.

³² Yel, *a.g.e.*, s 15.

³³ Yel, *a.g.e.*, s.53.

Günümüzde din, daha ılımlı ve liberal bir hale gelmiştir ki bu da dünyanın geçirmiş olduğu çok yönlü sekülerleşme sürecinin kaçınılmaz sonucudur.³⁴ Hac günümüzde artık boş zamanlarda yapılacak bir faaliyet olarak görülmektedir. Fakat önemini kaybetmiş midir? Hayır. İnsanlar bu süreçte dahi hac merkezlerine akın etmeye devam etmektedirler. Çünkü insanlık modern süreç karşısında, kutsala ve mucizeye olan susuzluklarını topluca yaptıkları hac ibadetiyle gidermeye çalışmaktadır.³⁵

Özetle, hac Katoliklik bağlamında değerlendirildiğinde, sadece kutsal mekânlara yapılan bir seyahatten ibaret değildir. Hac, kişinin fizikötesi boyutlarını da ifade eden bir kavram haline gelmiştir. Bu sebeple Hac, kişinin iç dünyasındaki “kutsalları” bulmak için yaptığı bir yolculuk olarak kabul edilir. Bu yüzden hayat, kişinin yaşamı boyunca değer verdiği ideallere ulaşmak uğruna yaptığı bir hacdır.³⁶

1.1.4. Hac ve Turizm

Hac günümüzde sadece dinî sebeplerle değil bunun yanında politik, tarihi veya sanatsal sebeplerle de yapılmaktadır. Mesela; Marx'ın veya Lenin'in mezarlarını ziyaret, nazizm kurbanlarına sadakat gösterisi için Mount Valerian'ı ziyaret vs. bu örneklerden yola çıktığımızda, bir seyahatin hac olabilmesi için hangi niyetle yapılmış olduğunun önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü haccın ruhunda adanmışlık niyetiyle yapılıyor olması vardır. Merakla veya turistik amaçlı geziler bu anlatmak istediğimiz hac kavramı içersine girmez. Alan Morinis hac kavramını “değerli hale getirilen idealin somut bir şekline büründürüldüğüne inanılan bir yeri veya durumu arama isteğiyle yapılan seyahat” olarak tanımlamıştır³⁷

Hac ve turizm kavramları başlangıçta birbirinden ayrı kavramlarmış gibi görülse de günümüz dünyasındaki hac olgusu dikkatli bir şekilde gözleendiğinde bu iki kavram arasında belirli benzerlik veya ortak noktalar bulunduğu fark edilecektir. Valene Smith

³⁴ Turner ve Turner, *a.g.e.*, s. 36.

³⁵ Sıgal, *a.g.md.*, s.332.

³⁶ Yel, *a.g.e.*, s.53.

³⁷ Yel, *a.g.e.*, s. 45.

turist kavramını tanımlarken “boş zamanında değişiklik yaşamak için evinden uzakta bir yeri geçici olarak ziyaret eden kimse” diye tanımlamaktadır.³⁸

Hac kavramı etrafında belirli kutsal mekânları ziyaret eden insanlara görünüş ve amaçları ölçüsünde belirli nitelemeler yapılmıştır. Bunlar genel itibariyle, saf hacılar, hacı-turistler ve turist olanlardır. Turnerlar da hac ve turizm kavramaları arasında belirli benzerlikler bulunduğunu belirtmişlerdir. Ve bunu şöyle ifade etmektedirler: “En karakteristik modern hac, turizmle karışmıştır ve ulaşım araçlarıyla bölgesel ya da uluslar arası bir mabede yapılan seyahati gerektirir”³⁹.

Bunun dışında hayatı kutsal zaman ve kutsal olmayan zaman dilimlerine ayıran Nelson Graburn, “iş ve turizm” diye bir tanımlama yaparak turizmi hayatın kutsal bölümü içine almış, günlük işleri ise hayatın kutsal olmayan kısmına dâhil etmiştir. Hayatın iki bölümden oluştuğunu belirten Graburn, kutsal (sıradan olmayan, turistik) ve kutsal olmayan (iş hayatı ve evdeki yaşam) yaşamların birbirini takip ettiğini ve belirli ayin ve törenlerle gerçekleştiğini ifade etmektedir⁴⁰.

Yapılan tanımlamalara rağmen hac ve turizm kavramlarını kapsamlı olarak ifade etmek yine de mümkün değildir. Turnerlar’ın ifadelerine göre; hac ve turizm arasında kesin bir ayırım söz konusu değildir. Kesin bir sınırdan söz etmek oldukça zordur. Yine bir hacı ile bir turist konuları birleştirildiği takdirde bile aralarında belirli bir fark meydana gelecektir. Hacı ve turist bölünemeyen bir bütünün ayrılamayan iki parçası gibidirler.⁴¹

Bu iki tanımlamadan çıkarılabilecek en önemli sonuçlardan bir tanesi, insanların ziyaret ettikleri yerin yanı sıra ziyaret esnasındaki ruh halinin de önemli bir etken olduğudur. Bu yüzden insanlar için bariz bir şekilde dünyevî olarak algılanabilecek olan bir mekân, kutsal arayışı içerisinde olan insanlar için belirli bir aşkın boyuta sahipse hac merkezi, görünüşte hac merkezi olarak kabul edilen bir mekân da turistik

³⁸ Yel, *a.g.e.*, s. 54.

³⁹ Turner ve Turner, *a.g.e.*, s.240.

⁴⁰ Yel, *a.g.e.*, s. 54.

⁴¹ Turner ve Turner, *a.g.e.*, s. 16.

bir yer halini alabilir. Bu durum tamamen insanların zihinlerindeki algılama ya da bölgeye atfedilen değerle alakalı bir durumdur. John Eade, Lourdes'e gelen insanları sahip oldukları düşüncelerine göre değerlendirmek gerektiği belirtmektedir. Eade'ye göre Lourdes'e hac ziyareti için gelmiş olan insanlar, hac ziyareti dışındaki durumlarda, diğer insanlar (turistler) gibi şehrin imkânlarından faydalanma hususunda oldukça istekli görünmektedirler. Daha da ileri giderek "gerçek hacı" diye tanımladığı kesimi diğerlerinden ayırarak, gerçek bir hacının seyahat etmenin somut kanıtları olan hediyelik eşyalardan almaları gerektiğini belirtmektedir.⁴²

Sosyal coğrafyacı olan Gisbert Rinschede, Fátima bölgesindeki hacıları incelediği çalışmasında ziyaretçileri "hacılar, hacı turistler ve turistler" olarak gruplamıştır. O'na göre gerçekten hacı olan kimselerin seyahatleri esnasındaki faaliyetleri ancak kutsal mekânlarla sınırlıdır. Hacı-turistler ise Fátima'ya gelince hac görevlerini yerine getirdikten sonra bölgedeki turistik bölgeleri ziyaret ederler. Yalnız burada belirtilmesi gereken nokta; bu yarı-turistik gezilerin de bölgedeki dinî uzmanlar yönetiminde gerçekleştiriliyor olmasıdır.⁴³

Literatürde hac ve turizm olgusu ile ilgili iki teorik görüş mevcuttur. Bunlar; hac ve turizmi bir arada görme eğiliminde olan Turner'ların başını çektiği görüş ve hac ile turizmin birbirinden farklı olması gerektiğini belirten Eade ve Sallnow'un başını çektikleri görüştür. Bu görüşlerin ikisi de birbirine zıt iki kutbu temsil etmektedir. Bu konuda ne dersek diyelim insanların zihinlerini, kendileri ifade etmedikleri müddetçe okuma imkânına sahip değiliz. Bu yüzdendir ki insanların hangi niyetlerle bu bölgeleri ziyaret ettikleri konusunda yapılabilecek bütün tanımlamalar özünde eksik olacaktır.

Fátima bölgesinde yapılan ziyaretler incelendiğinde insanların hangi niyetlerle ziyarette bulduklarını itiraf etmedikleri görülmektedir. Yine Fátima'yı sadece "meraktan" ziyarete gelen ne hacı ne de turist grubuna dâhil edilemeyecek insanlar mevcuttur. Bu durumda Fátima'yı dinî sebeplerle ve Hz. Meryem'e dua etmek için

⁴² Yel , a.g.e., s.55.

⁴³ Rinschede, Gisbert, *The Pilgrimage Centre of Fátima/Portugal*, .s. 93.

gelen tüm insanları hacı olarak kabul etmek ve diğerlerini de turist kabul etmek gerekir. Bu durumu yapılabilecek en iyi açıklama da Eric Cohen'den gelmiştir. Cohen hac ve turizm ilişkisini şu cümleleriyle açıklamaktadır: “Bir araya gelen hacılar o yere aittir, o yerin ortamının turistlerden farklı olarak bir parçasıdır”.⁴⁴

Hac ve turizm ilişkisini açıklayabilmek için öncelikle hac merkezlerinin yapıları ve ziyaret edilme potansiyeli üzerinde durmak gerekir. Bu konuda yapılmış çalışmalarda bir tanesi Mary Lee ve Sdney Nolan'ın Avrupa'daki hac merkezleriyle ilgili yaptıkları çalışmalarıdır. Bu çalışmada Nolan'lar mabetleri üç ana gruba ayırmaktadırlar. Bunlar; **1-** Hac mabetlerinin bazıları genelde sadece hacıların gittikleri yerlerdir. Buralar turistler için daha az çekiciliğe sahiptir. Bu mabetlerde genellikle törenler ve folklorik gösteriler yapılmaz. **2-**Bazı mabetler de vardır ki, sahip oldukları sanatsal, tarihî ve mimarî özellikleri sebebiyle turistlerin daha fazla dikkatini çekmektedir. **3-** Bunun dışında kalan mabetlerde de (Santiago de Compostela'ya yapılan hac gibi) turistik amaçların, hac festivallerinin ve mezhepsel birliğin bir arada olduğunu görürüz.⁴⁵

⁴⁴ Yel , *a.g.e.*, s.56.

⁴⁵ Nolan , mary ve Sdney, *Christian Pilgrimage in Modren Western Europe* , s. 16-17.

1.2. Hıristiyanlıkta Meryem

1.2.1. Hıristiyan Kutsal Kitabında Meryem

Yeni Ahit'te İsa'nın annesi için, Meryem kelimesi 19 defa geçer. Bunlardan on iki tanesi "mariam" yedi tanesi de "maria" şeklinde geçmektedir. Bu kelime ile ilk kastedilen kişi Musa'nın ablasıdır⁴⁶. Altıncı yüzyılda sesli harfleri konularak İbranicede "miriam" şeklini almıştır.⁴⁷ Yeni Ahit'te aynı adı altı kadın taşımaktadır, dolayısıyla Meryem adı 53 defa geçer (25'i "mariam", 28'i "maria" tarzında kullanılmıştır).⁴⁸

Latince Maria kelimesi deniz anlamındaki "Mare" nin çoğuludur. Kelime Latince kökten, Yahudi olmayanlarca Filistin'e getirilmiştir. Meryem'in kutsal adı için ilk kez İspanya'da bir yortu başlatılmıştır (m.1513). Hıristiyan kutsal kitabında bulunmamasına rağmen, Meryem'e birçok lakaplar verilmiştir (Madonna, Cennet merdiveni, Kapı, Sandık, Theotokos vs.). Meryem içinde bulunduğu toplumun en ünlü ailelerinden birine mensuptu. Meryem'in annesi ve babası hakkında İncillerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Onların isimlerine ancak apokrif İncillerde rastlanmaktadır. Protovangelium ve Thomas incilinde onun annesi ve babasının isimleri "Hanna ve Joachim" olarak belirtilir.⁴⁹

1.2.1.1. Hayatı

Meryem'in hayatı hakkında İncil ve apokrif eserlerde çok az bilgi mevcuttur. İncillerde Cebrail'in Meryem'i İsa ile müjdelemeden önceki yaşamıyla ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Meryem hakkında ilk bilgiyi veren Luka, Zekeriya'nın karısı Elizabeth'in hamileliğinin altıncı ayında ne olduğunu şöyle haber vermektedir: "Allah tarafından melek Celile'de Nasıra denilen şehre, Davud evinden Yusuf adındaki adama nişanlı olan bir kıza gönderildi; kızın adı Meryem idi" (Luka; 1/26–27). Bu haberden

⁴⁶ Çıkış, 15/20 ; Sayılar, 26/59

⁴⁷ Ashe, Geoffry, *The Virgin*, s.50. ; Marina Warner, *Alone of Her Sex*, s. 14.

⁴⁸ Günay Tümer, *Hıristiyanlık ve İslam'da Meryem*, s. 65.

⁴⁹ Tümer, *a.g.e.* , s. 67.

anlaşıldığına göre, Meryem'in Nasıra kentinde yaşamakta olduğu ortaya çıkmakta ancak nerede doğduğu hakkında bir bilgi verilmemektedir⁵⁰.

Meryem Yahudilerin Babil esaretinden (M.Ö. 586) sonraki dönemlerinde yaşamıştır. Yaşadığı toplumun amacı, ilahi vahye dayanan inançlarını putperest Romalıların baskı ve zulmünden kurtarmaktı. Yaşadığı ortamda Yahudi- Ferisi ve Saduki topluluklarının çekişmeleri yoğun bir şekilde sürmekte idi. Meryem'in hayatının bu kısmı ile ilgili bilgi ancak apokrif metinlerde bulunmaktadır. Prtovengalium'a göre (Yunanca James'in kitabı; ikinci yüzyılda düzenlenmiştir) Joachim adlı zengin bir Yahudi'nin Anna adında bir karısı vardı. Uzun zamandır çocuksuz olarak yaşamlarını sürdürmekteydiler ve bir gün bir melek Anna'ya gelerek ünlü bir çocuk doğuracağı müjdesini verdi. Anna da onu Rabbin hizmetine adadı. Meryem doğdu ve altı aylıkken yürüdü, daha sonra Kudüs'te mabet hizmetçiliği yapmaya başladı. Mabette bir meleğin getirdiği yiyeceklerle yaşıyordu. Yaşı biraz ilerleyip ergenlik çağına geldiğinde, başrahip Zekeriya, Meryem'in koruyucusu olması için Yusuf'a verilmesini sağladı. Yusuf hayatını marangozluk yaparak kazanıyordu. Çocukları bulunmasına rağmen Meryem Yusuf ile evlendi. Daha sonra Cebrail onu da annesi gibi bebekle müjdeledi.

Bu metinlerin birçok çeşidi vardır. Genel kabul gören metinlerde anlatılanların ifade edilmesine çalışılmıştır.⁵¹Yalnız bu anlatılarda yazarın o zamanki Kudüs ve oradaki yaşantı hakkında pek fazla bilgi sahibi olmadığı, Yusuf'u koca olarak değil de koruyucu olarak kabul ettiğine dair eleştiriler vardır.⁵²

Bundan sonraki kısımlar hakkında Sinoptik İncillerde bilgi bulabilme imkânımız vardır. Meryem, Cebrail ile karşılaştıktan sonra Cebrail'in Meryem' e selam vererek, ona rabbi tarafından nimete kavuşturulacağını ve rabbinin onunla beraber olduğunu bildirmesi (Luka; 1/28), Meryem'in Allah katında inayet bulduğunu çünkü gebe kalıp adını İsa koyacağı bir çocuk doğuracağını, Allah'ın bu çocuğa oğlu diyeceğini, Allahın, çocuğa

⁵⁰ Tümer, *a.g.e.* , s.69

⁵¹ Tümer, *a.g.e.* , s.70–71.

⁵² Ashe, *a.g.e.*, s. 79.

atası Davut'un tahtını vereceğini bildirmesi (Luka; 1/ 30- 32) gibi hususları İncillerden öğrenebiliyoruz.⁵³

İsa'nın doğumu ve hizmete başlamasından sonraki dönemlerle ilgili anlatılarda Meryem'den ancak birkaç kez bahsedilmektedir. Bunun dışında herhangi bir bilgi yoktur. Bu dönem ait ilk olay şudur: Bir gün Kana şehrinde bir düğün olur. İsa ve annesi de oradadır. Düğün esnasında şarap tükenmeye başlar ve anası İsa'ya şarabın tükendiğini söyler, İsa annesini "benden sana ne" diyerek tersler daha sonra İsa hizmetçilere küplere su doldurun der.⁵⁴

Yine İsa vaazlarından birinde annesi ve kardeşlerinin onu aradıkları söylendiğinde "benim anam kimdir? diyerek elini şakirtlerinin üzerine uzatır ve "işte benim anam ve kardeşlerim çünkü göklerde olan babamın iradesini kim yaparsa, benim kardeşim ve anam odur"⁵⁵ diyerek dinsel kardeşliği vurgulamıştır.

İsa'nın haça gerildiği esnada Meryem'in nerede olduğu İncillerde bulunmazken, Yuhanna şunları aktarmaktadır: İsa'nın haçı yanında, anası ve anasının kız kardeşi, klapasının karısı Meryem ve Mecdelli Meryem duruyorlardı. İsa, anasını ve yanında sevdiği şakirdin durmakta olduğunu görünce anasına dedi: kadın işte oğlun!⁵⁶

Resullerin işleri bölümünün yazarı Luka, İsa'nın yeniden dirilişi, sonra göğe yükselişinin akabinde havariler Yahuda'nın evinin üst katında ki odaya çıktıklarını, burada hepsi; kadınlar ve İsa'nın anası Meryem ile kardeşleri birlikte daima gayretle duaya devam ettiklerini ve Pentakost günü geldiğinde ise hepsinin kutsal ruh ile dolduklarını belirtmektedir. Bu anlatılan olay İncil metinlerinde Meryem ile ilgili bilgilerin verildiği son vakadır. Haç olayı gerçekleştiği sırada ise Meryem'in elli yaşın altında olduğu belirtilmektedir.⁵⁷

⁵³ Tümer, .a.g.e. , s.72.; Ayrıca Konunun Ayrıntıları için bkz: Luka, 1/26-56, 33-38, 2/1-8; Matta, 1/18, 1/18-24.

⁵⁴ Yuhanna, 2/ 1-12.

⁵⁵ Matta, 12/46-50.

⁵⁶ Yuhanna, 19/25-26.

⁵⁷ Tümer, a.g. e. , s. 78.

1.2.1.2. Ölümü ve Kabri

Meryem'in ölüm tarihi ile ilgili çok çeşitli tarihler verilmektedir. Bunlar arasında belirli bir tutarlılık da yoktur. Pavlus'un mektuplarının 53 veya 57 yıllarında yazıldığı hatırlanırsa, bu mektuplarda Meryem'den söz edilmemesinden dolayı Meryem'in bu tarihten önce ölmüş olabileceği sonucu çıkarılabilir. Katolik Cohenet'in III. Yüzyılın başında yazıldığını iddia ettiği, Meryem'in ölümü ve göğe yükselişi ile ilgili Süryani metinlerinde konu genel hatlarıyla şöyle anlatılmaktadır: Meryem, oğlu İsa'nın boş kabrinde dua etmektedir ve ondan geri dönüp gelmesini istemektedir. İsa Cebrail ile haber göndererek onu kendi yanına alacağını müjdeler. Meryem Beytlehem'e giderek orada Yuhanna ve diğer havarilerin kendisine gönderilmesi için dua eder, duası kabul edilir. Yuhanna Efes'ten ve diğer havariler buldukları yerlerden mucizevî bir yolla Meryem'in yanına gelirler. Ölmüş olanları da mezarlarından çıkararak gelir. Kutsal ruh onlara Meryem'i zeytin dağının yakınlarındaki bir vadiye götürmelerini ve orada onu gizli bir mağaraya koymalarını emreder. Meryem iç mağaraya getirilince melekler görünür, Musa, Nuh, İlya ve İsa'yı taşıyan arabalar inerler ve Meryem'i cennete götürürler. Bedeni de oraya yerleştirilir.⁵⁸

Burada Meryem'in Efes'te olup olmadığına da açıklık getirmek gerekir. Meryem'in ölümüyle ilgilenen ilk kilise babalarından olan Epiphanius (ö. 403) ölüm hadisesiyle ilgili iddiaları gözden geçirmiş ve Meryem'in Yuhanna ile beraber Efes'e gidip orada öldüğüne dair inanç bağlamında, bunu ispat edecek herhangi bir belge olmadığını, Yuhanna ile geçici olarak kalmış olabileceğini belirtmiştir.⁵⁹

1.2.2.Hıristiyan Teolojisinde Meryem

Hıristiyanlık tarihini ya da kilise içersindeki Meryem kültürünün oluşumu ele alınırken, oluşum esnasındaki görüş ve tartışmalara yer vermeksizin sadece kilise dogmaları ve gelenek etrafında Meryem ile ilgili, tarihinin başlangıcından günümüze kadar zaman

⁵⁸ Tümer, *a.g.e.* , s. 80.

⁵⁹ Tümer ,*a.g.e.* ,s. 82. ; Ashe, *a.g.e.* , s.152.

dilimi içersinde ortaya çıkmış olan kilise doktrinlerine başvurularak konunun mukaddime halinde sunulmasına özen gösterilecektir. Amaç herhangi bir Meryem tartışması yaratmak olmadığından, Hıristiyanlık tarihinde, kilise ve gelenek boyutunda Meryem ile bütünleşen inanç ve düşünce silsilelerini vermenin, Meryem görünümlerinin tarihi arka planını anlayabilme açısından yeterli olacağı kanaatindeyiz. Bu nedenle Meryem kültü ile ilgili özet mahiyetinde kronolojik bilgiler verilecektir.

Hıristiyanlık tarihi içersindeki Meryem ile ilgili inanç ve düşüncelerin çoğunluğu İsa'ya göredir. Meryem İsa'ya göre konumlanmış ve İsa'nın yanında annesi olarak ona da belirli kutsallıklar atfedilmiştir. İsa'nın ölümünden sonra başlayan bu tartışmalarda gelinen noktada en önemli vurgu Origen tarafından yapılmış ve daha sonra kilise tarafından Meryem'e verilen "Tanrının anası" deyimini ilk defa "Tanrıyı doğuran" şeklinde Origen kullanmıştır.⁶⁰

Meryem'e olan bağlılık yavaş yavaş gelişmiş ve İznik konsili öncesinde doğrudan Meryem ile ilgili bir kült anlayışının olmaması, Meryem kültünün şehitlik geleneğinden geldiğini göstermektedir. Kilise babaları devrinde azizlere, özellikle de Meryem'e duyulan saygının doğup gelişmesi büyük önemi haiz bir durumdur. Bu saygının şehitlik kültüyle başladığını düşünen Kelly bunu açıkça belirtmiştir. Yani Meryem'in kutsallığıyla ilgili düşünceler bir anda ortaya çıkmamış, belirli aşamalar geçirerek konumlanmaya başlamıştır. Öncelikle aziz ve şehit eşyalarının korunması şeklinde başlayan geleneğin daha sonra onlara dua etme ve onlardan yardım isteme şekline dönüştüğünü, Meryem kültünün de bunun bir uzantısı olduğunu belirtmiştir.⁶¹

Her kültün ya da geleneğin oluşumunda belirli unsurların tetikleyici bir vasa sahip olmaları kaçınılmazdır. Kilise babalarının ya da toplum önderlerinin halkın bu noktadaki düşüncelerini etkileyici ya da yön verici beyanlatları, bu gelişmeyi daha da ilerletmiştir. Origen dua vasıtasıyla "cennetteki kilise yeryüzündeki kiliseye yardım eder" fikrini savunarak azizlerle irtibat yoluna başvurmuştur. Kilise otoritesi içinde

⁶⁰ Tümer, *a.g.e.* , s.41.

⁶¹ Kelly, s. 490.

dinin belirli unsurlarının yayılabilmesi ya da kabul görebilmesi için yapılan çalışmalarındaki yumuşama nedeniyle, özellikle 4. yüzyıldan itibaren kült, azizlerden başka ruhani müritleri, zahitleri, bakireleri de içine alarak genişlemiştir.⁶²

Meryem adına dua edildiği ve ondan yardım istenildiğine dair bir belirtiyeye ilk yüzyıllar boyunca rastlanmamaktadır. Daha sonraki yüzyıllarda (4. ve 5.yüzyıldan itibaren) kilise konsillerinin başlaması kült oluşumunda olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Konsillerde esas mesele İsa olmakla birlikte, Meryem'in de ismi geçmekte ve onun ana konu olarak konuşulacağı konsillere doğru bir gelişim süreci devam etmektedir. İskenderiyeli Peter (ö. 311) ilk defa Meryem için “Ebedi Bakire” (ever-virgin) deyimini kullanmıştır.⁶³

Meryem'e olan popüler ve liturjik saygının hız kazanmasında İskenderiye okulu⁶⁴,na mensup vaiz ve teologların yardımları etkili olmuştur. Bu okulun etkisinde bulunan Yunanlı babalardan Eusebius (ö. 340) Meryem için, Kutsal Ruh'a nisbet edilen kutsallığa yakınlığından dolayı, kadın peygamber kavramını kullanarak tamamen kutsal olduğunu belirtiyordu. Yine bu devirde Suriye'de yaşayan Ephraem Meryem'in lekesiz ve günahsız (Immaculate Conception) hamile kaldığını savunan ilk teologdur⁶⁵.

Kaonstantin'in Hıristiyanlığa serbestiyet tanınması, kilise için bir köşe taşı idi ki Efes konsili de (431) Meryem kültürünün tarihçesi açısından aynı oranda bir öneme haizdir. Efes konsilinde Meryem'in “Theotokos” olarak ilan edilmesi Meryem tarihçesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. 325'teki İznik konsilinden sonra IV. Yüzyılda Meryem'in bakireliğine verilen önem artmış, ilk İstanbul konsilinde (381) Meryem'in bakireliği ilan edilmiştir. 390 yılında Papa Siricius Meryem'in doğumunda ve hamileliğinde bozulmaz bir bakireliğe sahip olduğunu ilan etmiştir. Analık ve bakirelik tartışmalarının odağında, Efes konsilinde Meryem için “Theotokos” teriminin kullanımı kabul edilmiştir. Devam eden dönemde mesele, bakirelik temelinden ayrılarak

⁶² Kelly *a. g. e.*, s.490. ayrıca bkz. Warner, *a.g.e.*, 68–78. ; Tümer, *a.g.e.*, s.42.

⁶³ Kelly, 490-494.

⁶⁴ İskenderiye okulu :

⁶⁵ Tümer,*a.g.e.*, s.45.

inkarnasyona dayalı kutsal analık konusunda merkezileşmiştir. 451 yılında toplanan Kadıköy (chalcedon) konsilinde Meryem'e resmen "Acipartheos" (Ebedi Bakire) lakabı verilmiştir. İki yüzyıl sonra ilk Lateran konsilinde (649) Papa I. Martin. kilisenin bir inanç esası olmak üzere, Meryem'in ebedi bakireliğini (Perpetual Virginitiy) ilan etmiştir⁶⁶.

Haçlı seferlerinden sonra efsanelerin kutsal bakiresinin, kutsal üçlemeyi gölgede bırakmaya başladığını görmekteyiz. Meryem'e İsa'ya eş derece de ya da daha fazla kutsallık atfedilmeye başlanmış, Hıristiyanların kutsal üçlemesinin dördüncü şahsı haline getirilmiştir. Ortaçağ boyunca Meryem feodal bir yapı içerisinde düşüncelerde belli bir yer edinmiştir. Bu dönem boyunca Meryem'e verilen değerdeki artış, onunla ilgili anlatılan mucize ve efsanelerin artmasından anlaşılabilir. 15. yüzyılda ise Meryem kültü ile ilgili en önemli evrelerden birine geçilmiş oldu. Efsaneye göre, Loreto'da kutsal ev bulunmuş (1296), Walsingham'da kutsal ev kurulmuştur. Meryem'in St Simon'a hamailini verdiği (1250), bu kuşağın daha sonraki dönemde batıya geldiği gibi efsaneler yayılmıştır. Meryem adına kurulan kilise ve katedrallerin sayısı artmaya başlamıştır. "Hamail Yortusu" (1376-1386), "ziyaret yortusu"(1389), "Meryem ana'nın kederleri yortusu" gibi pek çok yortular başlatılmış, ilk tespih (Rosary) kardeşlik (1475) ve Meryem ana kardeşlik cemiyeti (1563) gibi teşkilatlar kurulmaya başlanmıştır. "Hail Mary" (Ave Maria: Meryem'e selam)⁶⁷ ayin duaları kitabı içindeki yerini almıştır (1568).⁶⁸

Daha sonraki dönemde 1854 yılında Papa IX Pius Meryem'in günahsızlığını (Immaculate Conception), 1950 yılında ise XII. Pius Papa'nın yanılmazlığı dogmasına dayanarak Meryem'in göğe yükseldiğine dair bildirgesini yayınlamıştır⁶⁹.

⁶⁶ Tümer, *a.g.e.*, s.53. ;Warner, *a.g.e.*, s.63-66; Fr. Tissa Balasuriya, *Mary and Human Liberation the Story and the Text* Edited by Helen Stanton, London 1997. s.36

⁶⁷ Şu anki şekli resmen "Breviary"

⁶⁸ Warner,*a.g.e.*, s.348-360.

⁶⁹ Tümer, *a.g.e.*, 62; Balasuriya, *a.g.e.*, s. 50-53.

Modern dönemde 1945 yılı, “Meryem yılı” olarak kabul edilmiş, 1954’te Meryem’in kraliçe, 1964’de ise “kilisenin Anası” olduğu Vatikan tarafından ilan edilmiş, son olarak 1974 yılında papa Meryem kültü ile ilgili “Marialis Cultus” adlı genelgesini yayımlamıştır⁷⁰.

21 Kasım 1964 yılında yayınlanan “Lumen Gentium” inanç ilkeleriyle birlikte II. Vatikan konsili Bakire Meryem’i kilise sırrının merkezine yerleştirmiştir. Katolik amentüsünde Meryem’le ilgili şöyle söylenmektedir. “ ‘ O, biz insanlar ve bizim kurtuluşumuz için gökten indi. Kutsal Ruh vasıtasıyla bakire Meryem’den bedenleşti ve böylece insan haline geldi. Allah’ın oğlunun annesi olan Meryem, baba’nın tercihlili kızı ve kutsal ruhun mabedi idi. Kilise onu, O çok sevgili anne olarak tebcil eder. Tam bir itaatla, inanç hürriyeti içinde Allah’ın kurtuluş gayesine iştirak ederek o inayet doludur.’ Anne ve oğlun kefarete olayında birleşmesi hakkında II. Vatikan konsili şöyle der: Bu birleşme kendini, İsa’ya bakire olarak hamile kalışından ölümüne kadar göstermektedir. Biricik oğlu ile derinden muzdarip olarak o, analık ruhu ile, İsa’nın çarmihına ortak olur. Böylece Meryem, doğurduğu kurbannın boğazlanmasına boyun eğer. Nihayet, her türlü orijinal hatadan korunmuş olan temiz bakirenin ruhu ve bedeni yükselir. Günahın, ölümün galibi rablar rabbi olan oğluna tamamen benzemek için, Meryem Rab tarafından dünyanın kraliçesi olarak tebcil edilmiştir. Böylece, Meryem’de göktedir. İsa’nın göğe çıkışı, onu da oraya çekmiştir. Bunun için Meryem, Hıristiyan cemaat için kurtuluş işareti olmuştur. O, hayatında anne aşkının modelidir. Bundan dolayı, II.Vatikan konsili, Hıristiyanları, Meryem’i “Allah annesi” olarak telakki etmeye davet etmiştir”⁷¹.

Özetle, pagan kültüründen kaynaklanan feminen temeller üzerine oturtulmaya çalışılan kadın kutsallığı, Meryem kültünü ifade etmesi açısından önemli bir düşünceyi oluşturmaktadır. Dikkat çeken önemli bir nokta; İsa’nın şehitler, azizler ya da Meryem’e ibadet edilmesi gerektiğini belirten hiçbir öğretisi mevcut olmayışıdır. Meryem geleneği, yaşanılan ortamda halkın dinden anladığını kendi yaşamına veya yapısına uygun olarak farklı şekiller ve temalarla sonuçlandırma çalışmaları olarak görülmelidir. Çünkü yaşadıkları toplumda kadınsı öğeleri barındıran Tanrı imajları

⁷⁰ Tümer, 63. ayrıca bkz. *New catholic encyclopedia*, “Mary”, The Catholic University Of America, 1967, IX, s.364-368. ;Balasuriya, a.g.e., s.53-54.

⁷¹ Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, Ankara 1995, s.62-63.

yaygın olarak bulunmaktadır ki bu da İsa'dan ziyade Meryem üzerine yoğunlaşmaya neden olmuştur.⁷² Bu geleneğin popüler hale gelmeye başlaması ise resmi olarak İznik (325) konsilinden sonra olmuş,⁷³ Efes (431) konsilinden sonra Meryem'in kutsal anneliği, bakireliği, sorgulanmaksızın doğuda ve batıda kabul edilmiştir⁷⁴. Bugün Meryem'le ilgili doğuda ve batıda kutlanan beş yortu vardır. Doğum günü(8 Eylül), Meleğin Müjdesi (25 Mart), günahsızlığı (8 Aralık), Cennete Alınması (15 Ağustos), Mabede Gidiş (14 Şubat). Ayrıca Katoliklerin bundan başka kutladıkları yortular da vardır: Meryem'in günahsız kalbi, Lourdes'in Meryem Anası, Meryem'in analığı, kraliçe Meryem vs.⁷⁵ .

⁷² Kelly, 478-479.

⁷³ Kelly, a.g.e. , 479.

⁷⁴ Kelly, a.g.e. , 498.

⁷⁵ Warner,a.g.e., s.66-67. ; Tümer,a.g.e., s.142.

BÖLÜM 2: HIRİSTİYANLIKTA MERYEM GÖRÜNÜMLERİ: FATİMA ÖRNEĞİ

2.1. Meryem Görünümleri

2.1.1. Meryem Görünümlerine Genel Bir Bakış

Dinler tarihçisi Jaroslav Pelikan'ın dikkat çektiği noktalardan biri, tarih boyunca sayısız kez meydana geldiği iddia edilen Meryem görünümünün sadece 10 kadarı 1962 yılı içinde gerçekleşmiş olduğudur. Bu görünüm hadiselerini kilise gözlemlemiş ve dini bütün (mütedeyyin) insanlar için “inanılmaya değer” şeyler olarak görmüştür. Bu on görünüm hadisesinin, Fátima'nın da dâhil olduğu dokuz'u, 1830-1933 yılları arasında meydana gelmiştir ki Pelikan da bu süreci “**Meryem görünümünün muhteşem yüzyılı**” olarak adlandırmıştır. Bu artış dönem içersinde meydana gelen değişim ve dönüşümlere karşı yapılan bir manifesto mahiyetinde olup katolik kilisesinin siyasi ve dinî otoritesini arttırma gayreti içinde olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan hadiseler değildir. Kilise otoritesinin azalma sebeplerinden en önemlileri; din adamları ve sivillerin kendilerini bu dönem içersinde baskı altında hissetmeleri ve Avrupa'daki devlet yapılanmalarının anti-klerikalizm (kilise karşıtı) üstüne kurulmuş olmasıdır.⁷⁶

Kilise bu krizle yüzleşerek, bu yeni dinî adanma (ibadet) şekilleriyle kutsalı arayan insanları yeniden geri kazanabilmek için bir çalışma başlatarak, yapısını ve dinî formlarını liberalizm ve modern süreçlerdeki ideolojilerin tehditleriyle bağlantılı olarak yeniden tanımlamıştır⁷⁷.

Onaylanan dokuz görünümünden (onaylanmayan yüzlercesi yanında) birincisi; Catherine Laboure'in şahitlik ettiği (Fransız fakirlerinin ve hayırseverlerinin bir kardeş adayı olarak) olaydır. 1830 yılında St. Vincent de Paul festivalinde Paris'teki rahibe

⁷⁶ Jeffrey S. , Bennet, *Crisis, Revitalization And Religious Politics In Portugal (1917- 1932) : The Fátima Apparitions And The Catholic Counter Revolution*, University of Chicago, s .151.

⁷⁷ Bennet, *a.g.e.*, s.151.

manastırında yirmi dört yaşındaki rahibe, azizin cübbesinden bir parça yırttı ve yuttu. O gece görünümünden ilki gerçekleşti. İkinci görünüm boyunca, bir madalyon alması gerektiği söylendi ve Catherine Paris'in başpazısından mucize madalyon üretimine başlamak için izin aldı. Yedi yıl içinde on milyon madalyon, dinsel dönüşüm başlatan ve tedavi eden özellikleriyle beraber dünyada dolaşmaya başladı. Bu madalyonlar insanların yaşamında etkili olmaya başladı; madalyon ve Meryem miti Portekiz'de popüler adak araçlarından biri haline geldi. Özellikle 1854'te tartışmalı bir şekilde Vatikan tarafından Immaculate Conception kabul edilince daha da etkili olmaya başladı.⁷⁸

Fransız görünümünün bir diğeri de 1846 yılında Grenoble yakınlarındaki La Salette'de meydana geldi. Bu olayın şahidi iki Fransız çocuk idi. Bakire Meryem onlar vasıtasıyla; eğer insanlar Meryem oğlu İsa'nın isteklerini kabul etmezlerse ve dine dönmezlerse kötü bir kıtlığın ve diğer felaketlerin kapıda olduğunu belirterek insanları uyarmıştır. Ayrıca çocuklar Meryem'in kendilerine açıklamaları ve sadece Papa'ya iletmeleri için sırlar verdiğini de iddia etmişlerdir. Daha sonra bu sırlar yazılmış ve Vatikan'a iletilmiştir. Bu görünüm hadiseleri kısa görev misyonu (Short Mission) ismiyle kitaplarda ayrıntılı bir şekilde anlatılmış ve hikâyeler Avrupa'da yayılmıştır. Bu olayda dikkat çekici bir nokta, herhangi bir zamandaki kıtlık tehdidi bu mucizevî iyileşme hikâyeleri içerisinde anlatılmıştır. Bir diğer nokta da, azalan ahlaki ve ruhsal düzenin yeniden kurulmasına yapılan vurgu Fransa'daki kırsal bölge insanları üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Kilise ve devletin yönetmekte zorluk çektiği sıkıntılar yaratmış olan ve görünümünün anlam ve değeri ile ilgili daha şiddetli tartışmalara sebep olan bozulan ahlaki ve ruhsal düzenin yeniden kurulmasına olan vurgu, Fransız toplulukları üzerinde önemli bir etkiye sebep olmuştur. Örneğin Jacinta Marto resmi ifadelerde belirtildiği üzere, dua ederken mucizevî bir madalyon takmakta idi.⁷⁹

⁷⁸ Michael Carroll, "The Virgin Mary at LaSalette and Lourdes: Whom Did the Children See?" *J.S.S.R.*, 1985, 24(1), s. 65-72.

⁷⁹ Bennet, *a.g.e.*, s.152.

19. yüzyılın en bilinen görünüm hadisesinin, Bernadette Soubirous'un şahitlik ettiği 1858 yılında gerçekleşen Lourdes görünümü olduğu belirtilmektedir. Bu görünüm 1870 ve 1880'li yıllarda Katolik hacında yeni bir uyanışa yol açmış ve eş görülmemiş sayıda insan görünüm bölgelerine akın etmiştir. Ulaşım ve iletişimde ortaya çıkan modern teknolojiler sayesinde zengin birçok Portekiz'li de buralara akın etmiştir. Bu dönemde senenin belirli (kutsal) günlerinde elli bin kadar hacının Lourdes'a dua etmek için gitmesi olağan bir şeydi.⁸⁰

Chadwick'in iddiasına göre kilise La Salette ve Lourdes gibi kutsal bölgelerdeki yeni hac manifestosunun popülerliğinde, Katolik ibadetinin canlandığını fark etmiştir. Yine o, pek çok şekilde Lourdes'de bir araya gelen topluluğun büyük bir gösterim olarak algılanması gerektiğini iddia etmektedir. Bu gösterimle birlikte dinî ve dinî olmayan ayırımının ortadan kalktığı, dinî ve politikaların karşıtlığının ortadan kalkarak bir bütünlüğün meydana geldiğini belirtmektedir⁸¹. Bu noktada Lourdes görünümü Katolik inancındaki Meryem adanmışlığının yenilenmiş halini gösteren önemli bir örnektir. Bu ve diğer görünüm olaylarına ek olarak (Çek Cumhuriyeti., İngiltere, İrlanda ve İtalya), Meryem temelli Katolik uyanışının en önemli yönlerinde biri olan Tespih duası (On The Rosary) yeni bir vurgu noktası olmuştur.⁸²

19. yüzyılda kilise tarafından onaylı bütün Meryem görünümüne dâhil olan tespih duası veya Meryem'le ilişkilendirilen gül sembolü, 1917 yılında Fátima'da da ortaya çıkmış ve bakire Meryem kendini tesbihat'ın bakiresi olarak tanıtmıştır. Yine 1915'de Papa Pio X ve Leo XIII tarafından teşvik edilen tespih duasının kendilerine yardım

⁸⁰ Bennet ,a.g.e. , s.152.

⁸¹ Owen Chadwick, "19. Yüzyılda Avrupalı Aklın Sekülerleşmesi"çev. Murat T. Aslan, Birey yay., 2004., s. 140.

⁸² Tespih duasından 1495 yılına kadar (Papa Alexander VI) hiç bahsedilmemiştir. Duanın tarihi Meryem görünümüyle başlıyor denebilir. Dua Dominic öncesi Müslüman kültüründe mevcuttur. Onaylanmış tesbih duasıyla ilgili bilgi, 15. yüzyılın sonlarında, Dominican papazı Alanus de Rupe (ölümü:1475)'un bastığı "De utilite Psalterii mariae" 1970 tarihli eserinde ayrıntılandırılmış ve Rosary'nin Meryem'den yardım alabilmeye ve dua edenleri nasıl koruyacağına dair bilgi verilmiştir. 15. yüzyılda Rosary'nin kullanımı Avrupa'da bir adak şeklini alarak yaygınlaşmış ve Rosary yapımı bir zanaat olarak kuşaktan kuşağa aktarılan değerli bir miras halini almıştır. Türkler'in Avrupa'dan çıkarılmaları sırasında (1571) Papa PiusV zaferin tespih duası vasıtasıyla, Meryem'in yardımı sonucunda kazanılacağını söylemiştir.

edeceğine inanarak gerçekleştirdikleri saldırılar kilisenin onayıyla Portekiz’de de kabul edilmiş ve inananlar tesbihat günlerinde dua etmeye teşvik edilmiştir. Bu sayede Meryem adanmaları (ibadetleri), Hıristiyan mucizelerini etkilemede teşvik edici unsur olarak evlere kadar girmiştir.⁸³

Warner, tespih duası ibadetinin, kilisede var olan güvensizlik ve korku duygusunu gün yüzüne çıkardığını belirtmiştir. Duayı bu yüzden Katoliklerin içindeki savaşı karamsarlığı olarak görmektedir.⁸⁴ Yine Warner, tespih duasının 15. ve 16. yüzyıllardaki kilise reformları ve karşı reform politikaları için anahtar bir özelliğe sahip olduğunu iddia etmektedir. Şuna da dikkat çeker; Rosary (tespih duası) kampanyası, kiliseye barışın gelebilmesi ve Hıristiyan birliğinin sağlanabilmesi için bir çağrıdır.⁸⁵

Meryem ibadeti reform sürecinden beri pek çok tartışmalara sebep olmuş bir konudur. Bu tartışmalar esnasında La Salette görünümleri meydana gelmiştir. Papa Pius IX bu durumun Papalığının resmi ifadesi olduğunu zannetmiştir. Papa Meryem’e derin şekilde bağlı olan bir kişiydi ve çocukluğundaki epilepsi hastalığından Meryem’in müdahalesiyle kurtulduğunu düşünmekteydi. Papa Pius Meryem adanmasını teşvik ederek, 1854’teki Immaculate Conception (Lekesiz hamilelik)’in doktrinsel olarak tanımlanmasına öncülük etmiştir. Bu konsilde Meryem vasıtasıyla ilk günahattan kurtulabileceği iddia edilmiştir. 1864’de yazdığı “Syllabus of Error” adlı eserinde liberalizm ve modern süreçteki ideolojileri ayıplamış ve 1864’te ilk Vatikan konsilini toplayarak kilisenin doktrinsel duruşunu, dinî şüphecilik ve kilise karşıtlığının büyük boyutlara ulaştığı bir dönemde, tekrar tanımlamıştır.⁸⁶

Meryem ibadetinin Katoliklik bağlamında uzun ve tartışmalı bir tarihi olmasına rağmen, Meryem ibadeti; birçok nedenden dolayı, Katolik doktrinsel öğretisi içindeki Meryem’in yerini yeniden belirlemeyi, özellikle kırsal bölgelerdeki Katolikler arasında

⁸³ Bennet, .g.e.153.

⁸⁴ Warner, a.g.e., s.307.

⁸⁵ Warner a.g.e., s. 314.

⁸⁶ Bennet, A.g.e., s. 154.

inancın yeniden canlandırılmasının güçlü bir argümanı olacağı düşüncesine sahip olan papanın liderliğinde 19.yüzyıl boyunca yeni bir önem kazanmıştır. Mucizevî madalyon yaratımı, tespih duasını yeniden canlandırma ve yeni Meryem görüntüleri eşliğinde hacların biçimlendirilmesi gibi faaliyetlerin tümü, Katoliklik bağlamında Avrupa’da meydana gelen değişim ve gelişimin somut örnekleridir.⁸⁷

Kilise ve insanlar arasında Meryem uyanışı olarak adlandırılan açıkça görülen bir bağlantı varken, sosyolojik bakış açısına göre, Meryem ibadetlerinin kaynağı, politik olarak ayrıştırılmış Katolik kırsal kesim gerçekliklerinde ve şehir merkezlerinde gizli kalmış çalışan fakirlerde aranmalıdır. Bu insanlar resmi müdahale olmaksızın gerçekleşen dinî pratikleri sayesinde, inançla olan bağlantılarını tekrar sağlamış olmaktadır. Mucizevî madalyon ve tespih duası özel adanma (ibadet) şekilleridir. Görünüm fenomeni, papazın arabuluculuğuna güvenmediğini söyleyenler tarafından, kutsalla kurulan direkt iletişim biçimini ifade etmektedir.⁸⁸

Meryem temelli adanma pratikleri, kilisenin bunların önemini fark etmeden çok önceki popüler kült şekillerindedir. Bu yerler çoğunlukla pişmanlık haccı şekillerinin olduğu ve kurbanlarının sunulduğu, kutsal bölgeler dışındaki kültürle ilgilidir. Bu gelişim Avrupa’da yeni bir adak ekonomisinin üretildiğini gösterir. Bu da coğrafi ve sosyo-kültürel görünümün ilahi bir şekilde kutsallaştırılması ve hacdaki uyanışla irtibatlı olarak, iyileşme, lütuf, tespih, madalyon gibi maddileştirilmiş sembollerin dönüşümü etrafında bina edilmiştir.⁸⁹

Meydana gelen bu değişiklikler, kilisenin otoritesinin zayıflaması bağlamında ele alındığında, yeni adanma şekilleri, geçmişin sınırlı formlarından kurtarılmış popüler şekiller olması sebebiyle, kırsal toplumun kültürel yaşamını yeniden canlandırmak için oluşturulan mekanizmaları ifade etmektedirler. 19. yüzyıl Meryem görüntüleri ile ilgili olarak Blackbourn şu sonuçlara ulaşmıştır. Mütevazı görüntülerin sadeliği, mesajın ulaşımı, papazların şüpheciliği, sivil otoritelerin düşmanca tepkileri, mucizevî

⁸⁷ Bennet, *A.g.e.*, s. 155.

⁸⁸ Bennet, *A.g.e.*, s.155.

⁸⁹ Bennet, *A.g.e.*, s.155.

iyileşme iddiaları ve sonuç olarak kilisenin dini daha geniş bölgelere yayabilme amaçlı bir resmi kült yaratma isteği görünümünün genel manzaralarıdır. Burada Pelikan'ın ifade ettiği ve Blackbourn'un onayladığı durumlardan bir tanesi de görünümünün elit kesimde değil de kırsal kesimdeki halk arasında gerçekleşmiş olduğu gerçeğidir.⁹⁰

Warner'in iddiasına göre popüler dinler, mucizelerin kaynaklarını(delillerini) arıyor gözükmektedirler ve kendi tecrübelerini doğrulama ihtiyacı ile yaşamak ve kültürel devamlılık istemektedirler. Mesajın toplumdaki ve kilisedeki bozukluk ya da güvensizlik nedeniyle masum çocuklar ağzıyla ifade edilmesinin rağbet gördüğünü belirtmiştir.⁹¹

Victor ve Edith Turner; Meryem ibadetlerinin dünyanın bozulan ahlaki ve ruhi düzeninin rehabilitesine duyulan özlemi ifade ettiğini belirtmektedir. Yine onlar; zıt kültürler ve onların, gerçeklik tanımları arasındaki karşıtlığın ürettiği büyük gerilim noktasında ortaya çıktığını iddia ederler⁹². Bunun devamında Warner, modern vizyonların ve onların ürettiği kült aktivitelerinin insanların kendi inançlarının hala değerli olduğunun garantisine duydukları ihtiyacı ifade ettiğini belirtir.⁹³

Turnerlara göre Meryem hacları, doğa üstü realitelere, toplu barış ve kurtuluşa olan vurgusu ile, yükselişe geçen seküler toplumun, otoriter bir yapılanma edinmiş kilise yapıları karşısında, üretilmiş alternatif bir toplum yapısıdır.⁹⁴

Zimdars-swartz, modern Meryem görünümüne ait karşılaştırmalı analiz çalışmasında, bu gelişmeleri temelde devlet inancı içindeki özel tecrübelerin dönüşümü olarak tanımlamaktadır. Bu dönüşüm genelde sıkıntıların ifadelerinde meydana gelmektedir ki, bu sıkıntılar toplumun sosyal yapısında, kişinin iç dünyasında ve insanların dünyayı algılamaya çalıştıkları anlam dünyası içinde olabilir⁹⁵.

⁹⁰ Bennet, A. g.e., s. 156.

⁹¹ Warner, A.g.e., s. 245.

⁹² Turner, A.g.e., s.38

⁹³ Warner, A.g.e., s. 311.

⁹⁴ Bennett, A.g.e., s.157.

⁹⁵ Zimdars- Swartz, Sandra L. , *Encountering Mary*, Princeton , 1991, s.XIV

Psikolog Michael Carroll Meryem görünümünü freudcu bir bakış açısıyla değerlendirerek, görünümün freud'un ödip kompleksi⁹⁶ olarak nitelediği çocukların annelerine duydukları sevgi ve babalarına duydukları düşmanlık nedeniyle ortaya çıkan psikolojik durum nedeniyle gerçekleştiğini belirtmektedir. Ayrıca Carroll Meryem görünümünü gerçekleştirme şekillerine göre ikiye ayırmış ve bu görünümün bazılarının halisünasyon bazılarının ise ilizyondan ibaret olduğunu, Fatima görünümünün de halisünasyondan ibaret olduğunu belirtmektedir⁹⁷.

Hıristiyan din adamlarının düşüncelerine göre görünümle Meryem inananların içine düşebilecekleri olumsuz durumlara dikkat çekmek istemiştir. Bu görünüm, modern milletlerin günahlarından kurtuluşu temsil eden mekanizmalardır. Bu çalışmaların gösterdiği; 19. ve 20. yüzyıldaki Avrupa toplumunda çok büyük değişime uğramış Katoliklerin içinde inancın popüler şekilde diriltildiğidir. Bu görünüm hadisesinin gerçekleştiği toplumların ortak özelliği radikal sosyal reform ve hız çağında nüfus olarak çoğunlukta ama politik olarak azınlıkta olmalarıdır. Hayat tarzları ise giderek nesnelleşmekte idi. Din, kurumsal gerçekliğin ve kültürel formların bir şekli olarak, şehirlerdeki halkın mantığıyla ilişkili bir şekilde, bakire Meryem , sekülerleşme ile beraber atağa kalkarak kendi konumunu koruma çabası içine girmiştir⁹⁸.

Sonuç olarak, 1910 devrimiyle beraber, Portekiz toplumunda Meryem adanmışlığı, Katoliklerin Avrupa karşısındaki uyanışının bir vasıtası olarak sunulmak istenmiştir. Bu tür mucize temelli görünüm olayları temelde kilise ile ilgilidir. Kilise papa Pius IX başkanlığında modern sürecin düşmanlığı karşısında Katolik doktrinindeki Meryem'in yerini ve mucize içersindeki dinî unsurları tekrar gözden geçirerek onaylamış ve Meryem uyanışında meydana gelen etkinin varlığı vurgulayarak, kadınlardaki din duygusu ya da din bağlılığı üzerine gidilerek bu durumdan faydalanılmaya

⁹⁶. Odip kompleksi ile ilgili bkz. Sigmund Freud, *Totem ve Tabu*, çev. Niyazi Berkes, İstanbul 1978. s. 145-150.

⁹⁷ Joseph F. Byrnes, "Explaining the Mary Cult: A Hypothesis and Its Problems", *The Journal of Religion*, Vol. 68, No. 2 (Apr., 1988), s.278. Ayrıca Carroll'un görünümle ilgili görüşleri için bkz. Michael Carroll, *Vision of the Virgin Mary: The Effect of Family Structures on Marian Apparitions*, *J.S.S.R*, 1983, 22 (3): 205-221.

⁹⁸ Bennett, *a.g.t.*, s. 159.

çalışılmıştır. Bundan dolayıdır ki Portekiz'deki enteljansiya “yeni Bernadette” fikrinden korkmuş ve alay ederek etkisini azaltmaya çalışmıştır⁹⁹.

2.1.2. Portekiz Bağlamında Bakire Meryem ve Katolik Kültürü

Daniell Bell *kutsalın dönüşü* adlı makalesinde kültleri şöyle açıklamaktadır; “dinler başarısız oldukları zaman kültürler¹⁰⁰ (yerleşik gelenek ve göreneklerde, kurumsal dini öğretilerle uyuşmayan bazı inanç ve ibadetleri bünyesinde barındıran dini oluşumlar) ortaya çıkar. Kurumsal dinler rehberlik görevini yerine getiremezlerse, insanlar dini duygularını dini kurumların arcılığı olmadan doğrudan kendileri tatmin etmeye çalışır ki, bu da neticede kültürleri doğurur. Kültler resmi ya da kurumsal din ile karşılaştırıldığında birçok yönden önemli farklar arz eder. Her şeyden önce kült, daha önce resmi din tarafından ortaya çıkarılmamış, bastırılmış ezoterik (gizil) bir bilgiyi keşfettiği ve insanları aniden aydınlattığı iddiasındadır. Kültte gerçekleştirilen ritüeller kişinin daha önce bastırılan duygularını ortaya çıkarmasını ve bir çeşit vecd haline girmesini sağlar. Kültlerde yaşanan bu tecrübeler, aslında aldatıcı tecrübelerdir. Ama insanlar bu tecrübelere inanırlar, çünkü bu ritüelleri gerçekleştiren insanlar büyüsel (mucizevi) bir an beklerler ve mucizevi gücün tesirini hissederler.”¹⁰¹ Hıristiyan dünyasındaki aziz ve bakire Meryem kültürünün oluşumu ve gelişimi bu minvalde değerlendirilebilir. Çünkü insanlar geleneksel dini törenlerden ziyade kendilerine günlük yaşantılarında anlık yardım etmesi gereken varlık ihtiyacındadırlar.

Victor ve Edith TURNER; Katolik doktrininde azizlerin yerini açıklarken şunları ifade etmektedir: Toplumsal yaşamda insanların dünya üzerinde yaşamsal ve düşünsel faaliyetlerinin yürütülebilmesi için, yaşayanlar ve ölümler arasında belirli bir iletişimin var olması zorunludur. Ölümler yaşayanlara bir şekilde yardım ellerini uzatırlar. Burada anlatılmak istenen şey, yardımın ancak “iyi ölümler” tarafından gerçekleştirilebilecek olmasıdır. Yani toplum ile Tanrı arasındaki iletişim, şu ya da bu form tarafından

⁹⁹ Bennett,a.g.t., s.160.

¹⁰⁰ Kült: Gelenekselleşmiş toplumlarda resmi dini inanç ve kurullarla bağdaşmayan inaç ve ibadetleri içeren dini yapılar.

¹⁰¹ Daniel Bell, “*Kutsalın Dönüşü*”,Laik ama Kutsal, hazırlayan; Ali Köse. İstanbul 2006. s. 66.

gerçekleştirilir. İnsanlar elde edecekleri kutsallık derecelerini, “iyi ölümler” vasıtasıyla edinmiş olurlar. Katolik öğretisinde, iyi ölümler yaşayanlarla iletişim kurabilirler ki bu da görünüm, vizyonlar ve rüyalar vasıtasıyla olur¹⁰².

Arabuluculuk görevi sadece İsa’ya verilmemiştir. Bu görevi azizler ve Meryem de gerçekleştirebilir. Yalnız kilise, İsa’yı merkezileştirerek kurtuluş konusundaki yerini sağlamlaştırmıştır. Portekiz’de ise günlük Katoliklik bu prensipten önemli yönleriyle ayrılmaktadır. Tanrı insanlarla direkt iletişime geçen bir varlık olarak tanımlanmamıştır¹⁰³.

Avrupa toplumundaki Meryem imajının temelleri Hıristiyanlık öncesi tanrıça inancına dayanmaktadır. Meryem bu geleneğin devamında ana tanrıçanın rolünü üstlenmiş olmaktadır. Bu durum özellikle İtalya ve İspanya bölgelerindeki toplumsal yaşamda ve aile içi ilişkilerde belirgin bir şekilde görülmektedir. İtalyan ve İspanya toplumunda aile reisinin baba olması sebebiyle insanlarda anneye karşı bastırılmış bir duygu mevcuttur. Bu duygunun dışavurumu Meryem’in anne olarak kutsallaştırılmasına sebep olmaktadır. Meryem görünümü üzerine araştırma yapan Michael Carroll’un Meryem görünümü üzerindeki temel tezi; bastırılmış anne duygusunun açığa çıkmasının Meryem görünümüne sebep olduğudur¹⁰⁴.

Kilise yönetimindeki ibadetlerde Tanrı sanki bir feodal yönetici gibi gösterilmiştir. O, Meryem ve azizler gibi olmayan yani görülmeyen bir varlıktır. Tanrı her şeydir ve sonsuzdur, tanrının öfkesi ya da kızgınlığı etkili arabulucular vasıtasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Tanrı dünyayı kutsar, yaratır ve yok eder. O, hayat veren ve alandır. Bu yüzden Tanrı lütuf kaynağıdır, güncel yardımsever ifade olarak tanınmaktan uzaktır. Bu durum Portekiz’de insanların ve toplumun daha çok Meryem ile iletişim kurma çabalarını ortaya çıkarmıştır. Muhteşem Tanrı yanında, daha az tanrısallığa sahip

¹⁰² Turner, *a.g.e.*, s.158- 159.

¹⁰³ Bennett, *A.g.t.*, s. 162.

¹⁰⁴ Nancy Frey Breuner, “ *The Cult of the Virgin Mary in Southern Italy and Spain*”, *Ethos* , Vol. 20, No. 1. (Mar., 1992), s. 68-69.

şekiller etrafında, kült çeşitleri, ritüel ve festivaller vasıtasıyla seçimsel bir ilişki yapılandırılmıştır¹⁰⁵.

Orta çağ boyunca azizler sadece insanların sözlerini Tanrı'ya ulaştıran varlıklar olarak görülmezlerdi. Onlar aynı zamanda mucizeleri yaratan, hastaları iyileştiren, yağmur yağdıran ve yoksunluktan koruyan varlıklar olarak da kabul edilirdi. Azizler hakkındaki bu anlayış toplumsal hayata yansımış ve azizler adına festival günlerinde kutlamalar yapılmasına, şapeller inşa edilmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda Meryem ibadetleri, geçmişten gelen bu etkileşim ile Akdeniz ve Doğu havzalarındaki dinî sistemlerde var olan güçlü kadın tiplerinin pek çok türünün asimile edilmesi şeklinde meydana gelmiştir. Ana tanrıça olarak Meryem, batı Avrupa'da verimlilik, doğurma, mevsimlerin oluşumu, dünya ve ay ile ilgili kavramlarla ilişkilendirilerek yüzyıllar boyunca kendisine ibadet edilmiştir¹⁰⁶.

Katolik Hıristiyanlığında Meryem'in rolü dogmatik olarak genel hatlarıyla 4. ve 12. yüzyıllar arasında şekillenmiştir. Çeşitli vesilelerle Meryem, "Second Eve"(ikinci kurtarıcı), "Theotokos"(Tanrı doğuran), "Leader of the heavenly choir", "paragon of chastity"(mükemmel bakire)), " Mater Dolorosa" ve "Mediatrix"(kutsal müdahale edici) olarak anılmıştır. Bu yedi ve sekiz yüzyıllık süreçten sonra Meryem diğer azizlerin hepsini geçmiş ve yeni bir konum elde etmiştir. İşte bu noktada Meryem kilise tarafından "Queen of the Heaven"(Cennetin Kraliçesi) olarak düşünülmüş ve kutsal üçlü içerisinde resmedilen bir varlık haline gelmiştir¹⁰⁷.

Portekizlilerin zihnindeki bu Meryem imajı, ilk defa İber yarımadasına yapılan saldırılarda oluşmuştur. Bundan sonraki dönemde Meryem kişisel koruyucu ve Portekiz'in Hıristiyanlaşmasında öncü varlık olarak düşünülmüştür. Kısaca Meryem imajı, Portekiz'in birlik ve beraberliğinin temel yapıtaşlarından biri olmuştur denebilir. "Santa maria" ismi altında değişik bölgelerdeki insanlara kilisenin gücünü anlatabilmek ya da yaymak için yapılan seyahatler, Meryem'in tasdik edilmiş

¹⁰⁵ Bennett, *A.g.t.*, s. 163.

¹⁰⁶ Bennet, *a.g.t.*,s. 164.

¹⁰⁷ Bennet, *a.g.t.*, s. 165.

olduğunu Protestan reformu esnasındaki karşı devrimlerin yıkıcı etkisinden koruyabilmek için ve Meryem adını kilisenin gücünü ifade etmesi açısından desteklenmiştir. Bunun etkisiyle Katolik Avrupa'nın birçok bölgesinde yayılmış olan görünümler ve hac ziyaretleri vasıtasıyla Meryem'in halk nezdindeki değeri daha da artmıştır. Bu gelişmelerle ilgili Ruth Harris'in yorumu, Meryem'in Portekiz'de uzun zaman tanrıça olarak saygı gördüğü ve Tanrının annesi olarak kutsalın şefkatli, merhametli ve yardımcı olma rolünü temsil ettiği yönündedir. Asli günahlardan kurtulmuş olması sebebiyle Meryem, saflığın kaynağı, kutsal lütuf ve sınırsız güce sahip olan otoritedir. İsa ile birlikte insanlığın eş kurtarıcısıdır, aynı zamanda şeytanı yok edici ve kıyamet müjdecisi olarak kilisenin kutsal annesinin simgesel ifadesidir. Meryem Katolik kozmik şemasında, en etkili kutsallık, en anlaşılır ve en ulaşılabilir varlıktır¹⁰⁸.

Hıristiyan dünyasında genel olarak azizler, dünyevi ihtiyaçların karşılanması için başvuru varlıklarıdır. Tanrıya en yakın olarak görülen Meryem ise, ciddi hastalıklar ve felaketlerin azaltılması ya da yok edilmesinde yardımcı olması için başvuru varlıktır. Azizlerin kutlamaları bayağı ve sıradan olurken, Meryem kutlamaları onun kutsallığı ön plana çıkarılarak, daha ağırbaşlı ve ciddi bir görünüm arz eder. Yine Portekiz'de azizler genelde yerel bölgelerde (st. Antony, st. John, st. Peter vs.) ve şehirlerde anılırken, Meryem ülkenin geneli tarafından kabul görmekte ve anılmaktadır¹⁰⁹.

Burada asıl vurgulanmak istenen nokta; Katolik dinî düşünce sisteminde, 1) Meryem tanrı ile dikey bir bağlantıya sahip varlık olarak tepede yer almakta, 2) Azizler ise toplum içindeki ilişkilerde yatay bir iletişime sahip olması hasebiyle onlarla iletişim, patron köylü ilişkisini ya da bireysellikten yola çıkarak evrenselliğe giden bir ilişkiyi, yani insan ve Tanrı arasındaki ilişkiyi yansıtır. Ayrıca azizler ölümü hayata

¹⁰⁸ Bennet, *a.g.e.*, s.167.

¹⁰⁹ Bennet, *a.g.e.*, s. 167.

bağlarlar ve bu komütaryen ideolojiye daha yakın olmasına rağmen sosyal sistemde daha az bir yere sahiptirler¹¹⁰.

Bu sonuçlar da bize Portekiz'deki geçmişten günümüze oluşan sosyal ve dinî tabakalaşma hakkında paralellikler kurma imkânını sağlamaktadır. Üretimde gerçekleşen feodal sosyal yapı ilişkisi, daha çok sağlam bir sadakat ve bağlılık ilkesi çerçevesinde patronluk sistemine dayanır. Bu sistem de kaynağını Roma hukukundan alır. Baba, anne ve çocuk bir piramidi oluşturacak şekilde yukarıdan aşağı sıralanırlar. Yine aile, köy ve devlet de aşağıdan yukarıya doğru bir sıralamaya sahiptir. Dinî yapı bu feodal sistemle dünya üzerinde paraleldir. Seküler ibadet şekilleri, yerel kiliseleri ana kiliseye(yani tanrıya) bağlar. Tanrı'ya yalvarma ya da istekte bulunma, maddi kaynaklara başvurmak gibidir. Bağlılık ya da itaat, gerekli görevi yerine getirme ve kiliseye zaman ayırmakla gerçekleşir. Kilise doktrin, dogma ve ibadetler gibi faaliyetleri sunarak ya da katılımları teşvik veya katılmayanları kınayarak, otoritesini kabul ettirmeye çalışır¹¹¹.

Kilise bir devlet gibi papa aracılığıyla sahip olduğu yargılama gücü, kınama imkânı faaliyetleriyle bu otoritesini güçlendirmeye ve yürütmeye çalışır. Kısacası dinî hiyerarşi ile sosyo-politik üyeler arasında bir iletişim meydana gelmiş olur. Dünyevi ibadetler, köylüyü krala ya da kulu Tanrıya bağlayan bir aracı görevi görürler. Bu sayede de toplum içi ilişkiler daha da sağlam bir temele oturmuş olur. Bu arada Portekiz'de yerel halk, kendi kültürel gelenekleri ve tarihi vasıtasıyla, kendilerince oluşturdukları yerel ibadet tarzları, aziz kültleri ve çeşitli yapılarla tanrıdan uzaklaşmaktadırlar. Bu heterodoks dinî geleneğin tarihi, kilisenin değişik zamanlarda çeşitli araç ve sembolik kaynaklar yardımıyla sistemi tekeline alma, kontrol etme ve tanımlama teşebbüsüyle yakinen bağlantılıdır.

¹¹⁰ Bennet, *a.g.e.*, s. 168.

¹¹¹ Bennet, *A.g.e.*, s. 169. toplumsal yaşamda patron- client ilişkileri hakkında bkz.S. N. Eisenstadt; Louis Roniger, “*Patron-Client Relations as a Model of Structuring Social Exchange*”, *Comparative Studies in Society and History*, vol. 22, No. 1. (Jan., 1980), pp.42-77.

Bu noktada ulaştığımız sonuç, bütün bu ilişkiler sisteminin Meryem üzerine kurulmuş olduğudur. Meryem tarihi ve mitsel olarak Portekiz monarşisiyle bağlantılı bir figür olması nedeniyle azizlerin komünyon doktrininde yüce dua kapısıdır. Bunun ötesinde Meryem muhteşem vizyonların öznesidir. Bu sebepten ötürü dinî sembol olarak kültürel adanmışlığının yerel bir figürü kabul edilir. Şunu da belirtmek gerekir ki bakire Meryem Katolik sisteminde tanrı ve azizlerin arasındaki yeri itibarıyla eşizdir. Tanrı gibi bedenleşme özelliğine sahiptir¹¹².

Görünüm gerçekleşen bölgelerde Meryem toplum tarafından kutsal anne olarak görülmekte ve bunun sonucunda onların yiyecek, sağlık ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaya yanı sıra onların hayata dair ümitlerinin de artmasını sağlamaktadır. Seçilmiş bir insan ve bu görünüm hadisesiyle dini açıdan özerklik kazanmış bir toplum Meryem sembolünün etrafında birleşmektedir. 1531 yılında Meksika'nın Tepeyac bölgesinde gerçekleşen görünüm ve Fatima'daki görünümde görülen ortak noktalardan en önemlisi, görünümünden sonra, toplumsal bir umut ve dini özerklik ihtiyacı ortaya çıkmıştır¹¹³.

Portekiz ve Avrupa toplumunda özellikle kadınlar için Meryem, dünya ile başa çıkabilmelerine yardım eden, huzur ve güven kaynağı olan varlıktır. Meryem bireysel bir koruyucudur. Gerçek bir annenin yokluğunda anne rolünü üstlenerek insanlara kol kanat germekte onlara yardımcı olmaktadır. Erkekler için Meryem, toplumsal annelik rolünün simgesi, kadınlar açısından ise, kendi toplumsal varlıklarının meşruiyeti için ana kaynak niteliği taşıyan varlıktır¹¹⁴.

Modern dönemle birlikte Avrupa ve Portekiz toplumunda dini bir dönüşüm süreci başlamış ve kilisenin getirdiği klasik dini anlayışın yerini popüler kültürle uyum gösterebilen bir dini anlayış ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun en önemli göstergelerinden biri de on dokuzuncu yüzyıl boyunca gerçekleşen Meryem

¹¹² Bennet, A.g.e., s. 169-171.

¹¹³ Eric R. Wolf, "The Virgin of Guadalupe: A Mexican National Symbol", The Journal of American Folklore, Vol. 71, No. 279. (Jan.- Mar., 1958), s. 34.

¹¹⁴ Breuner, a.g.m., s. 88-90.

görünümleridir. Bu görünümlerin dikkat çeken bir yönü de olayın merkezinde var olan kişilerin tamamının çocuk ya da bayan olmasıdır. Bu durum Avrupa toplumunda yeni bir kadın dindarlığının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kilise bu dönemde kadın dindarlığını destekleyerek Meryem görünümlerini sahiplenmiş ve kendisine karşı yürütülen saldırıları dengelemeye çalışmıştır. Sonuç olarak Avrupa toplumunda popüler bir adanma anlayışı ve kadın dindarlığı olmuştur. Meryem görünümleri kadın dindarlığının gelişmesinde en önemli etkidir. Portekiz toplumuna bakıldığında dini hayatın öznesinin kadınlar olduğu açıkça görülmektedir. Bu durumun oluşumunda Meryem görümlerinin ve Avrupa toplumunda meydana gelen kadın dindarlığı dalgasının etkisi büyüktür¹¹⁵.

Kısaca Meryem Eric Wolf'ün "ana sembol" diye isimlendirdiği bir figür olarak, Portekiz toplumu ve kültürü bağlamında, sembolik karışıklığı birleştiren ve özellikle etkin bir aracılık görevini yerine getiren bir varlık olarak kabul edilebilir. Genelde Portekiz toplumunda bu etkinin bir yansıması olarak isimlerin bir çoğu hepsi "maria"(Meryem) ile başlar¹¹⁶.

Portekiz de 1910 yılındaki devrimle dinden uzaklaştırılmaya çalışılan toplumun tekrar dine dönebilmesi ya da dinliliğini kaybetmemesi için kilisenin bir karşı devrim yaratması gerekiyordu. Kilise yaratmış olduğu bu yeni Meryem kültü sayesinde, kendi yıkılışını durdurabilmek ve Portekiz'deki dindarlığın eski halini alabilmesi için gerekli çalışmaları başlatmış ve yeni bir Meryem kültü ya da dindarlık anlayışı ortaya çıkarmıştır¹¹⁷.

Portekiz ve Meryem kültürünün oluşumu hakkında yukarıda belirtilen hususlar ışığında ortaya konulabilecek en önemli nokta, Portekiz toplumunun geçmişinde var olan ana tanrıça kültürünün kilise tarafından Meryem etrafında merkezileştirilerek kilise ve halk arasındaki dini düşünce ayırımına bir son verilmeye çalışılmış olduğudur.

¹¹⁵ Ford, a.g.m, s. 165-166.

¹¹⁶ "Maria of Angels", "Maria of Snow", "Maria of Grace" vs. bkz. Bennett, *a.g.e.*, s. 171., 12 nolu dipnot

¹¹⁷ Bennet, *A.g.e.*, s. 174.

2.2. Fatima Olayı Bağlamında Son Dönem Portekiz Dini Tarihine Genel Bir Bakış

Yarımada'daki dinî tarihi, Hz. İsa'nın dinî tebliğinden itibaren başlatmak gerekirse; bölge İsa'dan birkaç yıl sonra Augustus tarafından ele geçirilmiş ve yeniden bir düzenleme yapılarak kurulmuştur. Bunun sonucunda çoğunluğu çok tanrılı dinlere inanmakta olan toplumun, zamanla Hıristiyanlaştırılması sağlanmıştır¹¹⁸. Portekiz'de Hıristiyanlığın yayılması ile ilgili pek çok hikaye anlatılmaktadır. Aziz Pavlus ve Petrus tarafından, bazı havarilerin kilise kurup dinî yaymak üzere imparator Neron zamanında buraya gönderildiği söylenmektedir. Yedinci yüzyılda Arap istilasının başladığı tarihten itibaren gerçekleştirilmeye çalışılan savunma aynı zamanda dinî temellerin de korunması çabası olarak görülmektedir. 1492'ye kadar geçen bu süreç içerisinde Hıristiyanlar genel olarak beş yerleşim bölgesi etrafında toplanmışlardır. Bu yerlerden biri de Portekiz'in isminin geldiği Portu Cale (veya Portu Calense) bölgesidir. 1120 yılında bu küçük ülkenin idaresini ele geçirmeyi başaran Alfonso Henriques, 1140 yılına gelindiğinde bağımsızlığını ilan ederek, her zaman yaptığı planları din adamlarına sorduğu üzere, bu konuda da onlardan fikir alarak, politik durumu güçlendirebilmek amacıyla ülkesini Vatikan'ın himayesine vermiştir¹¹⁹.

Portekiz dindarlığının en önemli özelliklerinden bir tanesi tarih boyunca her zaman Hıristiyan inançlarının dışında kendi geçmişlerinden kaynaklanan inançlarıyla barışık yaşamış olmasıdır. Ayrıca Portekiz'deki dinî arka plan sorununun çözümüne ulaşabilmek için öncelikle Portekiz Katolikliğinin ve kilise karşıtlığının son dönemlerdeki gelişimine bakmak gerekmektedir. Bu durumda yirminci yüzyıldaki Meryem uyanışıyla birlikte anti-modernist tavırlar sergilemeye başlayan kilisenin geçirdiği aşamaları dikkatle incelemek ve gözlemlemek gerekmektedir¹²⁰.

¹¹⁸ Rossi de Oliviera, *Fatima*, 1948. s.11

¹¹⁹ Yel, *a.g.e*, s. 96.

¹²⁰ Melissa A. Cilley, "Summer Festas and the National Holiday in Portugal", *Hispania*, vol. 20, No. 1. (Feb., 1937), pp.43.

2.2.1. Portekiz Katolikliği ve Popüler Kilise Karşıtlığı

Portekiz'deki dinî yapılanmadan bahsederken gözden kaçırmamamız gereken noktalardan biri Katolikliğin hiçbir zaman Portekiz'deki insanları ya da inançları kuşatan kutsal bir şemsiye haline gelemediğidir. Tarihin her döneminde kilise ile halk arasında dinî hususlarda anlaşmazlıklar olmuştur. Kilisenin merkezîyetçi ve kendi doktrinlerini kesin bir şekilde uygulatma isteğine sahip yapısı ile halk (folk)'ın Katoliklik anlayışı, yani geçmişinden getirdiği kültürü ile Hıristiyanlığı bir araya getirip harmanlama isteği arasında her zaman bir problem var olagelmıştır. Hıristiyanlık tarihi boyunca kilise, Avrupa halklarının yaşamında önemli bir yer edinmiş olan paganik yaşam ve inanç unsurlarını kendi öğretisiyle bağdaştırabilme çabalarını sürdürmüştür¹²¹.

Roma öncesi dönemden başlayarak bölgenin geçirmiş olduğu sosyal ve dinî süreçte etkili olan farklı dinî ve kültürel yapılar, bölge halkının kutsal anlayışının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yüzyıllar boyunca süren kanlı savaş dönemlerinde, bölgede Keltler'den Müslümanlara kadar birçok Hıristiyanlık dışı dinî yapılar boy göstermiş ve bu durum halkın dinî yaşantısının karmaşıklaşmasıyla sonuçlanmıştır. Tüm bunların bir yansıması olarak Kilisenin yapmış olduğu yoğun asimile çalışmalarına rağmen halk sahip olduğu değerlerini değiştirmeye yanaşmamış ya da bu kilisenin istediği boyutta olmamıştır¹²².

Ülkenin kırsal kesimlerinde hala eski dönemlere ait inançlar etkisini sürdürmektedir. Mesela özellikle ülkenin güney kısmında büyü ve sihir inancı, ölümlerle vecit halinde iletişim kurma, iyi ve yardımsever ruhlarla kötü niyetli ruhların var olduğuna dair yaygın inanç hala devam etmektedir. Yine pek çok bölgede şeytan gözü denilen (bizdeki nazar olarak tanımlanabilir) manevi inanç revaçtadır. Kilise hiçbir zaman bu noktada dinî yapılanma ve düşünceleri bir araya toplama imkanına sahip olamamıştır. Her zaman halk ve resmi din anlayışı diyebileceğimiz ya da genel ve yerel dinî anlayış

¹²¹ Bennet , a.g.t. s.127.

¹²² Bennet, a.g.t., s. 128

denilebilecek bir ayırım söz konusu olmuştur. Bu Ortodoks nitelikler ya da kendisine folk(halk) dinî denilen unsurlar, orta çağlardan beri varlığını devam ettirmiştir¹²³.

Halkın Hıristiyanlığın temel unsurlarını kendi dinî anlayışına nasıl aktardığına verilebilecek en iyi örneklerden bir tanesi; ekmek şarap ayininde kullanılan ekmeğin nasıl anlaşıldığının açıklanmasıyla mümkün olabilir. Kutsal ekmek halk nezdinde her zaman kendilerini kötülüklerden koruyan bir muska ya da nazarlık mahiyetinde algılanmıştır. Yine vaftizde kullanılan kutsal su da bu minvalde ele alınmaktadır¹²⁴.

Ülke tarihi gerçek anlamıyla incelendiğinde, günümüzdeki adak kültürünün derin bir geçmişe sahip olduğunu, kilisenin toplum nezdindeki itibarını arttırabilmek ve dinî hayatı kontrol edebilmek amacıyla bu tür adanma şekillerini, kendi kontrolü altında olması şartıyla, hoş gördüğü veya teşvik ettiği görülmektedir. Kilisenin onayladığı azizlerin kutlama törenlerine, halkın rağbetinin arttırılabilmesi için aşırıya kaçılmaması kaydıyla eğlence, dans ve kurban sunumu gibi faaliyetlere hoşgörülle yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Kilisenin yapmak istediği şey dinî boyuttaki faaliyetleri, kendisinden taviz vermek pahasına da olsa kontrol altında tutabilmektir. Bu arada şu da belirtilmelidir ki Portekiz tarihinde her dönem halkın saygı duyup kutsal addettiği pek çok koruyucu ya da patron mahiyetinde azizleri var olmuştur. Kilise bu azizleri kendi bünyesine uyumlu hale getirerek, halkın dinî dünyasını şekillendirme amacı gütmüştür¹²⁵.

Portekiz toplumu kendi refahı ve mutluluğunu, sahip olduğu azizlere duyduğu saygıya bağlı görüyor ve toplumsal ilişkilerini bu azizleri baz alarak konumlandırıyordu. On dokuzuncu yüzyıl boyunca bu durum kiliseyi kontrolü kaybetme korkusuyla karşı karşıya getirdiğinde, kilise halk dindarlığı ve resmi din arasında bir orta yol bulma zorunluluğu ile karşılaşmıştı. Kilise bu süreç içerisinde kendi doktrin ve dogmalarını, ibadet şekilleri ve kurallarını tekrar gözden geçirerek bu dengeyi sağlamayı amaçlamış

¹²³ Bennet, a.g.t., s.130., Cilley,a.g.m., s.43.

¹²⁴ Bennet, a.g.t., s.131.

¹²⁵ Bennet, a.g.t., s. 132.

ve Meryem'e olan bağılılığı teşvik ederek, kilisenin halkın zihindeki değerinin korunması sağlanmıştır¹²⁶.

Portekiz tarihinde özellikle cumhuriyet'in ilanından sonra din, saldırılabilecek bir nesne haline gelmiştir. Tom Gallagher, ancak Fátima mucizesinden sonra kilisenin bir itibar kazanabildiğini savunarak "kilise politik ve sosyal şartların değil, manevi şartların uygun hale gelmesiyle geleneksel savunmacı özelliğine kavuştu ve mücadelesini yeniden organize etti" demiştir¹²⁷.

Ülkede başlangıçta din adamları, halkın ve onun temsilcileri tarafından seçilen mütevazı insanlardı. Fakat Roma imparatoru Konstantin'in Hıristiyanlığı kabul etmesinin ve kilisenin Roma imparatorluğuna karşı zafer kazanmasının ardından, din adamları devlet yetkilileri haline gelerek politik, toplumsal ve ekonomik güç elde etmiş oldular. 1789'daki Fransız ihtilalinden sonra, Hıristiyanlık tarihinde ilk kez kilisenin gücü sorgulanmaya başlandı. Toprakları elinden alınarak okulları kapatıldı. Bunun sonucunda kilise daha savunmacı bir pozisyona gerilemek zorunda kaldı. Daha genel anlamda kilise karşıtlığı, din adamlarının sahip oldukları bu nüfuza karşı çıkma olarak tanımlanabilir¹²⁸. On dokuzuncu yüzyılda gerçekleştirilen devrim tanrı yasaları yerine insan mantığının hükümranlığını getirmektedir. Kilisenin yaratmaya çalıştığı karşı devrim ise aydın kesimin istediğinin aksine toplumun Hıristiyan inancına göre şekillenmesini gerektirmekteydi¹²⁹.

Kilise karşıtlığı, eleştiriden saldırıya kadar pek çok şekle sahip olabilir. Karşıtlık, din adamlarıyla ilgili şaka yapmak, kıyafetleriyle ilgili giyim özgürlüklerini ellerinden almak, topraklarına belirli kısıtlamalar getirmek ve kiliselerini yakmak gibi pek çok şekle bürünmüştür. Sanchez'e göre, Portekiz'deki kilise karşıtlığı ile İspanya'daki kilise karşıtlığının gelişim süreçleri birbirine benzemektedir. İmparatorluğun kaybedilmesi, 19 yüzyılda liberalizmi kurma çabaları, yirminci yüzyıldaki

¹²⁶ Bennet, a.g.t., s. 132.

¹²⁷ Tom Gallagher, "The Catholic and the Estado Novo of Portugal" In Jim Obelkevich, At All Disciplines of Faith: Studies in Religion, Politics, and Patriarchy, s.522.

¹²⁸ Jose Sanchez, *Anticlericalism. A Brief History* 1972. s.7.

¹²⁹ Chadwick, a.g.e., s. 127.

cumhuriyetçi deneyimler, toprak sahipliğindeki değişim süreçlerinin hepsinde belirli ortak noktalar mevcuttur¹³⁰.

Tagus nehri ülkeyi coğrafik ve toplumsal olarak ikiye bölmektedir. Kuzeyde insanlar, toprak azlığı nedeniyle daha yoksuldurlar. Orada insanlar günlük ihtiyaçlarını kazanabilmek için uğraşırlar ve bu yüzden kilise karşıtlığı kuzeyde fazla rağbet görmemiştir. Bu durum şu soruyu akla getirmektedir: acaba kilise karşıtlığı entellektüalite veya insan zihninin semavi kontrolden kurtulup dünyevi bir düşünce yapısına sahip olma isteğiyle ilişkilendirilebilir mi? Kilise sonuçta zihni bir kurum olma özelliğine de sahiptir ve insanlar zihinlerinin kabullenemedikleri bir şey tarafından yönetilmesini istemediklerinden kiliseye karşı çıkma ihtiyacı hissetmiş olabilirler¹³¹.

Portekiz’de kilise karşıtlığının ilk işaretleri, Napolyon’un 1808’de ülkeyi işgal etmesinden sonra görülmeye başlanmıştır. VI. Joao’nun oğlu Dom Pedro yönetimi ele geçirdiğinde kilise karşıtlığı faaliyetleri başlamış oldu. Adalet bakanı Alfonso Costa, okullardaki dinî eğitime son verdiğinde ise halk arasındaki kilise karşıtlığı çok düşük düzeylerdeydi. İlerleyen dönem içersinde Fátima mucizeleriyle birlikte halk, din adamlarını desteklemeye başladı. Ulusal birliğe her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardı. Kilise karşıtlığı sadece yabancılaşma ve yabancılaştırmayı arttırıyordu. Salazar’ın 1928’de maliye bakanı olmasıyla birlikte kilise karşıtlığı zayıflamaya başladı. 1933’de kilise karşıtı kanunların çoğu yürürlükten kaldırıldı. 1940’da Vatikan ile bir anlaşma imzalanarak, din adamlarının ülkeye dönüşüne resmen izin verildi¹³².

Meseleyi biraz daha ayrıntılı anlatmak gerekirse; on dokuzuncu yüzyıl boyunca kilise karşıtı materyalist gelişmeler sonucunda, insanların zihinlerinde kiliseye ve otoritesine karşı soru işaretleri oluşmaya başlamıştı. Yerel halk artık din adamının konumu ve

¹³⁰ Sanchez, *a.g.e.*, s.161.

¹³¹ Yel, *a.g.e.*, s. 130-132.

¹³² Yel, *a.g.e.*, s. 133.

işbirliği üzerinde düşünmeye başladığında, kilise geleceğe dair endişelerine somut çözümler aramak zorunda kalıyordu ¹³³.

1834'teki reformlardan sonra, toplumsal altyapılar dönüşüme uğramaya başladı. Ülkedeki dinî ilişkiler üzerindeki düşüncelerde pek çok değişiklik meydana geldi. 1910-11 devrimiyle beraber özellikle kırsal kesim ile, devrimin etkisinin daha fazla görüldüğü şehir merkezleri arasında dinî anlayış ve yaşantılar bakımından keskin bir kopuş meydana gelmiştir ¹³⁴.

Toplumlardaki dini yapılanmalara bakıldığında halkın dini anlayışı ile resmi din arasında belirli algılama farklılıklarının var olduğu görülmektedir. Dünyanın her yerinde pek çok törensel şöenlerle dini duygularını ifade etmektedir. Dine ve birbirlerine olan bağlılık duygularını bu törenler vasıtasıyla göstermiş olurlar. Bu törenler Avrupa da özellikle himmetine sığınılan bir azize dua etme şeklinde gerçekleşmektedir. Kırsal kesim ya da köylünün törenlere bakışında ön palanda olan inanç değil eylemdir. Amaçlanan şey, üzerine düşünülen bir yaşam değil toplumsal düzendir. Köylünün din anlayışı hem faydacı hem kuralcıdır ¹³⁵.

Köylü dini ile kilise dindarlığı birbirlerine benzemekle beraber, bunlar farklı ihtiyaçlara ve süreçlere cevap verirler. Bu karşılıklı süreç sonunda farklı kültürel alandan alınmış biçimler birbirlerine uydurulmaya çalışılır ki ve bu da iki alanın harmanlanması ile sonuçlanmaktadır. Yine bunun yanında köylü kesimin geçmişinden getirmiş olduğu dini yaşantılarla resmi dindarlık birbirlerinin değerlerini kabullenmeye çalışırlar. Böylece Akdeniz'in Persefon'u bakire Meryem, Meksika'daki Aztek tanrıçası Tonantzin Guadalupeli Hıristiyan bakireye dönüştürülmüş olur ¹³⁶.

Portekiz toplumundaki dini problemler ayrıntılı bir şekilde ele alındığında kilise doğmaları ya da otoriteleri ile halk ve onları din anlayışları arasında gerilime sebep olan belirli sebeplerin var olduğu görülmektedir. Bu sebeplerden birincisi, Portekiz

¹³³ Bennet , *a.g.t.*, s.134.

¹³⁴ Bennett, *a.g.e.*, s.135.

¹³⁵ Eric R. Wolf, *Köylüler*, çev. Abdulkerim Sönmez, İstanbul 2000, 158-159.

¹³⁶ Wolf, *a.g.e.*, s. 164-167.

halkının geçmiş yaşamından itibaren sahip olduğu azizler vasıtasıyla şahsi kurtuluş mekanizmaları üzerinden hayatlarını sürdürdükleri ve bundan sonrada böyle devam etmek istemeleridir. Bunun karşısında kilisenin de insanları kendi öğretisi olan toplu kurtuluş prensibi etrafında kiliselerde toplayabilme ve onları kontrolü altında tutabilme çabalarının yaratmış olduğu anlaşmazlık ya da gerilimdir. Kilise bu sıkıntıyı aşabilmek için karşı kampanya anlayışı çerçevesinde, kendi programlarını gözden geçirerek halkı kiliseye çekebilmek için bazı olanaklar sunmak istemiştir¹³⁷.

İkincisi, festalar üzerinden yapılan tartışmalardır. Halkın festalardan anladıkları ve beledikleriyle kilisenin bunlardan beledikleri arasında büyük bir uçurum söz konusudur. Halk, festaları dini eğlence anlayışı içinde değerlendirip uygularken, kilise festalardan memnun değildir. Kilise daha resmi ve hiyerarşisi olan bir ibadet töreni yaratma gayreti içindedir. Portekiz dindarlığı ve dini oluşumunu etkileyen en önemli unsurlardan bir tanesi de programlı bir şekilde uygulanmış olan kilise karşıtlığı kampanyalarıdır¹³⁸.

Üçüncü sebep ülkenin kuzeyi ve güneyi arasındaki dini anlayış farklılıklarının varlığıdır. Kuzeyde yaşayan halk, biraz daha gerçekçi bir bakışa sahip iken, güneyde yaşayan insanlar daha çok halk dindarlığı diyebileceğimiz popüler bir dini düşünce yapısına sahiptirler¹³⁹.

Portekiz dindarlığı incelendiğinde karşımıza çıkan en önemli problem, ülkede var olan halk dindarlığı ve kilise dindarlığı ya da resmi dindarlık ayırımıdır. Resmi dindarlık denilen kavram kilisenin tarihi yapılanması, öğretileri ve bu doğrultuda ortaya çıkarılmış olan inanç ve ibadet sistemidir. Halk dindarlığı ise, halkın yüzyıllar boyunca oluşturmuş olduğu dini birikimdir. Bu durum ülkede belirli başlıklar altında ele alınabilecek ayırımlar meydana getirmiştir; insanların zihinlerinde var olan kurtuluş düşüncesinin nasıl gerçekleşeceği, kurtuluşun bireysel mi yoksa toplumsal birliktelik

¹³⁷ Joyce F. Riegelhaupt, *Festas and Padres: The Organization of Religious Action in a Portuguese Parish*, American Anthropologist, New Series, Vol, 75, No. 3. (Jun., 1973), s. 835.

¹³⁸ Riegelhaupt, a.g.m., s.838.

¹³⁹ Ellen Badone, *Religious Orthodoxy and Popular Faith in European Society*, "Introduction" s. 12-13.

sonucumu gerçekleştireceği tartışma konusu olmuştur. Bir diğer ayırım noktası, kutsal tanımlamalarıyla ilgilidir. Halkın kutsal tanımı ve kutsala verdiği değer ile kilisenin kutsal anlayışı arasında bariz farklar mevcuttur. Kutsal ve din dışı olarak tanımlana sınırların nereler olduğu hususunda anlaşmazlıklar vardır. Festa¹⁴⁰ organizasyonlarına getirilen tanımlama ve uygulamalar bu sınırların belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü kilise halkın eğlence ve din karışımı festalarından hoşlanmamakta ve bunları daha resmi bir hale getirmek istemektedir¹⁴¹.

Üçüncü olarak belirtmemiz gereken sebep, tarihi şartların ortaya çıkarmış olduğu kilise karşıtı harekettir. Son bir ayırım noktası da din adamları ve onların cemaati arasındaki sınıf temelli ilişkilerde meydana gelmiş olan farklılıklardır. Portekiz dindarlığı üzerine araştırmalar yapan Joyce F. Riegelhaupt, ülkedeki bu ayrılıkların merkezinde yer alan en önemli sorunun festalar olduğunu belirtmektedir. Yazar yerel farklılıkları ve toplumsal kurtuluş düşüncesinin bu festalarda karşılaşma imkanı bulduklarını ifade etmektedir. Bu festalar dini otoriteler tarafından dine uygun hale getirilmeye çalışılarak aradaki gerilim azaltılmış ve bir ortak nokta bulunmuştur¹⁴².

Portekiz'deki festa geleneği günümüze gelene dek değişik isimler almış ve farklı aşamalar geçirmiştir. On sekizinci yüzyıl boyunca bölge etrafında kutsal önemi haiz yerlere kısa hac ziyaretleri yapılmış ve buna "Clamores" adı verilmiştir. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, bu organizasyonlar yaz aylarında bir kutsal bölgede bir araya gelinip dini duyguları tatmin etme ve bunun yanı sıra eğlence ihtiyacını giderme halini almıştır. Buna da "Romaria" adı verilmektedir. Fatima bölgesinde din adamlarının en büyük korkusu bölgenin bir gün Romaria haccı yapılan bir yer haline gelme

¹⁴⁰ Festa: yerel festivaller, bir bölgede belirli azizlere ait günlerde yapılan dini kutlamalar. Bu kutlamalar dini törenlerin yanı sıra değişik kutlama ve danslarla birlikte gerçekleştirilir. 1900'lü yıllarda Portekiz'de Saint Antony, Saint John, Saint Peter adına haziran ayı içinde yapılan törenler en önemli festalardı. Portekiz festalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Melissa A. Cilley, *Summer Festas and the National Holiday in Portugal*, Hispania, vol. 20, No. 1. (Feb., 1937), pp.41-46. ;Joyce F. Riegelhaupt, *Festas and Padres: The Organization of Religious Action in a Portuguese Parish*, American Anthropologist, New Series, Vol, 75, No. 3. (Jun., 1973), s. 835-852.

¹⁴¹ Riegelhaupt, a.g.m., s.838.

¹⁴² Caroline Brettell, *The Priest and His People: The Contractual Basis for Religious Practise in Rural Portugal* in *Religious Orthodoxy and Popular Faith in European Society*, s. 56-57

olasılığıdır. Modern döneme gelindiğinde ise, özellikle Fatima görünülerinden önce, yerel bölgelerde kutlanan festalar ön plana çıkmıştır. Bu festalar toplumsal aidiyet ilişkilerini belirlemiş ve Portekiz'deki millileşmeye önemli katkılarda bulunmuştur. Yapılan bu festivallerle insanların yerel kimliklerini ifade edebilme ve sahip oldukları önem derecesini arttırma istekleri gerçekleşmektedir¹⁴³. Festa organizasyonlarının yapıldığı yerler gerçekte herhangi bir azizle irtibatlı olmayabilir fakat kilise din dışına ait olan bu pagan temelli töreni biraz dönüştürerek azizleri anma zamanlarına çevirip, dini alana dâhil etmiştir. Sonuçta aziz o bölgenin kutsallığının ve birlikteliğinin oluşumunda baş aktör haline gelmiştir¹⁴⁴.

Portekiz dindarlığının farklılaşmasındaki en önemli etkenlerden bir tanesi de kuzey güney ayırımının kesin bir şekilde farklılaşmış olmasıdır. Kuzeydeki halk Katolikliği kaynağını eski inançlarından alırken güneyde yaşayan insanların sahip oldukları bağımsız hareket kabiliyetiyle doğru orantılı olarak biraz daha resmi ve kurallı bir yapı arz etmektedir¹⁴⁵.

Portekiz'de iki türlü kilise karşıtlığı mevcuttur. Birincisi, elit ve entelektüel kesimin oluşturduğu grubun karşıtlığıdır. Bunlar, Fransız devriminin getirdiği akılcılık akımı ile birlikte kiliseye karşı entelektüel bir tepki başlatan insanlardan oluşmaktadır. İkincisi ise, popüler dini grup adını verebileceğimiz kırsal kesimin karşıtlığıdır. Bu insanlar geçmişten gelen resmi ideoloji dışı inançlarına devam edebilme kaygısı ile kiliseye ve resmi ibadet türlerine karşı tepki vermişler ve bu da kilise karşıtlığının ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur.

Kilise ortaya çıkan bu duruma kendi ibadet ve inanç esaslarına, kırsal kesim inançlarının hoş görülerek kendi dâhilinde gerçekleştirilebilecek daha ılımlı bir mahiyet kazandırabilmek amacıyla, yeni tanımlama ve bakışlar ortaya çıkarmak zorunda kalmıştır. Çünkü kilise gelen tepkileri ya yok sayacak ve bunun sonucunda kendi yapısının parçalanmasını seyretmek zorunda kalacak ya da kontrolü elinde

¹⁴³ Riegelhaupt, a.g.m., s. 844.

¹⁴⁴ Brettell, a.g.e, s.63.

¹⁴⁵ Brettell, a.g.e.,s. 64-69.

tutabilmek amacıyla yapısını parçalamayacak tavizler vererek ayakta kalmayı başaracaktı. Kilise halkın din dışı olan faaliyetlerinin bir kısmını törpüleyerek dini alana dâhil etmiş ve böylece halk ile kilise arasında bir orta yol bulunmuştu. Bu çabaların en önemli örneği Meryem görünümünde kendini belli etmektedir. Halkın inancında var olan ana tanrıça ve koruyucu azizlerin kilise içersine ve resmi ideolojinin kontrolüne çekilmesiyle, kırsal kesim ve resmi dindarlık arasında kilise kontrolünde var olması beklenen melez bir Hıristiyanlık yaratılmıştır¹⁴⁶.

Kilise kendisine karşı yürütülen bu kampanyalara karşı bir cevap ya da karşılık mahiyetinde “karşı devrim” adını verebileceğimiz bir çalışma başlattı. Çağlar boyunca misyonerlik faaliyetlerini yürütebilmek amacıyla üs olarak kullandığı Portekiz’i ve Portekiz kilisesini kaybetmemek adına, sahip olduğu merkezîyetçi yapıdan tavizler vererek, Portekiz kilisesinin bazı konularda kendi başına hareket edebilmesine müsaade etmek zorunda kalmıştır. Bu dönem içersinde ülke kültüründe kullanılan tanımlamalardan bir tanesi, Portekiz için Katolikliğin veya Katoliklik için Portekiz’in ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Portekiz halkı için o dönemde “Portekizli olmak Katolik olmak” demektir¹⁴⁷.

Sonuç olarak belirtilebilir ki Fatima olayı, Portekiz toplumunda var olan toplumsal ve dini problemlerin çözümünde, yeni bir yapılanma oluşturma gayretlerinde, dini ve toplumsal parçalanmışlığın ortadan kaldırılmasında (ki toplumun ortak payda da toplanmasının en kolay yolu Fatima görünümüleri olmuştur), toplumdaki dini uyanışı daha da hızlandırabilme de, Portekiz azizlerine sunulan Promesa adaklarının çeşitliliğini Meryem kültü etrafında merkezileştirerek dini dağınıklığı bir araya toplayabilmede, 1910 devriminin tarattığı toplumsal travmayı ve dinin gördüğü zararları telafi edebilmede, Portekiz toplumunun Fatima ve Meryem etrafında toplumsal olarak kurumsallaşma çabalarında, Fatima ve yeni şehirler (Estado Novo) kültürünün yaratılarak ülkede milli birlikteliğin sağlanmasında, sahip olduğu yer itibariyle ülke tarihinin dönüm noktalarından bir tanesidir.

¹⁴⁶ Brettell, s. 14-15.

¹⁴⁷ Yel a.g.e, s. 138.

2.2.2. Milliyetçilik ve Fatima

Burada milliyetçilikten kastedilen anlam, aynı dili konuşan, aynı kültüre ve dine sahip bir toplum ya da millete ait olma duygusudur. Portekiz toplumunun sahip olduğu en önemli özellik ise bu bileşenlerin karışık olarak değil de dengeli olarak bir arada bulunuyor olmasıdır. Portekiz toplumunun bu konudaki en önemli artıları; erken dönemde herhangi bir ayrımcılık korkusu yaşamadan birliğini tamamlamış olması ve diğer devletlerde meydana gelen din devlet ilişkilerindeki mücadelelerle uğraşmak zorunda kalmamasıdır. Avrupa toplumunda yönetimler halktan dürüstlük ve hizmet beklediğinden, dinin halkı daha iyi hizmet edeceğine inandırmada önemli bir etken olduğunun farkındaydılar. Fakat dinin çok da öngörülemeyen bir güç olacağını da ayırtındaydılar. İktidardakiler dinleri sevdiler, çünkü din yönetimlere kutsallık diktatörlere taç, ulusal kutlamalara iyi bir dekor olmuştu. Portekiz toplumu açısından bu durum Salazar döneminde açıkça görülmekteydi¹⁴⁸.

Milliyetçilik kendisini din kavramıyla ifade edebiliyordu. Avrupa'da aile ya da dine bağlılık benzeri bir yayılmacılık yöntemi izleniyordu. Bu nedenle ulusçuluk dini unsurların desteklenmesiyle mümkündü. Portekiz yönetimine göre din ulusal bütünlüğü şekillendiren bir etkendi. Alman tarihçi Treitschke “ dinsiz bir toplumda ulus bütünlüğüne sadakat olanaksızdır” diyerek toplumsal birlikteliği sağlamada dinin etkisini vurgulamıştır. Portekiz yönetimi açısından Fatima ve din, devletin bütünlüğü ve bekası açısından eşsiz iki şey olduğunu bilerek bu iki unsuru başarılı bir şekilde kullanmıştır¹⁴⁹.

Portekiz'de milliyetçilik nasıl yayıldı diye bir soru sorulursa, bu soruya verilebilecek en mantıklı cevap din sayesinde olduğudur. Çünkü Portekiz'de din milliyetçilik kavramının oluşturulmasında araç olarak kullanılmış en önemli öğedir. Özellikle Salazar'ın yeni devlet (Estado Novo) rejimi esnasında, sınıfsal farklılıkları düzenlemek, ülkedeki birliği sağlamak ve ideolojiyi yayabilme amacıyla din ile

¹⁴⁸ Chadwick, a.g.e., s. 133.

¹⁴⁹ Chadwick, a.g.e., s.154.

beraber ortak bir çalışma yürütülmüştür. Salazar, halkın herhangi bir politik görüşe sahip olmaması için Fatima mabedini kullanarak “milli bir din olgusu” yaratmıştır¹⁵⁰.

Ülkede 1928 yılından itibaren Salazar’ın hâkimiyeti oluşmaya başlamıştır. Salazar 1936 yılında Estodo Novo (yeni şehir) adında yeni şehirler kurularak egemenliğini genişletmek istedi. Kırsal kesim halkı üzerinde dünyevi etkiden ziyade dini etkinin daha fazla olacağını düşünerek Fatima merkezli dini otoriteye önem verdi¹⁵¹.

Portekiz milliyetçiliği ve dindarlığının oluşumunda yukarıda da belirtildiği üzere Salazar’ın kurmuş olduğu yeni devlet adı verilen şehirlerin etkisi büyük olmuştur. 1917’de Fatima da meydana gelen görünüm hadiseleri, bölgenin dini hayatının oluşumunda ve milli aidiyet hissinin yaratılmasında yönetim tarafından iyi bir şekilde kullanılmış, ülke Meryem etrafında tanımlaması tam olarak yapılamayan dini bir yapıya kavuşmuştur. Tom Gallagher, Portekiz’de ki yeni şehirler ve Katolik kilisesi arasındaki ilişkiyi anlattığı makalesinde, Portekiz dindarlığını “dinsiz dindarlık veya Salazar dindarlığı olarak” tanımlamıştır¹⁵².

Salazar’ın diktatörlüğünde ülke, ataerkil bir otorite olarak vurgulanan bir devlet yapısına sahip olmuştur. Aile’de reis babaydı ve ulusal planda da vatan merkezi konuma alınarak devlete baba rolü verilmiştir. Devletin babası ya da yöneticisi aile reisi gibi saygı duyulan ve korkulan biri olarak kabul edildi ki bu durum Katolik kilisesinin ataerkil yapısıyla benzerlik arz etmektedir. Fatima olayı merkeze alınarak devlet yapılanması milliyetçilik temelli mucizevî bir dini anlayış haline getirildi. Fatima olayı devletin meşruiyetini sağlaması açısından yönetim tarafından her zaman destek görmüştür. Fatima’nın devletten gördüğü desteği bir örnekle açıklamak mümkündür. Ülkedeki resmi okullarda okutulan matematik kitaplarında bulunan sorulardan bir tanesinde şöyle denilmektedir: “Yukarıda resimde görülen insanlar yeminlerini yerine getirmek için Fatima’ya giden hacılardır... otobüs saatte 30 km

¹⁵⁰ Yel a.g.e., s. 125-127. Konunun ayrıntıları için bkz. Tom Gallagher, “*Controlled Repression in Salazar’s Portugal*”, *Journal of Contemporary History*, .vol. 14, No. 3. (Jul.,1979),s.385-402.

¹⁵¹ Yel, a.g.e., s.244. Gallagher a.g.m., s. 387.

¹⁵² Tom Gallagher, a.g.e., s. 518- 536.

hızla giderse, Fatima'ya varmaları kaç saat sürer? Sorudan da anlaşıldığı üzere yönetim halk üzerindeki egemenliğini Fatima üzerinden kurmak istemekte ve bu yüzden de Fatima'yı ön plana çıkarabilecek her şeyi dikkatle uygulamaktadır¹⁵³.

Portekiz'de milli birliğin sağlanmasında önemli bir diğer unsur da dini festivallerdir (Festa Organizasyonları). Bu festalardan yararlanarak halk, Meryem'in birkaç köylüyü kurtarmak için değil de tüm Portekiz'i kurtarmaya ve onlara belirli mesajlar vermeye geldiğine ikna edilmeye çalışılmıştır. Bu durumun bir uzantısı olarak Fatima'da gerçekleşen yerel törenlere, modern devlet tarafından sürekli olarak ulusal ve evrensel anlamlar yüklenmiştir. Kilise ve devlet 1910 yılında resmi olarak birbirinden ayrıldı ancak daha sonra 1940 yılında Salazar'ın devlet yönetimini ele geçirmesinden sonra, kurulan yeni devlet (Estado Novo) isimli şehirlerde yerel kiliseler oldukça etkin bir rol almaya başladılar. Bu yeni şehirler zamanı boyunca kilise ve halk arasında meydana gelen en önemli problem insanların dini organizasyonlara bakışı ile kilisenin sahip olduğu resmi dini tören anlayışının karşılıklı çatışmaları olmuştur¹⁵⁴.

Salazar'ın Estado Novo rejimi ile Fatima Portekiz toplumunu bir arada tutan bir çimento görevi görmüştür ve Fatima'nın yarattığı yurtseverlik etkisi azımsanamayacak bir ölçüdedir. Fatima olayları, Lei de Separação'nun yarattığı olumsuz atmosferde ülkeyi kilisenin lehine olacak şekilde etkilemiştir. Günden güne büyük kalabalıklar mabede akın etmeye başladı. Portekiz din adamlarına göre Fatima ve bunun gibi yerlerdeki sıradan insanların yapmış oldukları dualar dünyadaki bütün ordulardan daha güçlü bir etkiye sahiptir¹⁵⁵.

Portekiz ve Avrupa tarihçisi Oliveira Marques "I. Dünya savaşının Portekiz'de ve diğer Katolik ülkelerde genelde insanların inançlarında bir yoğunlaşmaya ve artışa, özelde ise Meryem tarikatının gelişimine sebep olduğunu" savunmaktadır. Savaş o kadar şiddetli idi ki Meryem'in 1917 Eylülünde Loublande (Fransa)'de askerlere

¹⁵³ Yel, a.g.e., s. 197.

¹⁵⁴ R. A. H. Robinson, *The Religious Question and the Catholic Revival in Portugal, 1900-30*, *Journal of Contemporary History*, Vol, 12, No.2. (Apr., 1977), s.356.

¹⁵⁵ Robinson, a.g.m., s.358. Yel, a.g.e., s.198.

görüldüğü ve Fatima görünümünden yaklaşık bir hafta kadar önce Barral (Portekiz)'da bir çocuk çobana görüldüğü söylentileri yayıldı. Çoban Meryem'in Fatima'da ki konuşmalara benzer konuşmalar yaptığını iddia etti. Ayrıca bu görünüm hadiseleri 1910 yılında kurulmuş olan yeni rejime muhalif olan insanların bir araya gelmelerini sağlamıştır¹⁵⁶.

Normal şartlarda festalar dini görünümünden uzak bir ortamda yani kilise dışında yapılırken papazlar kendi güçlerini koruyabilmek için dini faaliyetlerin ancak kilise çatısı altında gerçekleşebileceği fikrini yaymaya çalıştılar. Bölge papazları kilise içinde dua edebilmeyi teşvik ederek Fatima gibi bölgelerdeki hac organizasyonlarını ön plana çıkarmaya çalıştılar. Bu sayede kilise dışı toplu festalar zayıflatılarak, insanlara dinin, rahiplerin rehberliğiyle kilise sınırları içinde gerçekleşebilen bireysel bir gayret olduğu fikri benimsetilmeye çalışıldı¹⁵⁷.

Aile-politika- din üçlüsü Fatima ekseninde bir araya getirilerek ülkedeki dini ve politik birliktelik sağlanmış, Fatima Portekiz'in "totem" i haline getirilmiştir¹⁵⁸.

2.2.3. Modern Süreç Boyunca Dinî Durum

Modern dönem boyunca bilimsel gelişmelerde meydana gelen artış, insanların zihinlerinde dünyayı ön plana çıkaran algılama biçimlerinin yoğunlaşması nedeniyle dine (özelde Hıristiyanlığa) ve dinî olana karşı olumsuz bir tavır oluşmaya başlamıştır. Kilise yüzyıllar boyunca göstermiş olduğu çabalarla oluşturduğu yapısını bir anda bozmamak ya da bozduurmamak için, modernleşme sürecindeki gelişmeleri olumsuzlayarak bunlara karşı çıkmış ve bu durum da kendisine karşı bazı meydan okumaları beraberinde getirmiştir. Özellikle Fransız devriminin getirmiş olduğu insanileşme veya hâkimiyeti tanrıdan alıp insana verme eğilimi nedeniyle kilisenin idari ve sosyal yapısına olan itirazlar daha da artarak saldırı boyutlarına ulaşmıştır¹⁵⁹.

¹⁵⁶ Yel , a.g.e., s. 129-130.

¹⁵⁷ Sally Cole, *Women of the Praira: Work and Lives in a Portuguese Coastal Community* s. 99.

¹⁵⁸ Yel, a.g.e., s.128.

¹⁵⁹ Yel, a.g.e., s. 143.

Bu gelişmeler daha çok şehir merkezlerinde yaşayan insanlar üzerinde önemli etkilere sebep olmuştur. Kırsal kesimde yaşayan halka ulaşma imkânı ise bulamamıştır. Kilise bu saldırılar karşısında “modern dinî süreç” denilebilecek sürece ayak uydurabilme çabalarını arttırmıştır. Çünkü insanlar artık açık açık, “Tanrı’yı aklımızdan kovalım onun yerine vicdanımızı (aklımızı)sürekli kılalım” diyerek tanrı karşısındaki konumlarından memnuniyetsizliklerini ifade ediyor, dünyevi ya da dinî anlamda özgürlüklerini talep ediyorlardı. Çünkü yaşanan dönemin algısında merkezi konumda olması gereken varlık Tanrı değil insandı¹⁶⁰.

Kilise karşıtı gelişmelerin arka planında var olan etkenleri birkaç başlık altında toplamak mümkündür: Birincisi; on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, insan akıl, doğa, tarih ve tanrı gibi kavramların tekrar gözden geçirilmesine ve yeni tanımlamalar yapılmasına sebep olmuştur. Bu durum din ve kilise karşısında yeni bir konumlama ortaya çıkarmıştır. Tüm bu gelişmelerden Portekiz de etkilenmiş, dinin insanlar ve toplum üzerindeki etkileri tartışılmaya başlanmıştır. Marx’ın “Din afyondur” sözü devrin en önemli tanımlamalarından biri olmuş ve Portekiz toplumu da bundan nasibini alarak, ülkede kilise karşıtı düşünce ve yapılanmalar oluşmaya başlamıştır¹⁶¹.

İkincisi; insanların toplumsal dinî ve ahlaki yapılanmalarında, dinî kavramlar ve kurumlar üzerinden düşünmeye ve yaşamaya dair isteklerinin giderek kaybolmaya başlamasıdır. Toplum bir arada tutan unsurlar dinî kökenli olmaktan çıkıp insan ve onun oluşturduğu kurallar temelinde oluşmaya başlamıştır. Seküler eğitim kurumlarının ortaya çıkması da dinî düşünce ve kurumların aleyhinde bir gelişme olmuştur¹⁶².

Üçüncüsü; kilisenin sahip olduğu yönetim yetkisiyle ilgili bir durumdur ki, özgürlük isteklerinin arttığı, insani düşünce ve yaşayış formlarının ileri safhalara ulaştığı bir noktada artık kilisenin merkeziyetçi yönetim anlayışının eleştirel bir gözle

¹⁶⁰ Yel, a.g.e., s. 144.

¹⁶¹ Yel, a.g.e., s. 145.

¹⁶² Yel, a.g.e., s. 146.

değerlendirilmemesi beklenemezdi. Bu noktada Portekiz toplumu da bu düşüncelerden etkilenecek kendi başlarına karar verebilme yetkisi istemeye başlamışlardı¹⁶³.

William Christian, modern dönemde gerçekleşen görünümle ilgili insanların düşüncelerini şöyle açıklamaktadır; insanlara göre kilise dinin resmi ve geleneksel bir yönünü temsil etmektedir. Kilise üyesi olmak ve ibadetlere iştirak etmek önemlidir ancak Tanrı'nın simgelerinin bulunduğu kutsal alanlarda bulunmak farklı bir tecrübedir. Onlar Meryem'in görünüm bölgelerinde bizzat bulunduğunu, onlarla birlikte olduğunu, onların acıları ve isteklerini duyup onlara yardım elini uzatacağını düşünmektedirler. Kilise olağan zamanlarda kullanılır ama görünüm bölgeleri özel anlar için önemlidir. Günlük yaşam gereksinimleri için daha fazla ihtiyaç duyulan yerlerdir¹⁶⁴.

Özellikle Fatima ve La Sallette görünümlerinin ikisi de modern dönem boyunca Vatikan davranışları, fikirleri ve görünümleri kendi doktrinel ve diplomatik amaçları için kullanmıştır. Buralarda verildiği iddia edilen mesajları onaylayarak insanları bu bölgelere gitme konusunda teşvik etmiştir. Görünüm hadiseleri ve olayların şahitlerinin rolü, tahmin edilenin aksine kilisenin inanç ilkelerinin tekraren onaylanmasını sağlamıştır. Kilise bu yolla kendi doktrinlerini halkın içine yayarak kendisine yönelen saldırıları engellemiştir. Çağdaş Meryem görünümleri değişen zamanla birlikte geleneksel değerlerin (halk inançlarının) tekrar onaylanmasını ve değer kazanmasını sağlamıştır¹⁶⁵.

2.3. Fatima Görünümleri: Yerel Olaylar ve Aktörler

2.3.1. Görünümler Merkezi: Cova Da Iria ve Fátima

1917 görünümleri, Fátima'ya iki mil uzaklıktaki Cova da Iria bölgesinde gerçekleşmiştir. Burası ile ilgili dinler tarihçisi Moises Esprito Santo'nun ilginç

¹⁶³ Yel, a.g.e., s. 147.

¹⁶⁴ William A. Christian JR., "The Spanish Shrine", Numen, Vol. 24, Fasc. 1 (Apr. 1977), s. 73-75.

¹⁶⁵ William A. Christian JR., "Holy People in Peasant Europe", Comparative Studies in Society and History, Vol. 15, No.1. (Jan., 1973), s. 108-112.

açıklamaları vardır. Santo, Hıristiyanlık öncesi Fátima bölgesinde yaşamış topluluklar, özellikle Endülüslü Müslümanların bölgeye etkileri üzerinde araştırmalar yapmıştır. Iria kelimesinin etimolojisi ile ilgili yaptığı araştırmalarında bu kelimenin Arapça kaynaklı olduğunu ve Arap sûfilerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Kelime; “vizyon” ve “görünüm” anlamına gelmektedir. (1995, 360). Bugün Fátima olarak bilinen bölgenin Endülüslü sufilerce İslam peygamberi Hz. Muhammed’in kızı Fátima’nın insanlara görüldüğü bölgeler olarak tanımlandığı belirtilmektedir. Yine 1917 görünümünün Hıristiyanlıktan önce gerçekleşen bu Müslüman görünümüyle benzer olduğu belirtilmektedir¹⁶⁶.

Yerel bilgilere göre bölgenin ismi aziz İrene’nin hikâyesinden kaynaklanmaktadır. Yedinci yüzyılda Iria isimli bir genç kız, çocuk iken hayatını tanrıya adadığı bugünkü Tomar (Nabancia) şehrinin yakınlarında yaşamaktaydı. Evliliği reddetmesine rağmen, Britaldo isimli bir genç tarafından aklı çelinmek isteniyordu. Daha sonra anlaşılamayan bir sebepten ötürü bu genç tarafından öldürüldü ve Nabiao nehrine atıldı. Bir müddet sonra mucizevî bir şekilde rüyasında amcasına görüldü. Bu rüyadan sonra amcası kızını nehirde aramaya başladı. Sonunda kızın cesedi nehirde bulundu. Bulduğunda kendisine herhangi bir kötülük yapılmadığı, kızın iffetini ve namusunu koruduğu anlaşıldı. Yıllar sonra hikâye geliştirildi ve bu kız aziz İrene olarak anılmaya başlandı. Cova da Iria isminin de buradan geldiği anlatılmaktadır¹⁶⁷.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Fátima ve bölgesindeki kasabalarda yaşayan insanlar için her zaman toprakların kutsallaşmasını sağlayan, ruhsal özellikleri itibariyle onlardan daha üstün kişiler var olagelmiştir. Her kasabanın kendisine ait bir koruyucu azizi bulunmaktadır. En son 1917’de yaşanan Fátima görünümü ile birlikte Portekiz’deki kasabalarda gelişmiş olan Meryem kültü ve hikâyeleri bölge halkının tabiriyle Portekiz’i “Meryem diyarı” haline getirmiştir.

¹⁶⁶ Yel, a.g.e.,s. 177. 2 no’lu dipnot.

¹⁶⁷ Yel, a.g.e., s. 178.

Birinci cumhuriyet döneminden itibaren bölgedeki dinî, sosyal ve ekonomik hayata bakıldığında, bölgenin dünyanın geçirdiği zor durumdan fazlasıyla etkilendiği görülmektedir. Fátima bölgesinde yaşayan insanların çoğunluğu geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Sosyal hayat -özellikle kırsal kesimlerde- bölgedeki koruyucu azizler etrafında oluşturulmaktadır. Fátima bölgesinde görünüm geçikleşmeden önce çok az sayıda insan yaşamaktaydı. Ayrıca çevresindeki yerleşim merkezlerine göre oldukça küçük bir yerd. Kilise kayıtlarına göre 1900'lü yıllarda bölgede 200 civarında insan yaşamakta idi. Yine 1920'li yıllarda ki bir araştırmaya göre 1179 kadından sadece 91'inin okuma yazma bildiği, erkeklerin ise yüzde 87'sinin okuma yazma bilmediği saptanmıştır¹⁶⁸.

2.3.2. Olaylar

Fátima görünümünü gerçekleştirme şekilleri itibariyle iki kısama ayırmak mümkündür. Çocukların ilk defa karşılaştıkları görünümde meleksel bir varlık kendilerine görünmüştür. Daha sonra 1917 yılında gerçekleşen görünümde ise "güneşten daha parlak bir kadın" denilen Meryem kendilerine görünmüştür.

Görünüm hadisesinin aktörlerinden Lucia, inançlı bir Katolik olan Maria Rosa ve Dos Santos çiftinin yedi çocuğundan biridir. Annesi akşamları Lucia ve komşu çocuklarına dinî ilmi dersleri vermektedir. Lucia aldığı bu derslerin sonucunda ilk kutsal ekmek ayinine altı yaşında katılmıştır. O zamanda normal şartlarda çocuklar bu ayine dokuz yaşlarında katılmaktaydılar. Francisco ve Jacinta ise Lucia'nın halası ile ikinci kocası Manuel Pedro Marto'nun en küçük iki çocuğuydu. Aileler geçimlerinin çobanlık yaparak sağlıyorlardı. Bu yüzden çocuklar sürülerini otlatmakla yükümlüydüler¹⁶⁹. Bu üç küçük çocuğun gördüğü melek ve bakire Meryem görünümü Lucia'nın "**hatıralarında**"¹⁷⁰ anlatılmıştır.

¹⁶⁸ Yel, a.g.e., s. 181-183.

¹⁶⁹ Yel, a.g.e., s.103.

¹⁷⁰ Görünüm hadiselerin gerçekleştirme hikayeleri Lucia'nın kendi yazdığı ve anlattığı hatıralarından alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatima in Lucia's Own Words. Sister Lucia's Memoirs. Edited by FR. Louis Kondor, Postulation centre, Fatima, Portugal, 1976. s.159-173.

1916 yılında ailelerinin geçimini sağlamak için yaptıkları iş olan sürülerini otlatmakla görevli idiler. Aniden yağmur yağmaya başlayınca korunabilmek için bir mağaraya sığınırılar. Lucia, Yağmurun durmasından sonra “14-15 yaşlarında kristalden daha parlak, şeffaf bir gencin güneş ışınlarının arasından belirmediğini ve mağaranın girişine doğru geldiğini” anlatır. Gelen varlık bunlara: “korkmayın, ben barış meleğiyim. Benimle beraber dua edin” der. Daha sonra dizleri üstüne çöker ve alnını yere dayayarak (İslam’da secde halinde) ‘tanrım sana inanıyor, sana ibadet ediyor, seni ümit ediyor ve seni seviyorum! Sana inanmayan, sana tapmayan, seni ümit etmeyen ve seni sevmeyenler için bağışlanma diliyorum’” sözlerini üç kez tekrarlar¹⁷¹.

Çocuklar dinî bir etki altında kalarak meleğin yaptığı gibi yaparak secdeye kapanıp aynı sözleri tekrarladılar. Melek onlara; “bu şekilde dua etmeye devam edin, sizin dualarınız Meryem ve İsa’nın kalplerine ulaşacaktır” dedi. Çocuklar da duanın sözlerini mümkün olan her an tekrarlamaya başladılar¹⁷².

İkinci görünüm hadisesi ise; iki ay sonra 1916 yazında meydana geldi. Olay esnasında çocuklar üçü beraber oyun oynamaktaydılar. Yukarı baktıklarında meleği gördüler ve melek onlara: “dua edin, sürekli dua edin! Dualarınızı ve kurbanlarınızı hiç durmadan en ulu olana gönderin” dedi.

Lucia: Biz neyi kurban edebiliriz ki.

Melek: Bulabildiğiniz her şeyi kurban edin ve bunları tanrıyı öfkeliendiren günahların kefareti olarak tanrıya sunun. Bu şekilde ülkenize barış gelmesi için çabalayın. Ben ülkenizin koruyucusuyum. Portekiz’in meleğiyim her şeyden önemlisi tanrının size göndermek isteyeceği acıları kabul edin ve onlara alçak gönüllülikle katlanın” dedi¹⁷³.

Bu konuşmadan sonra çocuklar yiyecek ve sularını insanların iyiliği için kurban olarak sundular. Birkaç hafta sonra melek tekrar ortaya çıktı. Bu defa sol elinde bir kadeh, sağ elinde ise okunmuş ekmeğe vardı. Ekmekten kadehe kan damlıyordu. Kadehi bırakınca

¹⁷¹ Walsh, *Our Lady of Fatima*, 1954. s. 36.

¹⁷² C. Barthas ve G. Da Fonseca, *World-wide Message of Fatima. Our Lady of Light*. 1947. s. 7-8.

¹⁷³ Barthas ve Fonseca 1947; s. 8-9; walsh 1954, s. 39; S. Rossi ve A. de Oliviera, *Fatima*. 1982; s. 12

okunmuş ekmek mucizevî bir şekilde havada asılı kaldı. Yere kapanan melek; “kutsal teslis; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh! Sana gönülden tapıyorum ve yeryüzünün tüm mabetlerinde bulunan İsa Mesih’in değerli vücudunu, ruhunu ve ulûhiyetini, O’na bizzat yapılan zulümlerin kefareti olarak sunuyorum. Senden, O’nun kutsal kalbinin sonsuz fazileti ve Meryem’in lekesiz kalbi aracılığıyla zavallı günahkârları Hıristiyanlığa döndürmeni diliyorum” sözlerini tekrar etmelerini istedi. Daha sonra melek kutsal ekmeği Lucia’ya, kadehi Francisco ve Jacinta’ya vererek, “İsa mesih’in nankör insanlar tarafından zulme uğratılan vücudunu ve kanımı alın. Onların günahlarını affettirin ve tanrınızı teselli edin” dedi. Bir kez daha yere kapandı, aynı duayı; “kutsal teslis ...” diye üç defa tekrarladıktan sonra gözden kayboldu. Çocuklar bu olayı kimseye anlatmadılar¹⁷⁴.

Hıristiyan kutsal ekmek ayini kilise öğretilerine göre kiliseye girişte atılan ilk adımdır. Lucia zaten altı yaşında iken bu ayine katılmıştı. Meleğin gelerek çocuklara bu ayini yaptırması çeşitli sorulara sebep olmuştur. Peder Joao de Marchi “meleğin görevini tamamlayarak, altı ay sonra bir defa daha kapıları açılarak, tanrının annesine yol verecek olan cennete geri döndüğüne” inanmaktadır. Meleğin görevi sadece ilk kutsal ekmek ayinini yapmak mıydı? Yoksa çok önemli bir kişinin geleceğini müjdelemek miydi? Bu soruların cevaplarının dinî kaynaklara göre; belirlen sebeplerin ikisinin de olabileceği yönündedir¹⁷⁵.

Psikolog Michael Carroll ise bu anlatılan hikâyelerin basit halisünasyonlardan ibaret olduğunu belirtmektedir. Bunun sebebinin ise Jacinta’nın çok fazla istemesine rağmen henüz ilk kutsal ekmek ayinine katılamamış olması olduğunu belirtmektedir. Bu durum, Lucia’nın dinî bilgisi sebebiyle daha altı yaşında iken ilk kutsal ekmek ayinine katılmış olmasını kışkırdığından dolayı altı yaşındaki bir çocuğun isteğini yerine getiren bir halisünasyondur¹⁷⁶. Carroll’un görüşünü doğrulayabilecek bir diğer durum da; çocukların bu konuyla ilgili kimseye bir şey söylememiş olmaları ve Francisco’nun

¹⁷⁴ Rossi de oliviera 1982; s. 12.

¹⁷⁵ Yel , a.g.e., s.74., Bkz. Walsh, 1954; de Marchi, 1983; Barthas ve de Fonseca a.g.e..

¹⁷⁶ Michael P. Carroll, *The Cult of The Virgin Mary* 1986. s. 176.

ne olduğundan emin olmamasıdır. Bir kaç gün sonra Jacinta'ya meleğin onlarla bir ayin yapıp yapmadığı sorulduğunda Jacinta; kutsal ekmek ayininin yapıldığını doğrulamıştır¹⁷⁷.

Burada ekmek ve kanla ilgili sembolik anlamlara değinmek gerekirse Lucia, melekten ekmeği almış, Francisco ve Jacinta ise kanı almıştı. Daha sonra Meryem görünümüleri sırasında Lucia dışındaki iki çocuğa yakında cennette olacakları söylenmişti. Bu durumda ekmeğin hayatı, kanın ise ölümü temsil ettiği sonucuna ulaşılabilir. Gerçekten de Francisco 4 Nisan 1919'da on bir yaşındayken ve Jacinta da 20 şubat 1920'de 10 yaşında iken ölmüştür¹⁷⁸.

2.3.2.1. Bakire Meryem görünümüleri

Gerçek Fátima görünümüleri 1917 yılında meydana gelmiştir. Meryem'in üç çocuğa, Mayıs'tan Ekim'e kadar her ayın on üçünde (ağustos hariç) meleğin ilk görüldüğü yerden iki kilometre uzaklıktaki Cova da İria'da öğle vakitleri görüldüğü anlatılmaktadır. Görünümlerin gerçekleştiği yıl, Lucia ve Jacinta'nın ağabeylerinden birer tanesi de savaşa gitmişlerdir. Papa XV. Benedict 'Tanrı'ya Kutsal Bakire'nin elinden "barış getirmek için dua ettiği bir mektubunda savaştan duyduğu üzüntüyü belirtmiş ve "barış kraliçesi, bizim için dua et duasını Loreto münacatına eklemiştir¹⁷⁹.

Görünümler esnasında olaya şahit olan insanların sayıları da yine Rinschede'nin makalesinde sayılmıştır. Makaleye göre görünüm tarihlerindeki insan sayıları şöyledir:

13 Mayıs 1917; üç çocuk(Lucia, Francisco, Jacinta).

13 Haziran 1917; yaklaşık elli kişi.

13 Temmuz 1917; yaklaşık 4 bin kişi.

19 Ağustos 1917: üç çocuk ve Jacinta'nın kardeşi John.

¹⁷⁷ Yel, a.g.e., s. 74., Walsh,a.g.e., s. 42.

¹⁷⁸ Yel, a.g.e., s. 74

¹⁷⁹Yel a.g.e., s. 108.

13 Eylül 1917; 25 bin kişi.

13 Ekim 1917; yaklaşık 70 bin kişi(güneş mucizesinin gerçekleştiği görünüm)¹⁸⁰

2.3.2.1.1. Birinci görünüm

Dini kaynaklarda ifade edildiğine göre, çocukların sözleriyle olayların gelişimi şu şekilde olmuştur: çocuklar kilisedeki toplu ayine katıldıktan sonra Cova da Iria bölgesinde sürülerini otlatmaya giderler. Koyunları otlatırken aniden bir şimşek çaktığını görürler. Fırtına ve yağmura yakalanmaktan korkarak evlerine dönmek isterler. Aşağı doğru inerken bir şimşek daha çakar. Birkaç adım ötede küçük bir ağacın üstünde “baştan aşağı beyazlar giyinmiş bir kadın” görürler. “Kadın, güneşten daha parlak ve en kuvvetli güneş ışınlarının içinden geçtiği kristal bir kaptan daha parlak ışıklar yayıyordu. Yüzü tarif edilemeyecek derecede güzeldi. Üzgün veya mutlu değildi ama ciddi”¹⁸¹.

Bundan sonra çocuklarla güzel kadın arasında şu konuşmalar geçmiştir.

— Korkmayın! Size zarar vermeyeceğim.

— Nerden geliyorsunuz, diye sorar Lucia.

— Cennetten geliyorum.

— Lucia: Benden ne istiyorsunuz?

— Altı ay boyunca her ayın on üçünde aynı saatte buraya gelmenizi istemek için geldi. Daha sonra size kim olduğumu ve ne istediğimi söyleyeceğim.

— Cennete gidecekmiyim?

— Evet gideceksin.

— Ya Jacinta?

¹⁸⁰ Rinschede .a.g.e.,s. 70

¹⁸¹ Yel, a.g.e., s. 78-79., Walsh a.g.e., s. 50.; Barthas ve da Fonseca , a.g.e, s. 12.; de Marchi, a.g.e., s. 50-51.

— Evet o da gidecek.

— Peki ya Francisco?

— Francisco da gidecek ama onun daha çok tespih duası(rosary) etmesi gerekecek.

Bir süre sonra kadın devam eder.

— Tanrı'yı öfkeliendiren günahlara kefarete olarak ve günahkarların iman etmesi için kendinizi Tanrı'ya adayarak O'nun göndermek isteyeceği acılara katlanacak mısınız?

— Evet, katlanacağız, dedi Lucia.

— Öyleyse daha çok acı çekeceksiniz fakat Tanrı'nın rahmeti sizin gücünüz olacak.

En son beyazlara bürünmüş kadın şunları söyledi:

_Dünyaya barışı getirmek ve savaşa bir son vermek için her gün tespih duası edin.

Bu olaydan sonra çocuklar aralarında olayı kimseye anlatmama konusunda anlaştilar fakat Jacinta gelip annesine olayı istemeyerek de olsa söylediğinde annesi; bu olaya inanmadığını ve Meryem'in kendisine görüldüğü gibi bir düşünceyi kesinlikle kafasından atması gerektiğini söylemiştir. Yine aynı gece Francisco olayı anlattığında babası; bu düşünceyi onaylamak maksadıyla, dünya tarihi boyunca değişik zaman ve mekânlarda Meryem'in görüldüğünü ve bu hikâyenin de değerli olduğunu belirtmiştir¹⁸². Bu arada babasının dikkatini çeken önemli noktalardan biri de çocuğun aldığı eğitimin üzerinde kelime ve kavramlarla olayı anlatması olmuştur. Lucia'nın ailesi olayı duyduğu zaman Lucia'ya bunu niye gizli tuttuğunu sorduklarında; Lucia, görünen varlığın Meryem olup olmadığını tam olarak bilmediğini belirtmiştir. Annesi

¹⁸² Yel, a.g.e., s. 80.; De marchi,a.g.e., 1997, s.55-56.

olayı öğrendiğinde Lucia ile konuşup ona bu anlattıklarının yalan ve uydurma olduklarını söylemesini istemiş hatta zorlamıştır. Yalnız Lucia olayın anlaşılmasından sonra söylediklerinden vazgeçmemiş ve olanları bildiği gibi anlatmaya devam etmiştir. Hatta de Marchi'nin iddiasına göre Jacinta, Lucia ile karşılaştığında ona, kendisinin çok büyük bir yanlış yaptığını ve bir daha kimseye bunu söylemeyeceğini belirterek özür dilemiştir¹⁸³.

2.3.2.1.2. İkinci görünüm

Birinci görünüm hadisesinden bir ay sonra 13 Haziran 1917 tarihinde Meryem birçok hacıyla beraber üç çocuğa ikinci defa görünmüştür. Görünüm esnasında Lucia konuşmaya hemen bir soru sorarak başladı.

— Ekselansları bu sefer benden ne istiyorsunuz acaba?

— Gelecek ayın on üçüncü günü buraya gelerek tespih duasını okumanızı istiyorum: ‘sevgili İsa bizi bağışlamayı ve cehennemden ateşinden korusun. Bütün ruhları özellikle en zor olanları cennete.’” Bunu ezberlemenizi istiyorum.

Bu konuşma esnasında Francisco ve Jacinta'yı cennete almaya söz veren Meryem Lucia'ya ‘ sen burada kalacaksın. İsa senden beni tanıtmak ve sevdirmek için yararlanmak istiyor. O, bu dünyada benim lekesiz kalbime bağlılığı yerleştirmek istiyor.’ dedi ve Lucia'nın sığınağı ve koruyucusu olacağına söz verdi¹⁸⁴.

Bu görünüm esnasında dikkatleri çeken bazı hususlar vardır. Bir tanesi; hikâyeyi insanlardan farklı olarak çocuklar, ilk görünüm esnasındaki kadının Meryem olduğunu anlayamadılar. Ama ikinci görünümde kadın Meryem'in unvanlarından bir tanesi olan “**Lekesiz Kalp**” sıfatını kullanmıştır. Dini kaynaklarda belirtildiğine göre çocuklar bu unvanı daha önce hiç duymamışlardı. Lucia, Meryem'in kendisine görünmeden önce, Lourdes olayını bilmediğini söylese de O'Connell(1949; 43-44), kasaba papazı bu

¹⁸³ De marchi, a.g.e., s.60.

¹⁸⁴ Kondor, a.g.e., s.167-168.; Yel, a.g.e., s.80.

hikaye ile Lourdes hikayesi arasında benzerlikler olduğunu söylediğinden dolayı bu hikayenin daha önce bölgede bilindiğini ifade etmektedir.

İkinci mesele; bu görünüm esnasında dünyada barışın sağlanması için çocuklardan ve diğer insanlardan her gün tespih duasını tekrar etmeleri istenmişti. Bu durumda Meryem ile tespih duası arasında iki tür bağlantı bulunmaktadır. Birincisi, ihtiyaçlar için tekrarlanan, “Meryem’i selamlayın duası, ikincisi ise tespih duasının dünyadaki belaların defedilebilmesi için bir koruyucu muska olarak kullanılmasıdır.

2.3.2.1.3. Üçüncü görünüm

İkinci görünümünden sonra Lucia annesi tarafından bölge papazı Manuel Ferreira’ya sorgulanması için götürülür. Papazın görüşü “şeytanın bir aldatmacası” olduğu yönündedir. Bu durum üzerine Lucia 13 Temmuz günü, Cova da Iria’ya gitmemeye karar verir. Fakat diğer çocuklar tarafından gitme konusunda ikna edilir. Öğle vaktinde görünen kadın; “ dünyaya barış getirmek ve sürmekte olan savaşa son vermek için tespih duasının Leydisi’nin duasını her gün tekrarlamaya devam edin çünkü ancak O, bu barışı getirebilir” dedi. Bunun üzerine Lucia kadından kendilerine bir mucize göstermesini istedi. Kadın cevaben “Ekimde kim olduğumu ve ne istediğimi söyleyeceğim. Herkesin görüp inanması için bir mucize gerçekleştireceğim” dedi.

Daha sonra Lucia kadından bazı tedavi yöntemleri istediğinde ise kadın bunları alabilmesi için “tespih duasını tekrar etmeleri gerektiğini söyledi ve “günahkârlar için kurbanda bulunun ve şöyle söyleyin: ‘sevgili İsa, bu senin sevgin için günahkârların iman etmeleri için ve Meryem’in Lekesiz Kalbine karşı işlenen günahlara kefaretiler olarak kabul edilmesi için’ ” diye devam eder. Bundan sonra ise çocuklara cehennemi ve içindeki günahkârları gösterir.

Çocuklar cehennem ve içindekileri gördüklerinde yaşamdaki kötü davranışların insanı ne kadar kötü durumlara soktuğunun üzüntüsünü ve şokunu yaşadılar. Meryem çocuklara şöyle seslendi: “savaş sona erecek ama insanlar Tanrı’yı öfkelenmemeyi bırakmayacak olursa daha kötü bir savaş başlayacak. Eğer bir gece gökyüzünün garip bir ışık tarafından aydınlatıldığını görürseniz, bunun Tanrı’nın dünyayı savaşlar, açlık kilise ve kutsal babanın zulme uğratılmasıyla cezalandırılacak olmasının bir işareti

olduğunu fark edeceksiniz. Bunu engellemek için Rusya'nın Lekesiz Kalbimle ve kutsal ekmek ayini ile takdis edilmesini istiyorum. Eğer isteklerim yerine getirilirse Rusya dine dönecektir. ve barış sağlanacaktır. İsteklerim yerine getirilmezse Rusya savaş çıkaracaktır. Kutsal Baba'ya ve kiliseye zulmedecektir. Fakat sonunda Kutsal Baba Rusya'yı takdis edecek ve dünya barış dolu bir dönem geçirecek. Portekiz'de imanın Dogması her zaman korunacaktır. Bunları Francisco'dan başka hiç kimseye söylememelisiniz" dedi.¹⁸⁵

Bu görünüm hadisesinde ayrıca Meryem olduğuna inanılan bayanın çocuklara üç sır verdiğiğine inanılır. Bu sırlar;

1- Belirtilen tarihlerde devam eden I. Dünya savaşı'nın yakında sona ereceği,

2- Rusya'da Bolşevik ihtilalinin gerçekleşeceği,

3- Bu sır ile ilgili olarak 13 Mayıs 1981 günü St. Peter meydanında Papa II. Jean Paul'e Mehmet Ali AĞCA tarafından gerçekleştirilmiş olan suikast girişiminden bahsedilmektedir.

Üçüncü sır ile ilgili kilise çevrelerinde oldukça hararetli tartışmalar söz konusu olmuştur. Bu sır diğerleriyle beraber açıklanmamıştır. 1960 yılında açıklanması gereken sırrın 13 Mayıs 2000 yılında açıklanmasıyla beraber büyük bir hayal kırıklığı yaşanmıştır. Çünkü bu sırrın çoğunlukla dünyanın sonuyla ilgili bilgiler verdiğine dair kanaat oldukça yaygındır. Lucia bu sır ile ilgili Fátima-Leira Piskoposuna Vatikan'a iletmesi için yazdığı mektubunda şunları aktarmıştır: "Sırrın üçüncü kısmı 13 Temmuz 1917'de Fátima'da açıklanmıştır. Size Leiria piskoposu aracılığıyla ve sizin ve benim en kutsal annemiz aracılığıyla sırrı açıklamamı isteyen yüce tanrıma itaatle yazıyorum. Sırrın daha önce açıkladığım iki bölümünden sonra, Leydimiz'in sol tarafından, sol elinde ateş çıkaran bir kılıç taşıyan bir melek gördük; kılıcı salladıkça çıkan alevler sanki dünyayı yakacak gibi oluyordu. Melek sağ eliyle dünyaya işaret ederek yüksek bir sesle "kefaret, kefarete, kefarete" diye bağıyordu. Bu sırada çok yoğun bir ışığın

¹⁸⁵ De marchi, a.g.e.,s. 77-79. Rossi de oliveira a.g.e.,1982., s. 15-17

içinde tanrı'yı gördük. Beyazlar giyinmiş bir piskopos (onun papa olduğunu düşündük) belirdi. Diğer piskoposlar, rahipler ve kadınlı erkekli din adamları, tepesinde sanki kabuklu bir meşe ağacından yontulmuş gibi büyük bir haç bulunan dik bir dağa tırmanıyorlardı. Oraya ulaşmadan evvel Papa, yarısı enkaz haline gelmiş, diğer yarısı acı ve üzüntüden sallanmaya devam eden büyük bir şehrin içinden geçti. Dağın tepesine ulaştığında büyük haçın dibinde dizlerinin üzerinde durmaktayken bir grup asker tarafından ateş edilerek ve ok atılarak öldürüldü. Yine aynı şekilde diğer piskoposlar, rahipler ve din adamları birer birer öldürüldüler. Haçın iki kolunun altında, ellerinde kristal bardaklar olan iki melek duruyordu. Bardakları içine daha önce ölmüş olan şehitlerin kanlarıyla doldurmuşlardı ve ölmekte olan insanların üzerlerine serpiyorlardı”¹⁸⁶.

Kardinal Sodano ve bugün Papa seçilen kardinal Ratzinger üçüncü sırrın sadece Papa'ya yapılan suikast girişimiyle ilgili olduğunu ve bunun gibi bireysel görünümünden çok fazla bir şey beklemenin zaten gereksiz olduğunu savunmaktadırlar. Ayrıca dikkat çeken önemli bir durum da Carroll'un bu görünümdeki komünizm ve Rusya karşıtı bölümlerin 1927 yılında eklendiğini iddia etmesidir¹⁸⁷.

2.3.2.1.4. Dördüncü görünüm

19 ağustos 1917 günü çocuklar Valinhaos denilen bölgede sürülerini otlatırken Bakire Meryem kendilerine yeniden görünür. Bu görünümde Meryem, Ekim ayında bir mucize gerçekleştireceği sözünü yenileyerek, çocuklardan dua etmelerini ve günahkâr olan insanlar için kurban sunmalarını istedi. Yukarıda da belirtildiği gibi üçüncü görünüm hadisesinden sonra çocuklar devlet yetkilileri tarafında kaçırılarak tutuklanmışlardı. Barthas ve da Fonseca Meryem'in Cova da Iria'ya gitmesiyle, çocuklara karşı olan iyi niyet ve sevgisini gösterdiğini belirtmektedir. Daha önceki görünümlerin hepsinde olduğu gibi bu görünümde de günahkârların affedilmesi için

¹⁸⁶ Kondor, a.g.e., s.170.

¹⁸⁷ Carroll,a.g.e. 1986., s. 136-137.

yerine getirilmesi gereken kurbandan bahsedilmiştir. Hıristiyanlığın genel kurban anlayışında var olduğu üzere genellikle kurban, bilinen tarzda bir hayvanın Tanrı'ya sunulması değil yüce yaratıcıya yapılacak olan dua olarak algılanmaktadır. Burada bahsedilen kurban kavramı da yoğun bir şekilde dua etme ve acı çekmeyi ifade etmektedir. Bu acı çekme algısı özellikle Fátima görünümünde kendisini göstermektedir. Hacılar Fátima bölgesine yüzlerce kilometre yol yürüyüp geldikten sonra mabet bölgesine ulaşır ve mabet bölgesinde de dizleri üstünde dolaşmak yoluyla bu durumlarını bir kurban olarak Tanrı'ya sunarlar. Burada, kurban, dua, acı çekme ve çile kavramları iç içe geçmiş bir şekilde anlaşılıp uygulanmaktadır¹⁸⁸.

2.3.2.1.5. Beşinci görünüm

13 Eylül 1917 günü beşinci görünüm gerçekleşmiştir. Anlatılanlara göre görünüm hadisesinin gerçekleştiği anda Cova da Iria bölgesinde yaklaşık 20 ile 25 bin arasında insan toplanmıştı. Meryem Lucia'ya “ savaşı sona erdirebilmek için tespih duasını tekrar etmesini ...”söylemiş ve de Ekim ayında gerçekleştireceğini söylediği mucize konusundaki sözünü tekrarlamıştır¹⁸⁹.

2.3.2.1.6. Altıncı görünüm

Meryem görünümünün sonuncusu 13 Ekim 1917 günü Cova da Iria'da gerçekleşmiştir. Bu görünümde Meryem'in bahsettiği mucize olan güneş mucizesi gerçekleşmiştir. Görünüm esnasında bölgede yaklaşık olarak 70 bin kişi bulunmakta idi. Yoğun bir şekilde yağmaya devam eden yağmur görünümünün gerçekleştiği sırada aniden kesilmiş ve Meryem Lucia'ya “ burada benim adıma bir şapel inşa edilmeli. Ben tesbih duasının Leydisiyim. Her gün tespih duasını etmeye devam edin. Savaş sona erecek. Efendimiz Tanrı'yı daha fazla öfkelenirmeyin çünkü tanrı zaten çok fazla kızdırıldı”. demiştir. Sonra güneşi işaret etmiştir. Yukarı bakan çocuklar. Başka simgesel görüntüler fark ederler. Bu görüntüler; dünyayı kutsayan İsa, keder leydisi ve

¹⁸⁸ Yel .ag.e., s.116. ayrıca bkz. Bennet, a.g.t., s.227-230.

¹⁸⁹ De marchi, a.g.e., s. 114.; Walsh, a.g.e., s. 127. Yel, a.g.e., s. 87-88.

son olarak Mount Carmel leydisi idi. Lucia orada bulunan insanlardan güneşe bakmalarını ister. Güneş aniden hareket etmeye insanların ifadesiyle dans etmeye başlar. Güneş gökyüzünden insanların üzerine düşüyor gibi olur. Bu duruma tanık olan insanlar dünyanın sonunun geldiğini ve birçok kişinin bu olayla birlikte Katolikliğe girdiğine ya da gireceğine inandılar. Bu görünüm olayıyla birlikte tarihte Fátima görünümleri olarak bilinen görünüm silsilesi sona ermiş oldu¹⁹⁰.

2.3.2.2. Fátima Görünümleri Üzerinde Yapılan Tartışmalar

Fátima hikâyesini anlatan bir takım kesimler tarafından bu olaylar iki kısımda değerlendirilmektedir. Birinci kısım 1917'den 1938'e kadar, Lucia'nın anılarını yazdığı süreç, ikinci kısım, 1938'den günümüze kadar geçen süredir. Meryem son görünümünde Lucia'ya “ savaşın o gün sona ereceğini” söylediği belirtilmektedir. Görünümden sonra çocuklarla yapılan görüşmelerde de bu ifadenin doğruluğu teyit edilmiştir fakat çocuklarla görüşme yapan Peder Antonio dos Santos notlarında “kadının N.Senhora olduğunu ve savaşında o gün bittiğini” belirtmektedir. Diğer bir din adamı, Dr. Manuel Nunes Formigao, görünümlerin hemen ardından çocuklarla görüşmüş ve Jacinta kendisine “ savaşın o gün” yani 13 Ekim 1917'de biteceğini söylemesine rağmen Formigao, savaşın birkaç gün sonra da devam ettiğini görünce Jacinta'ya gelerek tekrar sormuştur:

- Savaşın o gün bittiğini mi yoksa yakında biteceğini mi söylemek istedin?
- Leydimiz, o cennete dönmeden savaşın biteceğini söyledi.
- Ama savaş hala bitmedi!
- Bitecek bitecek. Sanırım Pazar günü bitecek¹⁹¹.

Görüldüğü gibi açıklamalarda tutarsızlıklar mevcuttur. Bunları gören din adamları Lucia'nın söylediklerini daha derin bir şekilde incelemeye tabi tutmuşlardır. Mesela;

¹⁹⁰ De marchi, a.g.e., s. 129-142.; Walsh, a.g.e., s. 146-147. Yel a.g.e. s. 89.

¹⁹¹ Kondor, a.g.e., s.172.

Lucia'nın "pişmanlığınızı gösterin, Leydimiz pişmanlığınızı göstermenizi istiyor. Eğer söylediğini yaparsanız savaş bitecek" dediği belirtilmişti. Yine yapılan sorgulamalar sırasında 8 Temmuz 1924'te Porto'daki manastır odasında Lucia şunları söylemişti: "Leydimizin şu şekilde konuştuğunu zannediyorum: dine dönün, savaş bugün bitiyor. Askerleriniz de her an geri dönebilir. Kuzenim Jacinta bana evde Leydimizin şöyle dediğini anlattı: 'dine dönün, savaş bir yıl içinde bitecek'". Burada Portekiz'li din adamları tarafından açıklanmak istenen şey, bu ifadelerin tutarsızlık değil farklılık içerdiği düşüncesidir¹⁹².

Çocukların anlatımında kadının takmış olduğu küpeleriyle, giysilerinin rengiyle, görünümde yer alan diğer kişilerin bulunduğu yerler ve Leydi'nin çorap, ayakkabı gibi şeyler giyip giymediği ile ilgili birçok çelişkili bilgi ve ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerdeki tutarsızlıkların çocukların unutkanlığı ve yaşları göz önüne alındığında makul karşılanabileceği görülmektedir. Yine din adamları tarafından inkâr edilen çelişkilerden bir tanesi de Lourdes görünümü ile ilgili olan bağlantısıdır. Lourdes görünümünde küçük bir kız Bernadette'i korkutmak amacıyla görülen imgeleme taş atmıştı. Peder Jose Ferreira de Lacerda ile yapılan konuşmada Jacinta'nın "kardeşim koyuna bir taş attı ve taş koyunun içinden geçti" dediğini ifade eder. "Documentação Critica de Fátima" kitabının yazarları ise bu karışık durumu, olayda taşı atanın Francisco değil de diğer kardeşi Joao olduğunu söyleyerek açıklamaya çalışırlar¹⁹³.

Fatima'da Meryem'in kendisini tespih duasının Leydisi olarak tanıtmayı dikkat çekmektedir. Görünüm hadisesinden sonra çocuklarla yapılan konuşmalarda Lucia, Keder Leydisi'ni Mount Carmel Leydisi'ni ve İsa'nı temsilini gördüğünü iddia etmiş fakat çocukların diğer ikisi bunların hiç birini görmediklerini belirtmişlerdir¹⁹⁴. Fakat çocukların hepsi kutsal aileyi gördüklerini belirtmiştir. Ancak yapılan yorumları neredeyse tamamı Lucia'nın gördüklerinin hayalden ibaret olduğudur.

¹⁹² Yel, a.g.e., s.121.

¹⁹³ Yel a.g.e., s. 121.

¹⁹⁴ De marchi, s.143.

2.3.2.3. Dini Merkez

2.3.2.3.1. Santuario de Nossa Senhora de Fátima

Fátima hac bölgesinde bulunan ana hac mekânı Cova da Iria'daki Santuario (mabet)'dur. Mabet şu kısımlardan oluşur: Kuzey tarafında Rosario Bazilikası ve bazilikanın sağ ve sol tarafında bulunan sütunların altında birer haç mahalli bulunur. Mabet meydanında görünüm şapeli bulunmaktadır. Şapel ve bazilika arasında ise büyük meşe ağacı (Azinheira Grande) vardır. Meydanın ortasında kaynağını İsa'dan aldığına ve tedavi edici olduğuna inanılan bir anıt yer almaktadır. Mabedin güney ucunda XII. Pius meydanı bulunmaktadır. Burada, 1951 yılında Kutsal Yılın kapanışı anısına yapılan dev bir metal haç (Cruz Alta), bu haçın hemen arkasında XII. Pius'un heykeli bulunmaktadır. Bu heykelden şapele kadar uzanan yaklaşık üç yüz metre uzunluğunda ve bir metre genişliğinde bir şerit vardır. Hacılar bu şeridin üzerinde Promesa de Joelhos yeminlerini ederler. Bu kutsal mekânların yanında meydanın iki yanında hastane ve mabedin idari binası vardır¹⁹⁵.

Değişik dillerde ve lehçelerde tespih duası gibi ibadetlerin yapıldığı yer olan Capelinha mabedin kalbini oluşturur. Burada yapılacak olan dini ibadetler için resmi bir çizelge olsa da hac rahiplerinin çoğunluğu kendi hacılarıyla toplu ayin yapmak isterler. Ancak kalabalık dönemlerde bu isteklerine idari yetkililerce izin verilmez. Bu yüzden rahipler ibadetlerini, Blue Army Şapeli, Hotel Verbo Divino veya Casa de Beato Nono gibi mabedin dışında kalan şapellerde yapmak zorunda kalırlar¹⁹⁶.

Mabette yapılan ibadetleri iki kısma ayırmak mümkündür. İlk olarak, mabette her milletin kendi dilinde ayinler düzenlenir. Mabette gerçekleştirilen diğer bir ibadet ise tespih duası ayinidir. Her öğlen cemaatten bir veya birkaç rahibe eşliğinde bu ibadet gerçekleştirilir. Normal bir tespih duası on beş gizemden oluştuğu için Portekizcede bu ayine üçleme (terço) adı verilir. Her seferde söylenen ve an kez tekrarlanan Ave Maria ile birlikte 150 Ave Mari eder. Ancak bu Portekiz geleneğinde 50 defa tekrarlanır. Ave

¹⁹⁵ Yel, a.g.e., s. 117.

¹⁹⁶ Yel, a.g.e., s.117-118

Maria'nın her 10 tekrarından sonra Pater NOstra(Kutsal Babamız) duası edilmektedir.ini ayinlerin yapıldığı diğer bir mekân ise uluslararası ayin bölgesidir(Basilica missa internacional). Toplu ayinler dışında vaftiz ve evlilik törenleri burada yapılmaktadır¹⁹⁷.

Hac için gelenler kutsal ekmeğin sürekli sergilendiği adanma şapelini(Capela do Sagrado Lousperene) ziyaret ederler. Burada sürekli olarak Leydimizin hamiliği altında duaya adanmış bir tarikat olan Relioas Reperados de Nossa Senhora'dan gelen rahipler nöbetleşe dua ederler. Bu oda oldukça sessiz bir yerdir. Hacılar ve yerli halktan bazıları buraya gelerek sandalyelere oturup sergilenen kutsal ekmeğe dua ederler.Bunun dışında mabet yetkilileri tarafından "hacda bir gün" adı verilen isteyen hacıların katılabildiği rehberli haclar düzenlenir. Bu yolla dini otorite insanlar üzerindeki nüfuzunu güçlendirir¹⁹⁸.

Um Dia Em Peregrinação

Saudação a Nossa Senhora na Capelinha

Visita guiada ao Santuário

Basilica

Capela de S. José

Capela de Lausperene

12.00 Terço na Capelinha (tespih duası)

12.30 Missa na Capelinha (port.)

15.00 Audiovisual sobre Mensagem de Fátima

Visita Guida aos Valinhos

Via Sacra(Valinhos)

¹⁹⁷ Yel, a.g.e., s.118.

¹⁹⁸ Yel, a.g.e., s.121.

Loca do Anjo

Casa dos Pastorinhos¹⁹⁹

Bu tören saat 10.15'te mabetteki Leydimiz heykelinin selamlanmasıyla başlar. Daha sonra rehber eşliğinde mabet gezilir. Bu gezi esnasında Sao Jose ve adanma şapelleri de ziyaret edilir. Öğleye doğru tespih duası ve diğer ayinlere iştirak etmek için mabede geri dönülür. Öğleden sonra hacılar Nossa Senhora das Dores'te toplanır ve Fátima mesajıyla ilgili slâytlar izlerler. Daha sonra Valinhos'a gidilir. Haç yolundan meleğin görüldüğü ve çobanların evini ziyaret ettiği yere doğru yürünür. Akşama doğru 5.30'da hacılar mabede geri dönerler.

Programdan da anlaşılacağı üzere kilise Fátima hacılarından tam olarak kendi isteklerine uygun bir amaç ve sonuç bekler. Kiliseye göre hacılar, en azından bir toplu ayine ve tespih duasına katılmış olmalı, slâyt gösterileri vasıtasıyla Fátima mesajları hakkında bilgi öğrenmeli ve Meryem'in görüldüğü çocukların evlerinin ziyaret edilmesi gerekir. Ancak hacıların çoğunun mesaj ve görünümle ilgili fazla bilgileri yoktur. İnsanların bilgileri nesilden nesile kendilerine öğretilen şeylerle sınırlıdır. Hacıların ilgilendiği şeyler genelde Meryem ve ondan bir şeyler isteme üzerine kurulan şahsi iletişime dayalıdır.

Mabette normal hac ayinleri dışında ayrıca Meryem festivalleri gerçekleştirilir. Akathistos veya Theotokos ilahilerinin söylenmesi gibi çeşitli ilahiler okunarak bir takım ibadetler yapılır. Meryem festivallerinin zamanları şöyle sıralanabilir:

8 Eylül: Meryem'in doğumu,

21 Kasım: Meryem'in tapınakta bulunması,

8 Aralık: takdis edilen Bakire Meryem'in lekesiz gebeliği,

25 Mart: Efendimizin tebliği,

¹⁹⁹ Yel, a.g.e., s.153.

15 Ağustos: Meryem'in cennete hurûcu(çıkışı),

1 Ocak: Meryem'in Tanrı anneliği²⁰⁰.

2.3.2.4. Fátima Hacları

Yıllar boyunca insanlar çeşitli sebeplerle Fatima'ya akın etmişlerdir. Fatima haclarının dönemsel olarak ayırımı yapılırsa, 1917-48 dönemleri arasında yılda birkaç bin kişi Fatima'yı ziyaret ediyordu. 1948-65 dönemleri arasında ziyaretçi sayısı bir milyon civarındadır. 1965 ve sonrası dönemde ise ziyaretçi sayısında önemli bir artış meydana gelmiş, 1967 yılında Papa VI. Paul Fatima'yı ziyaret ettiğinde görünüm hadiselerinin 50. yılı kutlamaları gerçekleştirilmiş ve üç milyon kişi ziyarete gelmiştir. 1977 yılında iki milyon, 1987 yılında ise tahmini olarak üç milyon kişi, son dönemlere bakıldığında ise dört ile beş kişi ziyaret için Fatima'ya gelmektedir. Fatima'ya gerçekleştirilen hac için insanlar genellikle kendi başlarına gelmeyi tercih ediyorlar. Organizasyon şirketleriyle gelenlerin sayısı daha azdır. Bu durum insanların daha samimi niyetle Fatima'ya geldiklerini göstermektedir²⁰¹.

Fátima'ya gerçekleştirilen hacler genel olarak Mayıs'tan Ekim'e kadar her ayın 12. ve 13. günleri en yoğun dönemini yaşamaktadır. Yapılan istatistiklere göre 1984'te 3.890.000, 1986'da 3.528.000, 1987'de ise 3.608.000 kişi hac ibadetini yerine getirmek için Fátima'ya gelmiştir²⁰².

Başlangıçta Fatima'ya sadece Portekiz içinden insanlar ziyaret için gelmekteydi. 1927 yılında ilk defa ulusal hac organize edilmiş ve 1929 yılında da ilk yabancı grup Münih'ten gelmiştir. II. Dünya savaşıdan sonra önemini arttırmaya başlayan Fatima'ya 1965 yılında 22 ülkeden, 1967 yılında ise 44 değişik ülkeden ziyaretçi gelmiştir. 1980 yıllardan itibaren ise yüzden fazla ülkeden ziyaretçi gelmeye başlamıştır²⁰³. Fatima'y gerçekleştirilen haclerin organize edilmesinde etkili olan

²⁰⁰ Yel, A.g.e., s.154, 38 nolu dipnot.

²⁰¹ Rincshede, a.g.e., s.67-68.

²⁰² Rincshede, a.ge., s. 67.

²⁰³ Rincshede, a.g.e., s.69.

kurumların en önemlisi “Blue Army” olarak bilinen Meryem tarikatıdır. Bu tarikat Fatima mesajını 110 ülkeden 25 milyon kişiye yaymıştır²⁰⁴.

Hac ibadeti ve görünümle ilgili olması babından hac zamanları içersine gerçekleşmiş olan bazı önemli olayları şöyle sıralayabiliriz.

13 Ekim 1921: Görünüm bölgesinde yapılan şapelle birlikte ilk kutsal ayinin yapılmasına izin verilmiştir.

6 Mart 1922: görünüm şapeli bombayla havaya uçurulmuştur.

1927: Fátima’da adak ayini yapılmasına Vatikan tarafından izin verilmiştir.

13 Haziran 1929: Meryem Tuy(ispanya)’da Lucia’ya görünerek Rusya’nın lekesiz kalbine adanmasını istemiştir.

Ekim 1930: Leira piskoposu Dom Jose Alves Correira’nın mektubunda da belirtildiği gibi Fátima’lı Leydimiz tarikatına onay verilmiş ve görünüm hadiseleri “inanılmaya değer” olaylar olarak bulunmuştur. “13 Mayıs 1917’den 13 Ekim 1917’ye kadar geçen süre içersinde Cova da Iria, Fátima bölgesinde üç çocuğun gördüğü imgelemleri inanmaya değer buluyoruz ve bu piskoposluk bölgesinde Fátima’lı Leydimiz tarikatına resmen izin veriyoruz” açıklaması yapılmıştır²⁰⁵.

1931: Portekiz din adamlarının Portekiz’i Meryem’in lekesiz kalbine adaması.

13 Mayıs 1967: Papa VI. Paul’ün görünümle ilgili ellinci yılında Fátima’yı hacı olarak ziyaret etmesi.

13 Mayıs 1982: Papa II. Jean Paul’ün kendisine yapılan suikast olayından bir yıl sonra Fátima’da hacı olması ve Meryem’e teşekkürlerini sunması.

²⁰⁴ Michael Carroll, “The virgin Mary at La Sallette and Lourdes: Whom did the Children? J.S.S.R., 1985, 24(I), 1-118, s. 56.

²⁰⁵ De marchi, a.g.e.,s. 221.

24 Mart 1984: 150 bin kişinin meydana ve yaklaşık bir milyar insanın televizyonları başında izlediği Papa II. Jean Paul, St. Peter meydanındaki Leydimiz heykeli önünde diz çökerek yeryüzünü Meryem'in lekesiz kalbine adamıştır²⁰⁶.

2.3.2.4.1. Büyük Haclar

Her hac mevsiminde Fátima bölgesinde şu törenler gerçekleştirilmektedir: Tespih duasının ezberden okunması, mum ışığı alayı, kutsal ayın, hastaların kutsanması ve Veda Adeus alayıBüyük haclar, hacıların ayın on ikisinde Fátima'ya ulaşmaları ile başlamaktadır. Capelinha(Mabet)'da akşam saat yedi de yapılan bir konuşma ile hac ibadeti resmen başlatılmış olur. Tespih duası yapmak için saat dokuzda tekrar toplanılır. Burada insanlar mum yakarak dualarını ederler. Duadan sonra Fátima'lı Leydimiz heykeli bir katafalka konularak mabetten Kutsal Haç(Cruz Alta)'a götürülür. Oradan da dev sunağa(Recinto)götürülür. Bu heykeli taşıma işine “mum yakma” alayı adı verilmektedir. Alaydan sonra ise Kutsal Sunakta bir ayin düzenlenir. Ayini takiben sabah saat yedi'ye kadar süren “yortu arifesi nöbetleri başlar. Gece ibadetinden sonra son kutlama saat onda çeşitli ülkelerden gelen insanların kendi dillerinde selamlaşmaları ile başlar. Ayinden sonra Leiria-Fátima piskoposu, kuzey sütunları altında bulunan yaşlı ve yatalak hastaları ziyaret ederek kutsar. Daha sonra ise rahiplerden biri hac ibadetinin sona erdiğini açıklar ve hacılar ellerindeki beyaz mendilleri sallarlar. Arkasından ise mabedi terk etmeye başlarlar²⁰⁷.

Hac zamanında din adamları, insanların bireysel olarak hac yapabilmeleri yerine hacıların üzerinde daha fazla nüfuz sahibi olabilecekleri grup haclarını tercih ve teşvik ederler. Grup haclarında kilise öğretilerini insanlara benimsetmek isteyen grup liderleri, hac için gelen insanlardan Hıristiyanlığa yaraşır davranışlar göstermelerini isterler. Rahipler iyi bir hac için özel önem gösterilmesi gereken beş kural belirlemişlerdir. Bu kurallar şunlardır:

²⁰⁶ Yel, a.g.e., s. 125.

²⁰⁷ Rossi ve de oliveira, 1987., s.7. Yel a.g.e., s. 125.

- 1- Bir kişi memleketini terk etmeden önce hacıla ilgili niyetini halis tutmalı ya da düzeltmelidir.
- 2- Hacılar, yolculuk sırasında Meryem'i yücelten ilahiler söyleyip tespih duası etmelidirler ki maneviyatları kuvvetlenmiş olsun.
- 3- Hacılar, mabette iken özellikle sessiz kalarak bolca dua etmelidirler.
- 4- Kişinin kendisini mensubu olduğu dinin taahhütlerine adaması gerekir. Genelde bu, insanın kendisini ve ailesini Meryem cemaatine adaması ve ilk cumartesi tutması anlamına gelmektedir.
- 5- Verilen bu yeminlere sadık kalınması gerekir. Ayrıca Özellikle hac zamanında ihtiyaç sahiplerine yardımcı olunması gerekmektedir²⁰⁸.

Fatima'yı ziyarete gelen insanlar genelde civar bölgelerden yürüyerek gelmekteydiler. Günümüzde içindeki kutsallara ulaşabilme amacıyla buraya yürüyerek gelen insanların sayısı birkaç bin civarındadır. Özellikle ayların on üçüncü günlerinde yürüyerek gelen insanlar için yol üzerinde değişik noktalarda yiyecek, içecek ve tıbbi yardım gibi ihtiyaçlar için mobil istasyonlar kurulmuştur. Fatima'ya gidebilmenin diğer bir yolu da trenle ulaşımıdır. Hacılar Porto ve Lizbon'dan trenlerle Fatima'ya gelmekte ardından otobüslerle görünüm böldelerini ziyaret etmektedirler. Son dönemlerde Avrupa'nın çeşitli kentlerinden insanlar otobüslerle veya kendi araçlarıyla Fatima'yı ziyarete gelmektedirler. Özel araçlarıyla genellikle Ağustos ve Eylül döneminde gelenler bu şartları kendi lehlerine çevirebilme gayreti içinde olmaktadır²⁰⁹.

Fátima bölgesini ziyaret eden insanları iki gruba ayırmak mümkündür. Bu grupların birincisi Portekizli, ikincisi yabancı hacılardır. Portekizli hacıların birçoğu Fátima'ya büyük hac günleri olan yaz aylarının 12. ve 13. günlerinde gelirler. Hac ibadetinin yanı sıra ihtiyaçlarını karşılamak için şehrin imkânlarından faydalanmaya çalışırlar. Yabancı hacılar ise mabette bulunan verilere göre dünyanın yüzden fazla ülkesinden

²⁰⁸ Yel, a.g.e., s.157-159.

²⁰⁹ Rincshede, a.g.e., s.79.

gelen insanların oluşturduğu gruptur. Bu hacıların Fátima bölgesinde kalma süreleri bir hafta ile on gün arasında değişmektedir. Yabancı hacılar grubunu da amaçlarına göre iki kısma ayırabiliriz. Birincisi, daha çok dini amaçlarla, ikincisi ise merak ve turizm amacı ile bölgeye gelenlerdir. Sadece hac yapma düşüncesi ile gelenler, genellikle kendi bölgesindeki dini gruplarla veya Blue Army ve Fransiskanlar gibi dini kuruluşların eşliğinde gelirler. Geldiklerinde ise ibadetlerini bölge papazlarının liderliğinde yaparlar. Merak ve turizm amacıyla gelenler ise geliş günlerini hac günleri dışında bir zamana denk getirirler. Lüks otellerde kalıp, mabedi ziyaret eder ve meraklarını gidermeye çalışırlar. Fátima çevresindeki manastırları, Batalha ve Tomar kalesini, Obidos'taki tarihi şehri ve tatil köylerini ziyaret ederler²¹⁰.

Fátima mabedinin başrahibi Mons. Luciano Guerra, haccın bazı turistik mekânları ve dini unsurları hafifletilmiş faaliyetleri de içine alabileceğini ifade etmektedir. Hem dini hem de turistik bir faaliyet olarak gördüğü “dini turizm” için insanlara çağrıda bulunmaktadır. Guerra, modern turizmin gerçek yüzünün hacda bulunduğunu iddia ederek, hac merkezlerine yapılan yolculukların insanın seyahat ihtiyacını karşıladığını ve manevi doyuma ulaşmasına yardım ettiğini belirtmektedir²¹¹.

Portekiz'deki göçmen işçiler ve Fátima bölgesi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan Policarpo Lopes; turist ve hacıyı birbirinden ayırarak, bir hacının kutsal bir mekânı tecelli ettiğine inandığı kutsalın yansımasıyla birlikte gördüğünü, bir turistin ise kutsala dair her hangi bir düşünceye sahip olmadan merakla baktığını belirtmektedir. Lopes, hacıları üç gruba ayırır: 1-Fátima'ya yürüyerek gelen hacılar, 2-Bir hac merkezinden diğerine yürüyerek giden, seyahat eden hacılar, 3-kutsal mekânları görüp onlara gıpta ile bakmak ve çocuklarına göstermek isteyen hacı-turistler²¹².

2.3.2.4.2. Fátima Mesajı

²¹⁰ Rincshede, a.g.e., s. 75.

²¹¹ Yel, a.g.e., s. 163.

²¹² Yel, a.g.e., s.164.

Dini anlamda Fátima mesajı, Katolikliğin temel özelliklerinden meydana gelmektedir. Bunlar: a) melek ve Meryem tarafından tespih duasına yapılan atıflar. b) çocuklardan çoğu zaman günahkâr insanlara kefarete olması için pişmanlıklarını göstermeleri istenmiştir. Pişmanlığın gösterilmesi ise “mümkün olan her şeyin kurban edilmesi” ile mümkündür. Meryem Fátima’daki her görünümünde, tespih duasının sadece kişisel istekler için olmayıp tüm insanlığa fayda sağlaması için yapılması gereken bir şey olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında Meryem üçüncü görünümde, papa ve kilise arasında herhangi bir fark olmadığını şu sözleriyle ifade etmiştir: “isteklerim yerine getirilmezse Rusya savaş çıkaracak, Kutsal Baba ve Kiliseye zulmedecek, kötülüklerini tüm dünyaya yayacak, iyiler şehit edilecek ve Kutsal Baba çok acı çekecek.” Kısacası kiliseye zulmedilmesi demek açıkça Papa’ya zulmedilmesi anlamına gelmektedir²¹³.

Fátima’da verilen mesajların Katolikliğin öğretilerini desteklemesi açısından önemi büyüktür. Çünkü mesajlarda melek ve Meryem tarafından dualara çok fazla önem verildiği ısrarla vurgulanmıştır. Yine çocuklardan günahlarına kefarete olması için kurban sunmaları istenmektedir. Tespih duasına yapılan atıflarda, kişisel istekler değil de bütün insanlığın kurtuluşu ön plana alınmaktadır. Bu görünümde Papa ve kilise bir tutularak Papa’nın otoritesini kuvvetlendirmeye yönelik bir katkı oluşturulmuştur²¹⁴. Fatima görünümü kilisenin politik amaçlarına hizmet etme amacıyla onaylanmış ve dünyanın her tarafına yayılabilmesi için bizzat Papalar tarafından desteklenip teşvik edilmiştir²¹⁵.

2.3.2.5. Fátima ve Kutsallaştırma Süreci

Kutsal olarak belirtilen mekanlar her toplumun dini yaşantısında önemli bir yere sahiptir. Ancak mekan asla insan tarafından seçilmez, yalnızca onun tarafından keşfedilir. Başka bir deyişle mekan, şu ya da bu şekilde kendini gösterir. Kutsal

²¹³ Kondor, a.g.e., s.168.

²¹⁴ Kondor, a.g.e.,s.165-173.

²¹⁵ Carroll, a.g.m., s.57.

mekanın kutsallığı onu ilk kez kutsayan hierofaninin sürekliliğinden dolayıdır. Hierofaninin kendini tekrarladığı yer bu mekandır. Böylece mekan, tükenmez bir güç ve kutsallık merkezi haline gelir. Herhangi bir insan buraya dahil olabildiği ölçüde bu güçten pay alabilir, kutsallıkla dolabilir²¹⁶.

Genellikle bütün dinlerde bazı mekanlar dini inanç kisvesi altında gelecek nesillere aktarılma düşüncesiyle kutsallaştırılırlar. Din adamları bu konuda oldukça gayretli olurlar. Fátima da gözlenen durum da bunun gibidir. Din adamları Fátima'nın kutsallaştırılması faaliyetlerinde öncülük etmekte ve bunu teşvik etmektedir. Din adamlarına göre Fátima, dua etmek için sessiz bir yer olmalı ve kutsal dışındaki bütün unsurlar dini bir çerçeve ile kaplanmalıdır. Bu konu da dikkatleri çeken önemli bir nokta, hacıların yataklarını arife gecesini ibadetlerinin yapıldığı zamanlarda mabedin içine kurmalarınıdır. Bir tarafta kutsallığı tüm benliğiyle duyumsama amacı ile dua eden insanlar, diğer tarafta yataklarında uyumaya çalışan insanlar. Dışarıdan bakıldığında oldukça çelişkili bir durum olsa da mekânın ve mekâna kutsallık atfetme çalışmalarının öncüleri olan din adamlarının görüşlerine bakıldığında, bu durum çelişkili bir durum olarak görülmemektedir. Bölgede bir şey yemek ve içmek mekânın kutsallığına saygısızlık olarak algılanmaktadır. Hacılar dinlenme esnasında beraber geldikleri insanlara (yabancılara değil) yemek ikram ederler²¹⁷.

Burada hac konusunda önemli görüşleri olan Victor Turner'ın Communitas (evrensellik) teorisinin tersine bir durum yaşanmaktadır. Çünkü Communitas teorisine göre, hac için gelen insanlar maddi ve manevi olarak bir bütün haline gelmektedirler. Ancak Fatima bölgesinde hacıların yalnızca kendi tanıdıklarıyla beraber olma istekleri evrensellik amacının gerçekleşmediğini göstermektedir²¹⁸.

Fatima olayıyla beraber bölgenin kutsallaştırılmasına katkısı olan etkenler belirli başlıklar altında toplanabilir: 1- Fatima'da meydana gelen mucizevi iyileşmeler. 2-

²¹⁶ Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul 2000. s.356-357.

²¹⁷ Yel, a.g.e., s.125.

²¹⁸ Victor Turner, "The center Out There: Pilgrims Goal". *History of Religion* vol.12, no.3, (Feb. 1973), s. 193-194.

Fatima'nın bakiresine gelişimsel olarak yapılan vurguların artması. 3- Portekizde meydana gelen dini hareketlenmeler. 4- 1926'da Portekiz'de birinci Cumhuriyetin yıkılmasından sonra Fatima'nın ruhsal merkez olmasına yardımcı olan kutsama ve anma törenlerinin gerçekleştirilmeye başlanması²¹⁹.

Görünüm hadiselerinden sonra 1918 yılında dünyada 70 milyondan fazla insan zatüreden ölmüştü. 1918-20 arası elli binden fazla Portekizli hayatını kaybetmiştir. Fatima'da zatürede salgını yayılmaya başladığından Lucia'nın evi annesinden dolayı bir hastane haline getirildi. Lucia'nın ailesinden birkaç kişi bu hastalık nedeniyle hayatlarını kaybettiler. Bu hastalık Jacinta ve Francisco'yu da etkiledi. Lucia bu dönem içerisinde ailesindeki bütün insanlarla ilgilenmesine rağmen hiç hastalanmadı. 1919 yılı geldiğinde bakire Meryem'in çocuklardan ikisini yanına alma konusundaki sözü gerçek oldu. Doktorlar Francisco'yu ziyaret için gittiklerinde zatürede olduğunu görmüşlerdi. Francisco Meryem'in kendisine verdiği sözü tutacağına inanarak, kendisine yapılan bütün tavsiye ve yardım tekliflerini reddediyordu. O hayatını ölüme adanmıştı ve yardımlar ancak ölümünü geciktirebilirdi²²⁰.

Jacinta ise 20 Şubat 1919'da Estefania hastanesinde yaşamını yitirdi. Jacinta öldükten sonra ölünün parfüm/gül koktuğu söylentisi yayılmaya başladı. İnsanlar Fatima'ya onun kutsal mezarını ziyaret edebilmek ve elbiselerine dokunabilmek amacıyla akın etmeye başladılar. Mezar açılıp ceset incelendiğinde cesedin çürümediği ve gül koktuğu anlaşılmıştı. Bu durum Fatima ve görünümlere olan adanmışlığı yükseltebilmek için dini otoriteler tarafından etkili bir şekilde kullanılmıştır. Katolik inancına göre ölünün gül kokması azizlik işareti ve bu insanlar, Tanrının lütuf verdiği kişilerden sayılırdı. 1935'te cesed Villa Nova de Quremde mezardan çıkarılarak incelendiğinde yüzünün bozulmadan durduğu ve bunun fotoğraflarının çekildiği söylentileri yayılmaya başladı. Bu olayla birlikte Jacinta Katolik azizlerin "Çürümeyen Bedenler" listesine dahil edilmiş oldu. Bu dönem içerisinde bunu duyan pek çok insan

²¹⁹ Bennett, a.g.t., s.337.

²²⁰ De marchi, a.g.e., s.193-194.

Jacinta'yı görebilmek ve onun kutsallığından faydalanabilmek için Cova da Iria bölgesine akın etmiştir²²¹.

Bu zatürre salgını ve gerçekleşen mucizevi iyileşme hikayeleri, Fatima'yı Portekiz'in Lourdes'i haline getirdi. Binlerce hasta ve ölmek üzere olan insan tedavi olmak amacıyla buraya gelmiştir. Lourdes ve diğer görünüm bölgelerinde insanların iyileşme amacıyla kullandıkları sular vardı. Çünkü su ve mucizevi iyileşme Hıristiyanlıkta bütünlük olarak algılanan iki unsurdur. Ancak hastalık salgını olduğunda Fatima'daki temel problem kutsal su yokluğu idi. Bu hem teolojik açıdan hem de ritüellerin gerçekleşmesi açısından bir sorun teşkil ediyordu. Fakat Fatima bölgesindeki bazilikanın yapılmasında organizasyon görevini gerçekleştirerek Fatimanın kutsallaşmasında önemli bir etkisi olan Maria Carreira'nın kendi anlatımında da ifade edildiği gibi bu su problemi toprak ikamesiyle çözülmüştür. Toprak (ve çamur) Fatima bölgesinde artık iyileşme aracı olarak kullanılıyordu²²².

Fatima bölgesinin dini yönden desteklenmesine sebep olacak en önemli etken görünümünün gerçekleştiği yere bir mabet yapılması idi. Fatima'da başlangıçta bir şapel yoktu. İbadetlerin nasıl yapılacağı konusunda belirsizlikler vardı. 1919'dan itibaren bölgeye şapel yapılmasıyla birlikte bölgenin kutsallaşma çabaları adına en önemli adım atılmış oldu. Fatima kültürünün oluşumundaki en önemli unsurlardan bir tanesi ülkede önemli bir yere sahip olan promesa uygulamasıdır. Promesa insanların isteklerini elde edebilme amacıyla yaptıkları adak mahiyetindeki bir uygulamadır. Promesa uygulaması mabet içine çekilerek kutsallık mabede yönlendirilmiş oluyordu. Fatima bölgesine insanlar özellikle zatüre salgınındaki mucizevi iyileşmelerden sonra, hastalıklarının tedavisi amacıyla ziyarete gelmektedirler. Bütün bunların oluşumunu sağlayan temel unsur ise buraya yapılmış olan şapeldir²²³.

1923 yılına gelindiğinde Fatima'nın kutsallaştırılması yolunda atılacak en önemli adımlardan bir tanesi olarak kurumsal organizasyon yapısı ortaya çıkmaya

²²¹ De marchi, a.g.e., s. 285.

²²² De marchi, a.g.e., s. 222.

²²³ Bennett, a.g.t., s.344.

başlanmıştır. İnsanlar mabet etrafında kendilerine anlatılan ibadetleri yapmaya ve ihtiyaçları için gerekli olan iyileştirici unsurları karşılarında somut olarak görmeye başladılar. Kutsal topraktan sonra bulunan kutsal su diğer bölgelere yayılmaya başladı. Kutsanmış tespihler, bakire Meryem kartları, madalyonlar ve Fatima'nın sesi (Voice Of Fatima) gazetesinin nüshaları uluslar arası arenada daha fazla görülmeye başladı. Bu durum Fatima'nın kutsal bir yer olduğu düşüncesinin artmasına yol açmıştır. Fatima'ya yapılan hac ziyaretleri, adak yürüyüşleri ve zihni beklentiler Fatima'nın Portekiz'de coğrafi ve ruhsal bir merkez halini almıştır. Ayrıca Fatima olayları, Portekiz toplumunun yeniden Hıristiyanlaştırılmasında etkili bir unsur olmuştur²²⁴.

Şapelin de içinde bulunduğu mabet bölgesi kutsallaştırma çabalarının merkezinde bulunmaktadır. Din adamlarının bütün amacı mabet bölgesini dış dünyadan soyutlayarak bir üst alan haline getirmektir. Bu amaçla, Mabedin altı giriş kapısının önünde bölgenin kutsallığını ifade eden altı farklı dilde hazırlanmış levhalar bulunmaktadır. Bu levhalarda insanlara ibadet esnasında nasıl davranmaları gerektiği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. En önemli kurallardan bir tanesi mabet içersinde sessiz olunması gerektiğidir. Türbe yetkilileri sessizliği mekana olan saygıyı ifade ettiğini belirtmektedirler. Yalnız halk ile kilise yönetiminin kutsallık anlayışları birbirinden farklı olduğu için bu konuda anlaşmazlığa düşülmektedir²²⁵.

Fátima bölgesindeki türbe için iki türlü kutsallık anlayışından bahsetmek mümkündür. Türbe planlarında ve haritalardan anlaşıldığı üzere türbe, otopark, piknik alanı ve ormanlık arazilerini de içine alacak geniş bir alanı kaplamaktadır. İnsanlar bu açık alanlarda eğlenebilme imkânına sahip olurken, mabet ve çevresinde bunu kesinlikle yapamazlar. Bu durum mabedin içi ve dışı arasında belirli bir fark yaratarak mekanı kutsallaştırma çabalarının bir sonucudur. Din adamlarının amacı, türbeyi bu dünyadan ayırmak ve farklı bir mekân kılmaktır. Bu farklılık çabalarının tamamı halk ile yetkililerin aralarında meydana gelen uzlaşma sonucunda oluşmaktadır. Çünkü yetkililer ile halkın kutsala bakışlarında oldukça büyük farklar olabilmektedir. Bu

²²⁴ Bennett, a.g.t., s.353-358.

²²⁵ Yel, a.g.e., s. 128.

yüzden ortak bir noktada anlaşma yoluna gitmektedirler. Halk kendi anlayışında ki ibadethanelerde rahat davranma karakterinden, kilise de ibadethanede uyulması gereken katı kurallarından biraz taviz verdiğiğinde Fátima bölgesindeki gibi bir kutsal bölge ve hac anlayışı ortaya çıkmaktadır. Türbede dikkat edilmesi gereken konulardan bir tanesi de giyim ve kuşam tarzlarıdır. Bunlar daha çok kadınları ilgilendirmektedir. Kadınların şort ve kısa etek giymeleri yasaktır. Bu durumda gelen kadınlardan ya türbeyi terk etmeleri ya da danışma bürosuna giderek üzerlerine uygun bir kıyafet almaları istenmektedir²²⁶.

Kutsalı duyumsama bağlamında Fatima olayı 1920'lerden itibaren Portekiz'de oluşmaya başlayan dini tartışmaların çözümünde, birinci cumhuriyet döneminden itibaren oluşturulmak istenen din karşıtlığı düşüncesinin ortadan kaldırılmasında ve bunlara karşı yeni bir dini uyanışın sağlamasında önemli bir sembol olmuştur. 1922 yılından itibaren görünümünün anısına başlatılan kutlamalar olayın her zaman gündemde olmasını sağlamıştır²²⁷.

Hacılar Fátima'ya gelirken kendi kutsal anlayışlarını da beraberinde getirirler. Yerel farklılıklar türbelerde açıkça görülmektedir. Örneğin, Goa bölgesinden gelen Katolik bir kadın için mabet ve bölgesinde göbeğini açıkta bırakan bir elbiseyle dolaşmak herhangi bir problem teşkil etmezken, kuzey Portekiz'den gelmiş bir kadın için türbede giyilmesi gereken en uygun kıyafet, uzun siyah bir elbisedir²²⁸.

Kutsallık anlayışının diğer bir tarafını ise kilisenin genel görüşleri oluşturmaktadır. Kilisenin kutsal anlayışına göre, bölgedeki en kutsal mekan türbe meydanıdır. Burası bir dua mekânıdır. İnsanlar buraya geldiklerinde dünyevi olan tüm işlerini dışarıda bırakıp sadece ve sadece dua ve ibadetle meşgul olmalıdırlar. İkinci derecede kutsal olan bölge ise Meryem'(Fátimalı Leydimiz)'in görüldüğüne inanılan görünüm şapelidir. Resmi ifadelerle göre insan tanrıya Meryem aracılığıyla dünya üzerindeki bu noktadan ulaşabilmiştir. Üçüncü sırada yer alan bölge bazilikadır. Dördüncü sırada

²²⁶ Yel a.g.e., s.176. ; ayrıca bkz. Rinschede, a.g.e., s.87-93.

²²⁷ Bennett, a.g.t., s.347.

²²⁸ Yel, a.g.e., s.174.

Adanma şapeli ve Kutsal Aile şapeli gibi şapeller bulunmaktadır. Fátima'daki son kutsal bölge Santa Teresa de Ourem kavşağından başlayıp Valinhos ve Loca do Cobeço'den geçen ve Macar şapelinin bulunduğu Loca do Anjo'da sona eren hac yolu(Via Sacra)dur²²⁹.

Emile Durkheim'in de belirttiği gibi kutsalın niteliğini toplumun kendisi belirlemektedir. Kutsal kendi başına var olamaz. Kutsalı ortaya çıkaran şey, insanların ona gösterdiği sevgi ve bağlılıktır²³⁰.

Açıktır ki, Fatima görünümünün gerçekleştiği tarihi koşullar göz önünde bulundurulduğunda, bu olayların Portekiz'de yaygın anlamda dine dönüşün, bir katalizörü olarak işlev gördüğü ifade edilebilir. 1920'lerde ortaya çıkan maddi ve manevi krizlerin aşılmasında insanlara sembolik kaynaklar sunması bağlamında önemli bir yere sahip olduğu açıktır. Fatima kutsallaştırılması çabaları boyunca bu görünümle birlikte, coğrafi ve sosyo-ekonomik olarak birbirinden uzak ve farklı gruplar arasında yeni yakın bir ilişkinin kurulmasına yardımcı olan kolektif hac gibi, sosyal eylem şekilleri ortaya çıkmıştır. Öte yandan bu görünümle bağlamında kutsallaştırma faaliyetleri, Portekiz devleti tarafından desteklenen kent hayatının karşısında bulunan kırsal hayata yeniden değer atfedilerek omların yaşam tarzlarının yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak, kutsallaştırma süreci boyunca Fatima olayı, kutsalın bulunmadığı bir hayata karşı çıkma ve Meryem'e adanmışlığın tevhidi çerçevesinde Katolik nüfusu (fakir kırsal nüfus) ulusal bir kült içerisinde birleştirmeye yönelik bir araç haline gelmiştir²³¹.

Kutsallık sıralaması insanların algılamalarına göredir. Bu yüzden Fátima bölgesinde en önemli kutsal mekanlardan bir tanesi Fátimalı Leydimiz türbesidir.

²²⁹ Yel, a.g.e., s.176-178.

²³⁰ Emile Durkheim , *The Elementary Forms of the Religious Life*, Allen and Unwin, Londra 1915. s.311.

²³¹ Bennett, a.g.t., s.360.

2.3.2.5.1. Fátımalı Leydimiz Türbesi

Fátıma bölgesindeki çoğu kişi şehrin bizzat kendisini ibadet yeri olarak kabul etse de aslında olayların geçtiği ve kutsallık kazanmış olan yer türbedir. Cova da Iria'nın kutsallığını oluşturan esas unsur Capelinhadır. Leydimiz heykelinin bulunduğu bu nokta dini merkezi oluşturmaktadır. Ayrıca halk nezdinde içinde bulunulan nokta Capelinha'ya ne kadar yakın olursa kutsallığı o kadar artmaktadır. Vatikan'ın görünüm olaylarını inanılmaya değer bulması²³² heykelin dini konumunu daha da güçlendirmektedir. Kısaca heykelin varlığı o yere kutsallık kazandırmaktadır. Dini törenler dışında yakılmayan mum ise Capelinha'da kutsal zamanı belirleyen unsurdur. Papa II. Jean Paul hacı olmak için Fátıma'ya geldiğinde heykelin önünde dua edip onun ayaklarını öpmüştü²³³. Bu durum kilisenin Fátıma olayına bakışını anlayabilmek açısından oldukça önemlidir. Kilise her zaman Fátıma ve bölgesini tedavi edici mucizelerin gerçekleştiği yer olarak değil de ibadet edilen bir yer olarak tanıtabilmek için çaba göstermiştir²³⁴.

Fátıma hac bölgesinde bulunan Santuario (mabet)'yu kutsal bir mekan haline getiren burasının ilahi müdahalenin bir sahnesi olmasıdır. Mekânı insanların gözünde kutsallaştıran şey ise bu ilahi müdahaleye olan inançtır. Kilise din adamları genelde bütün dini faaliyetlerin kilise çatısı altında yapılmasını istemektedir. İnsanların kilise dışı faaliyetlere olan düşkünlüğünü bir kutsal mekânda toplayabilme ihtiyacı Santuario'nun bir açık hava kilisesi haline getirilmesini sağlamıştır. Bu yolla insanlar din dışı faaliyetlerini de kilise sınırları içinde gerçekleştirmiş olmaktadırlar hem de din adamlarının istediği kutsal şemsiye²³⁵ altında toplanmış olmaktadır²³⁶.

2.3.2.5.2. Hacılar

²³² <http://www.fatima.org/news/newviews/vaticanrelease.asp> (08.06.2007)

²³³ <http://www.fatima.org/french/apostolate/crusadeFR.asp> (08.07.2007)

²³⁴ Rinschede, a.g.e., s. 87.

²³⁵ Peter. L. Berger, "Kutsal Şemsiye. Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları", çev. Ali Coşkun, İstanbul, 2005, s. 15-16.

²³⁶ Yel, a.g.e., s. 183-188.

Hacılar Fátima bölgesinin kutsallaştırılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Hacılar için kutsallaştırma süreci Fátima'yı duyup okuduklarında başlamaktadır. 1922 yılından itibaren bir gazete (Voice of Fatima) çıkarılarak hem Fatima görünümlerinin yaşatılmasına hem de yeni kutsal olayların meydana gelişi çerçevesindeki iddiaların geniş kitlelere ulaştırılması hedeflenmiştir. Bu gelişmeyle beraber Fatima görünümlerine yapılan vurgularla haberlerin daha geniş bir çevreye yayılmasına çalışılmıştır. 1925 yılında çıkarılan gazete elli bin, 1929 yılında ise yüz bin civarında sayfaya ulaşmıştır.²³⁷ Sonunda Vatikan'ında onay vermesi ya da yardımıyla "Fátima Miti" yaratılmış olmaktadır. Lopes, hac mekanının insanlar için yaşam tecrübelerine göre değişiklik arz ettiğini belirtmektedir. Lopes'e göre hac, bir kutsallaştırma faaliyetidir. Ortaya çıkışı ve motivasyonları itibariyle 'kutsal yol'da yapılan bir yolculuk olup kutsallığa gebe bireysel ve kolektif ibadetler aracılığıyla kutsal gücün yakalanması, bireyin yaşadığı topluma tamamen kutsallaştırıcı bir yaşayış tecrübesi ile dönmesidir²³⁸.

Gelen hacılara Fátima'da ne buluyorsunuz? Sorusu sorulduğunda verdikleri cevap "huzur" şeklinde olmaktadır. Hacılar dünyevi bir mekândan dini bir mekâna ruhlarını arındırmak ve manevi bütünlüğe ulaşmak için yola çıkmaktadırlar. Ayrıca Fátima bölgesinde birden fazla kutsal mekan olmasına rağmen insanlar çoğunlukla Cova da Iria'ya giderler. Çünkü; uzaklığın cazibesini, Meryem ve uzun tarihini, ümit ve sevgilerini göstermenin bir şekli olan uzun yolculuğun sağladığı faydaları kilisede bulamamalarından dolayı insanlar, kendi iç dünyalarındaki kutsal algılarının izinden giderek şahsi tercihlerine göre dini bölgelere kutsallık atfedip, bu bölgeleri daha da içten bir duyguyla ziyaret etme ihtiyacı hissederler²³⁹.

Hac bölgelerine gelindiğinde kilisenin, insanların mabede girdiklerinde saygısızlık yapması endişesiyle yerleştirilmiş olan uyarı levhalarının asılı olduğu görülür.

²³⁷ Bennett, a.g.e., s. 349.

²³⁸ Yel, a.g.e., s.192. 46 nolu dipnot.

²³⁹ Yel, a.g.e., s. 191-193.

Hoş geldiniz!

Bu İBADET yerinde biz, şortların, mayoların ve vücudu açıkta bırakan diğer uygunsuz kıyafetlerin giyilmesini yakışsız ve çirkin buluyoruz.

Değerli hacılar, merakı ve turistlere yakışan giysileri dışarıda bırakınız. Kalbinizde ve ruhunuzda, Fátima'nın sizin için bir ibadet ile huzur imkânı ve mekanı olmasını hak ediyorsunuz!

Türbe İdaresi

Sonuç olarak denilebilir ki bütün kutsallaştırma çabalarına rağmen kendiliğinden kutsal olan bir yer yoktur. Ona kutsallık atfedenler ve kutsal mertebesine yükselterek yaşamlarını mekânın kutsallığı altında belirleyenler, insanlardır.

2.3.2.5.3. Fátima'nın Kutsallaşması Sürecinde Din Adamları ve Hacılar

Fátima hakkında din adamlarının görüşlerini aktarırken amacımız, sadece din adamlarının bu sürece olan katkılarını ifade edebilmektir. Görüşler ve süreç hakkında herhangi bir doğru yanlış tartışmasına girilmeyecektir. Fatima'nın din adamları her zaman kilise tarafından ayrıcalıklı olarak görülmüşlerdir. Aynı zamanda devlet yönetimi tarafından da kendilerine oldukça fazla destek verilmiştir. Antonio Salazar döneminde, Salazar'ın yakın dostu kardinal Cerejeira en başından beri Fatima olayını desteklemekteydi²⁴⁰. Fatima'ya verilen destek en üst noktada Vatikan'dan gelmekteydi. Papa XI. Pius'un Fatima tarikatını kabulünden önce ziyaretçilerine Fatima resimli kartlar dağıttığı söylenmektedir. Vatikan tarafından Fatima'ya verilen desteğin diğer bir şekli de Papalar ya da Papa olması muhtemel kardinallerin Fatima'ya yaptıkları ziyaretlerdir²⁴¹.

Görünüm hadiselerinin anlatımı her zaman Portekiz kilisesinin sıkı kontrolü altında yapılmıştır. Olaylar sadece Lucia'nın ağzından anlatılmış, diğer çocukların anlatımları din adamları tarafından dikkate alınmamıştır. Diğer çocuklara da yardımına başvuru

²⁴⁰ Tom Gallagher, *a.g.e.*, s. 524.

²⁴¹ <http://www.fatimacrusader.com/cr39/cr39pg2.asp> (08.06.2007)

azizler unvanı verilmiştir. Kilise Lucia'nın kendi başına konulmasına hiçbir zaman müsaade etmemiştir. Görünüm hadisesinin anlatımı Lucia'nın manastırda kilise yetkililerinin kontrolünde yazdığı "anılarına" dayandırılmaktadır. Fakat dünya hiçbir zaman bu hatıraların nasıl yazıldığını öğrenememiştir. Manastırda yazılan hatıralara kilise yetkililerinin müdahale edip etmedikleri Lucia'nın ölümünden sonra hala muamma olma özelliğini korumaktadır²⁴².

Fátima olayından sonra Portekiz'de iki Meryem görünümü daha gerçekleşmiştir. Bunların birincisi, 1946'da Vilar Chao'da, ikincisi, 1962 yılında Laderia do Pinheiro kentinde vuku bulmuştur. İki görünüm hadisesi de Fatima görünümüleriyle oldukça benzer özelliklere sahip olmasına hatta ikinci görünümde Fatima'da verilen sırların devamının geldiğinin söylenmesine rağmen kilise tarafından onaylanmamıştır. Din adamları ve kilise tarafından bu görünümlerin onaylanmamasının arka planında olan sebebin, bu görünümlerin, Fatima'da oluşturulan kutsal yoğunluğu dağıtabileceği endişesi olduğu söylenebilir. Katolik kilisesi bu görünümleri onaylamadığı için Ortodoks kilisesi bu türbeyi destekleme kararı almıştır. Bu karardan sonra görünümlerin gerçekleştiği bölgede büyük bir kilise inşasına başladı. Sanki kutsallık rakip dini inançlar tarafında kendi durumlarını meşrulaştırma adına kullanılmış oluyordu. Fatima ile ilgili bir saha çalışması yapan Ali Murat Yel, Ladeira bölgesinde bulunduğu sırada ayinleri takip ettiğini ve burada gerçekleştirilen ayinlerin Fatima'daki rahipler kontrolünde gerçekleştirilen ayinlere göre çok daha özgür bir şekilde gerçekleştirildiğini belirtmiştir²⁴³.

Portekiz'deki bu görünümelerde oluşan ikilikten de anlaşıldığı üzere Fatima başka bir kilise mensubu olsa da rakipleri hoş karşılamamaktadır. Sonuç itibariyle Fatima Katolik bir hac merkezi olarak hacıları hala kendisine çekmeye devam etmektedir.

²⁴² De Marchi, *True story of Fatima*, s. 316..

²⁴³ Yel, a.g.e., s. 202.

Fatımalı din adamlarının hacılardan beklentileri hacı olmak için gelen iki papa (VI. Paul ve II. Jean Paul) gibi bölgeyi sadece, ibadet maksadıyla ziyaret etmeleridir²⁴⁴.

Kilise Hacılarının buraya alışılmış festival havasında olan Romaria hacılarına katılır gibi değil, günahlarına pişmanlık duyup af dileyen, ayinlere katılan tespih duasını okuyan ve sürekli dua eden insanlar olarak gelmelerini ister. Fatıma bölgesindeki din adamlarının en büyük endişeleri; Fatıma'nın bir gün bir azizden dolayı kutsallaştırılmış genel bir hac mekânı (Romaria) haline gelmesidir²⁴⁵. Fatıma'nın resmi ortamının korunması için gerekli bütün tedbirler kilise yetkilileri tarafından alınmaktadır. Çünkü Fatıma'nın Romaria haline gelmesi din adamlarının nüfuz ve kontrolü kaybetmeleri demektir²⁴⁶.

Fatıma bölgesindeki kutsallaştırma süreci içinde hacıların söylemlerinin önemli bir yeri vardır. Hacılar hacda ilahi bir varlıkla ikili iletişim gerçekleştirmiş olurlar²⁴⁷. Fatıma'da hacılar bütün açıklamalarına, Meryem'i ne kadar çok sevdiklerini söyleyerek başlarlar. Hemen ardından kişisel problem ve sıkıntılarını anlatmaya girişirler. Çok az insan sadece saf bir bağlılıktan söz etmektedir. Herkesin Fatıma'ya gelmek için kişisel sebepleri var olmuştur. İnsanların sahip oldukları fiziksel ya da ontolojik sorunlar, buraya gelmelerini tetikleyen sebeplerdendir. Buraya gelen insanlar, özellikle diz üstünde yürüme (Promesa) ibadeti ile kendilerine verdikleri acının sonucunda, hayatın kendilerine yaşattığı acılardan korunabileceklerini düşünmektedirler. Acı çekerek önem kazandıklarını sanmaktadırlar²⁴⁸.

Fatıma'ya gelen insanlar üzerinde yapılan araştırmalarda insanların geliş sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz: a) Hayatta karşılaştığı fiziki ya da manevi sıkıntılardan kurtulabilmek için metafizik yardıma ihtiyaç duyduğunu düşünerek, bütün sıkıntılarını burada Meryem'e arz etme isteğine sahiptir. Bunun karşılığında da kendisine bir

²⁴⁴ <http://www.fatimacrusader.com/cr39/cr39pg2.asp> (08.06.2007)

²⁴⁵ Sanchis,a.g.e., 1983. s.261.

²⁴⁶ Yel, a.g.e., s.210.

²⁴⁷ Bu konu ile ilgili olarak bkz. Pope Paul VI.,(1972) "*Marialis Cultus*", *Apostolic Exhortation For the Right Ordering and Development of Devotion to the Blessed Virgin Mary*

²⁴⁸ Yel, a.g.e., s.211.

karşılık vermesi gerektiğini düşünerek acı çeker (Promesa). Buna bir nevi kurban denilebilir. b) Yaşadığı acıyı birey kendisi gönüllü olarak yaratır ve bu acı karşılığında lütufla karşılaşacağını düşünür. Çünkü kişideki sıkıntıyı oluşturan unsur; doğal sebeplerden kaynaklanan acılar ve kişinin kendisine verdiği acıların toplamıdır. İnsanlar geçirdikleri hayat krizi sonunda buraya gelirler. İnsanlar Fatima'ya yaşadıkları krizden sonra çözüm bulma umudu ile gelmişlerdir. Bunlardan bir tanesi Chloe'dir:

“Chloe, 65 yaşında Massachussetli bir kadındır. 1987'den beri 13 kişilik bir grupla Fatima'ya düzenli olarak gelmektedir. 1987 yılında Chloe'ye kanser teşhisi konmuş ve ancak 6 ay daha yaşayabileceği söylenmiştir. Chloe, bu şok edici haberden önce bırakın Meryem başlısı olmayı, dindar bir insan bile değildi. Eğer iyileşirse, ölene kadar her sene Fatima'ya hacca geleceğine dair söz verdi. Burada büyük bir huzur bulunduğunu söyler. 1992 Şubat ayında, doktoru Chloe'ye iyileştiğini bildirdi²⁴⁹.

Hikâyeden de anlaşıldığı üzere kişi Fatima'ya sahip olduğu fiziksel probleminden dolayı gelmiş ve olumlu bir gelişme yaşadığı anda verdiği sözü yerine getirmeye karar vermiştir. Aslında burada karşılık isteklerini yerine getirme diye bir durum ortaya çıktığını görüyoruz. Kadın problem sahibiydi, Meryem'de kendisini ziyarete gelmesini istiyordu. Karşılıklı birbirlerine istediklerini vermiş oldular ve ikisinin de istediği gerçekleşmiş oldu. Kısacası bu durum karşılıklı menfaat ilişkisinin daha dini bir formda ifade edilmesidir.

Diğer bir anlatım ise Hollanda'lı bir kadın olan 52 yaşındaki Ulrika'ya aittir:

“Ulrika düzenli olarak ayinlere ve günah çıkarmaya gitmese de inançlı bir Katoliktir. Satış sorumlusu olarak çalışıyordu ve işinden memnundu 1982 krizinde işini kaybetti. Bazı sağlık problemleri yaşamaya başladı. Ama en önemlisi, o sene kocasını kaybetti. Sağlığı iyice bozuldu. Dört sene önce Bölge kilisesine gitti ve papaz onu kutsayarak tedavi etti... Her geçen gün çocuklarıyla olan ilişkisi daha da kötüye gitti. Onunla bisikletle geldiği Fatima'da tanıştım. Bir hafta sonra Fatima'dan başka bir hac merkezi olan kuzey İspanya'daki Garabandal'a gitmek üzere ayrıldı. Kocasını, işini ve çocuklarını kaybettiği için sürekli ızdırap

²⁴⁹ Yel a.g.e., s.212.

içindeydi. ‘O her zaman benimle beraber’ diyerek asla yalnız kalmadığı hususunda kendini rahatlatmaya çalışıyordu”²⁵⁰.

Metinden de anlaşıldığı üzere Ulrika yaşamış olduğu hayat krizi sonucunda manevi boyutta bir yardım ihtiyacı hissederek Fatima bölgesini ziyaret etmiştir. Karşılıklı bir söz verme hadisesi yoktur. Kişi içindeki manevi boşluğu doldurabilmek ve kendisine metafizik bir destek sağlama amacı gütmektedir.

Yapılan bu promesa ibadeti kişinin sahip olduğu imanın dışavurumudur. Portekizliler ise bu ibadete farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Kimileri bu ibadeti Tanrı’nın bir lufu olarak algılamakta kimileri ise ihtiyaç halinde yapılan bir uygulama olarak görmektedir.

2.3.2.5.4. Promesa de Joelhos

Fatima bölgesinde dikkat çeken ayinlerden bir tanesi, hacıların kutsal haç (Cruz Alta)’dan Capelinha’ya kadar özel yapılmış yumuşak zeminde dizleri üstünde yürümeleridir. Halkın tabiriyle bu uygulama Promesa (adak) olarak isimlendirilir. Yetkililerin yasaklamalarına rağmen hacılar geç vakitlerde bu yolu dizleri üstünde kat etmektedirler. Bu adağa göre kişinin kendisine uyguladığı ceza mekanın kutsallığından kaynaklanmaktadır²⁵¹.

Portekizcede Promesa kavramı Tanrı ve insan arasında bir yemin şeklinde gerçekleşen ikili bir sözleşmeyi ifade etmektedir. Bir lütuf ya da iyilik elde etmek için Tanrıya ve azizlere sunul adak takdimesi şeklinde gerçekleşmektedir. Portekiz’de Promesalar Katolikliğin ayrılmaz bir ögesi şeklinde algılanmaktadır. Portekiz’de belirli azizler belirli sıkıntuların giderilmesinde uzman haline gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak adakta bulunanlar aynı çeşit promesalarda bulunmaktadır. Örneğin, göz hastalıkları için Santa Lucia’ya iştirme bozuklukları için Santa Ovidio’ya ve boğaz hastalıkları için

²⁵⁰ Yel , a.g.e., s. 214.

²⁵¹ Konunun ayrıntıları için bkz. Talal Asad, (1983) Notes on Body Pain and Truth in Medieval Christian Ritual. *Economy and Society* 12:287-327.

ise Santa Bras'a niyaz ve istekte bulunulmaktadır. Promesa çeşitleri de bölgeden bölgeye farklılıklar arz etmektedir²⁵².

Promesa türleri içinde en yaygın olanı acı çekilerek gerçekleştirilen, kilisenin etrafında dizler üstünde tespih duasını okuyup tekrarlayarak yanan bir mumun taşıyarak yürümektir. Hacılara neden böyle promesa yaptıkları sorulduğunda alınan cevap çoğunlukla “çünkü inanıyorum” olmaktadır. Yapılan adakların çoğunluğu imanın bir ifadesi şeklinde açıklansa da insanların kalplerindeki muhtemel sebep sahip oldukları kişisel problemlerine bir çözüm bulabilme isteğidir. Çünkü iman sahip olunan bir tutumdur. Kutsal harekete geçirebilmek için insanın inde bulunan bir şeydir. Bu iman olmadan hiç bir şey gerçekleşmeyecektir. Kutsal su korumayacak, hac boşuna yapılmış olacak ve Meryem yeryüzünde belirmeyecektir. Promesa de Joelhos, ümit, iman ve zorunluluk sonucu meydana gelen değişik türdeki duygular tarafında desteklenmektedir. Kişinin katlandığı acısı onun dindarlığının ve imanının bir göstergesini oluşturmaktadır. İnsanlar acı çekerek Meryem'in dikkatini çekmek ve onun kendilerine ailevi ve kişisel sorunlarının çözümünde yardımcı olmalarını isterler. Meryem'in bu fazladan göstereceği yardım ya da dikkat ise lütuf olarak adlandırılır²⁵³.

Kişinin kendisine verdiği eziyet statüsünü yükseltmekte ve yükselen bu statüyle beraber kişi, Meryem'le belirli bir yardım karşılığında “şu kadar uzağa gidip şunları yapacağım” şeklinde pazarlık etme imkanı elde etmiş olur. Promesa de Joelhos uygulaması sahip olunan sıkıntı ve ızdırabı ortadan kaldırabilmek için kendine eziyet ve bedene uygulanan şiddet şeklinde ifade edilebilir. İnsanlar bilinen ya da bilinmeyen sıkıntılardan, hastalıklardan, açlıktan ya da toplumsal bozukluktan kurtulabilmek için kendi kendilerine verdikleri kontrol ve tahmin edilebilir eziyetle, başlarına gelebilecek kontrol edilemeyen acılar arasında bir denge kurmaya çalışırlar²⁵⁴.

Portekiz Katolikliğinde yer alan promesa ile ilgili birçok antropolog görüş belirtmiştir. Katoliklik içindeki avami inançları araştıran bu yazarlardan William Christian' a göre

²⁵² Yel, a.g.e., s. 217.

²⁵³ Yel, a.g.e., s. 220-221.

²⁵⁴ Yel, a.g.e., s. 233-234.

“ adak uygulamasının arkasındaki temel prensip, günahlara kefarete olsun diye verilen cezalarla ilgili gibi görünür. Günah çıkardıktan sonra papazlar tarafından verilen bu cezalar, günahkarın, günahına karşılık fidiye olarak bir şeylerden vazgeçmesini gerektirir. Günümüzde bu fidyeler, sembolik ve çoğunlukla dua şeklindedir fakat daha önceki zamanlarda bunlar çoğunlukla haclardan ve nefsi alçaltıcı diğer uygulamalardan oluşuyordu”²⁵⁵.

Christian’a göre kefarete için çekilen eziyet ve adak kurbanları dünyadaki ilahi dengeyi korumak ve dengede tutmak içindir. Çekilen bu eziyetler, kişinin daha önceden bozduğu sistemi düzeltmeye yönelik çalışmalardır. Adak kurbanları ise dengesi bozulmuş olan insan-tanrı ilişkisini yenilemektedir. Promesa uygulaması da bu adak türlerindedir. Yürünen bu yol kişinin tanrı karşısındaki zayıflığını gösteren ve dünya ile iletişiminin kesildiği bir mekândır²⁵⁶.

Fatima bölgesinde bulunan insanların çok az bir kısmı adaklarını Meryem’e duydukları sevgi ve inanç dolayısıyla gerçekleştirdiklerini söylemişlerdir. Kiliseye göre ise Meryem’e duyulan sevgi kalpten gelmelidir. Mabet din adamları bu uygulamayı tasvip etmemekle beraber halkın sahip olduğu dini anlayışları reddederek onları kontrol altında tutmanın mümkün olamayacağını farkında olduklarından dolayı bu uygulamaya kendi kontrolleri altında olmak şartıyla izin vermektedirler. Dini yetkililerin bu uygulamayı kabul etmelerindeki en önemli neden ise, bu uygulamanın ilk defa rahibe Lucia’nın annesi hasta iken onun tarafından Cova da Iria’da yapılmış olmasıdır²⁵⁷.

Kilise ile halkın hac konusundaki görüşlerindeki farklılıklar Promesa uygulaması incelendiğinde açık şekilde görülmektedir. Kilisenin bu uygulamadan hoşlanmadığı fakat uygulamanın devam etmesine izin vermeye devam ettiği görülmektedir. Burada görülen haccın dini kurumlar ve insanlar arasındaki anlayış farklılıklarının karşılaşma alanı olduğu gerçeğidir. Her iki tarafta birbirlerinin sınırlarını zorlamadan çıkarlarının

²⁵⁵ Yel, a.g.e., s.235.

²⁵⁶ Yel a.g.e., s.236.

²⁵⁷ Santuario de Fatima 1991; 109 ve kondor ;1990; 90.

çatıştığı noktalarda uzlaşarak hayatlarının devam etmesi konusunda mutabıktırlar. Fatima'ya gelen hacılar verdikleri sözlerini bedenleriyle ödeyebilmek için buraya gelirler. Kişi eğer Leydimiz (Nosa Senhora)'den bir şey yapmasını ya da vermesini istediğinde, istediği şeyi alabilmek için Fatima'ya gelir ve dizleri üzerinde Promesa yolu üzerinde yürür.

Meryem'den istenen en önemli şeyler genelde insanların ya da aile mensuplarının sorunlarının ve sağlık problemlerinin giderilmesine yöneliktir. Mesela:“her zaman bir çocuğumun olmasını istemiştım, artık bir kızım var, üniversite sınavlarında başarılı oldum, oğlum menenjit olmuştu, daha yeni iyileşti”²⁵⁸ gibi örnekler oldukça fazladır.

Akdenizli antropologlar tarafından Promesa uygulamasının kökenleri bu bölgede var olan Patron- müşteri ilişkisine dayandırılmaktadır. Hac ibadeti içinde bulunulan sistemin devamını sağlamaktadır. Dünyevi olan ilişkiler borç ödeme şeklinde gerçekleşirken bu durum dini alana ayin şeklinde yansıtılmakta ve yaşanan sisteme meşruiyet kazandırılmaktadır. Dünyada borçların alacaklıya ödenmesi, dini ortamda düşünüldüğünde, insanların tanrıya olan borçlarını adakları vasıtasıyla ödediği şeklinde oluşmaktadır. İstenilen şeyin özelliğine göre ne isteniyorsa karşılığı mutlaka verilmelidir ki istek gerçekleşebilsin. Elde edilen verilerden de anlaşılacağı üzere Promesa adağını uygulayanların çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Özellikle Portekiz açısından bakıldığında Promesa uygulaması Katoliklik içinde en kadın etkin uygulamadır. Kadınların dini uygulamadaki yoğunluğunu ve Fatima'ya olan ilgilerinin Fatima merkezli kült karakteri Meryem'den kaynaklandığı görülecektir. Kadınlar Meryem'i kendilerine daha yakın bulmaktadırlar. Kadın inananlar Meryem'e ilahi bir varlık olarak değil kendilerinden biri olarak yaklaştıklarını belirtmektedirler. Günümüz Portekiz'inde din kadınların işi olarak görülmektedir. Buradaki kadın dindarlığına bakıldığında, onların dindarlığının kilise öğretilerden değil Tanrı, Meryem ve azizlerle

²⁵⁸ Yel, a.g.e., s.242.

olan bireysel ilişkilerinden kaynaklandığı görülmektedir. Kadınlar ilahi yardımın olmaması halinde bu zorlukların altından kalkamayacaklarını belirtmektedirler²⁵⁹.

J. Campbell insanlar ve azizler arasındaki ilişkinin dünyevi sosyal sistemle benzerlikler arz ettiğini belirtmektedir²⁶⁰. Fatima haccında veya Promesa uygulamasında himaye üzerine kurulmuş olan sosyal sistem dünyevi ilişkilerin kutsallaştırılmasını beraberinde getirmiştir. İnsanlar Promesa uygulamasında Meryem ile “ benim sırtımı kaşırsan ben de seninkini kaşırım” şeklinde bir iletişime geçmektedirler. Buradaki temel düşünce daha iyi şeyler elde edebilmek için bazı şeyleri vermek gerektiğidir²⁶¹.

Portekiz’de insanların Meryem’e neden bu derecede bağlı olduklarını söylemek zordur. Ancak bu bölgenin insanı bu bağlılıkla doğmuş ve büyümüşlerdir. Hayatları Meryem’e dua etmekle geçmiş ve onlar için Meryem varoluşsal bir olgu haline gelmiştir²⁶². İnsanlar Meryem’in her yerde var olduğu bir çevrede büyüdüklerinden dolayı ona bağlılık yaşamlarının çok büyük bir kısmını kaplamaktadır ve bu onlar için artık sorgulanamaz bir durum halini almaktadır.

Promesa uygulamasının kökenlerinin ortaçağa dayandığı iddia edilmektedir. Fakat ne olursa olsun Portekiz halkı bu uygulamayı kendilerine mal ederek içselleştirmiştir. Sonuç olarak belirtmek gerekirse kökenleri nedamet ve göç olgusuna dayandırılarak açıklanmaya çalışılan Promesa uygulamasının ülke kültüründe var olan patron müşteri ilişkisiyle yakinen bir bağlantısı vardır. İnsanlar bu uygulaması sürdürüyorlar çünkü doğduklarından itibaren bununla yaşıyorlar. Kendilerinden önceki herkesi bunu yaparken gördüler. Yüzyıllar boyunca işlerini her zaman kişisel ilişkilerle yürütmüş olan bir toplum için bir azizle olan iletişimden daha somut sonuçlar ortaya çıkabilir. Hayatı boyunca Meryem ve Fatima’ya inanmış olan bir kişi adağını yerine getirdikten sonra istediği şeyi alabileceğine inandığında dolayı bundan ilerisini düşünme ihtiyacı duymamaktadır. Kişi için adağın başarısız olması halinde de mantıklı bir açıklama

²⁵⁹ Cole, a.g.e., s.100.

²⁶⁰ J. Campbell, *Honour, Family and Patronage*, 1964; s.341-346.

²⁶¹ Yel a.g.e., s.250.

²⁶² Yel, a.g.e., s.251, 69 numaralı dipnot.

mevcuttur. Böyle bir durumda kişi kendi inancını sorgular ve istediği şeyi alamamasına sebep olarak kendini suçlar ya da a kutsal anne olarak Meryem'in kendisinden daha iyi bildiğini düşünerek istediği şeyin kendisi için doğru olmayabileceğini düşünür²⁶³.

2.3.2.5.5. Fatima'da Yaşayan Farklı Grupların Fatima'ya Bakışları

Fatima bölgesi incelendiğinde burada yaşayan iki grup insanın var olduğu görülmektedir. Bu gruplar şunlar dır: 1- Fatima ve bölgesinde doğup büyümüş insanlar yani yerel halk. 2- Dışardan kendi işlerini kurmak için bölgeye gelmiş olan insanların oluşturduğu grup²⁶⁴.

Yerel halkın büyük kesimi Fatima'nın yaşamlarını yönlendiren dini etkisi altında yaşamaktadır. Buraya dışardan gelen insanların yaptıkları harcamalar gelirlerinin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Üniversitede okuyan gençler ise okulları bittikten sonra şehre geri dönmeyip büyük şehirlerde yaşamayı düşünmektedirler²⁶⁵.

Gençlerin çoğunluğu genel olarak dine özelde ise mabede karşı olumsuz bir tavır takınmaktadırlar. Çevrelerinin tamamının kutsalla çevrili olmasından dolayı devamlı gördükleri insanlar din adamları ve soludukları havada da dinidir. Bu yüzden bir müddet sonra bu durum sıkıcı olmaya başlamaktadır. Yalnız gençler kutsaldan tamamen kopmuş değillerdir. Zaman zaman, özellikle yaşadıkları bunalım durumlarında kutsala yaklaşma ihtiyacı duymaktadırlar. Örneğin: kız arkadaşlarıyla araları bozulduğunda, sınavlara girdiklerinde, gençler kutsalın kapısını çalma ihtiyacı hissederler. Fatima'da yaşayan Miguel isimli gencin anlattıkları yerel halkın psikolojisini anlatması açısından önemlidir. Miguel şunları söylemektedir:

“Burası pislik dolu. İlahiyat fakültesinde birçok şey gördüm. Orada beş yıl geçirdim ve tamamen farklı şeyler gördüm. Her şey tam bir pislik, dini fanatizm. Küçükken mecbur olduğum için ayinlere giderdim. Daha sonra ise alışkanlıktan gittim. En kötüsü Pazar sabahı

²⁶³ Yel, a.g.e., s. 256-258.

²⁶⁴ Rinschede, a.g.e., s.68.

²⁶⁵ Yel.a.g.e., s.260.

erkenden kalkmaktı. Bazen ayin yokken kiliseye gitmek istiyordum. Bu şekilde kendimi orada daha huzurlu hissediyordum... Eskiden festa'lar (dini festivaller) daha güzeldi ve yerel milliyetçilik vardı”²⁶⁶.

Fatima'ya dışardan gelmiş olan insanlar daha önceden buraya hacı olmak için pek çok kez gelmiş olan insanlardır. Buraya geldiklerinde bir ev tutup yerleşirler ve yaşamaya başlarlar. Bir müddet sonra buranın bekledikleri gibi bir yer olmadığını düşünmeye başlarlar. Çünkü onlar buraya gelirken yaşayacakları kentin barış dolu bir ortama sahip olduğunu düşünmekteydiler. Fakat geldiklerinde ortamın düşündükleri gibi olmadığını fark ederler ve başka yere taşınmak için uğraşmaya başlarlar. Bir çok hacının en çok korktukları şey, şehrin bir gün geldiğinde Lourdes gibi ticarileşmiş olmasıdır. Buradaki paradoksal durum hacıların bunlardan şikayet etmelerine rağmen şehrin ticarileşmesinde en büyük payın kendilerine ait olmasıdır²⁶⁷.

Kısaca hacıların amacı günlük hayatlarını bir kenara bırakıp kutsal bir mekâna gitmekle kutsala yaptıkları yatırımın dini ve dünyevi plandaki karşılığını alabilmektir. Şehir halkının amacı da şehre yaptığı ekonomik yatırımın maddi karşılığını görebilmektir.

²⁶⁶ Yel a.g.e., s.265-266.

²⁶⁷ Yel, a.g.e., s. 277., Rincshede, a.g.e., s.93.

SONUÇ

Bütün hac şekilleri kutsal etrafında meydana gelmiş olan olgulardır. Kişinin merkeze alınmasıyla oluşmuş olan hac merkezlerinde kutsal, ifadesini bir kişi üzerinde bulur. Mekânın merkeze alındığı hac bölgelerinde ise daha çok İsa ve Meryem'in varlıklarıyla ön planda oldukları yerlerdir. Hac yapan kişinin amacı, kutsala ulaşabilmektir. Hac merkezlerinde kutsal dışında başka unsurlar da devreye girmektedir. Mesela mabet binaları dünyevi ortamdan soyutlanırlar. Fatima türbesinin bütün giriş kapılarında insanları kutsal bir bölgeye girdikleri hususunda uyaran levhalar konulmuştur.

Fatima bölgesinin kutsal olması sadece Meryem'in orada görünmüş olmasından dolayıdır. Görünümün gerçekleştiği noktaya bir heykel yapılmıştır. Bu sayede insanlar Meryem' görünüp gittiğine değil hala orada var olduğuna ve kendilerine bakıp onları dinlediğine inanırlar.

Bir mekân kutsal olarak kabul edildiğinde kutsal anlayışları ve kutsaldan beklentileri farklı olan pek çok insan buralara akın etmeye başlayacaktır. Kimisi şahsi bir sıkıntısına çözüm bulmak, kimi sahip olduklarından daha fazlasını elde edebilmek, kimi de yaşadığı ruhi bunalımlarına bir derman bulabilme amacıyla buraları aşındırmaktadırlar.

Fatima haccında en dikkat çekici unsur sahip olduğu sırlar ve Promesa de Joelhos uygulamasıdır. İnsanlar Lucia'nın ağzından kilise doktrinleriyle uyumlu hale getirildiğini düşündüğümüz sırları öğrenerek Meryem' dünya ve kendilerine ait endişelerini öğrenmiş oldular. Hayatlarının belirli bir zamanın da bu öğrendikleri onların kutsalla olan irtibatlarında bir yörünge değişikline sebep oldu. Çünkü yaşadığımız modern dönemin insanı kutsalı, ilkel zihniyette yaşamaya çalışan insanların uydurdukları halüsinasyon olarak ya da Marx'ın belirttiği gibi insanları uyuşturarak dünyevi yaşantılarında olumsuz anlamda yön sapmasına neden olan bir unsur olarak görmektedir. Aslında modern insan ruhunun boşluklarında kaybettiği kendisini aramaktadır. Kendi zihnine ve bünyesine verdiği değeri hak etmediğini görmeye başladığı her anda yeni bir arayışın içine girerek kendisini bu dünyanın ağırlığından kurtaracak bir sığınak ya da bir afyon arayışı içersine girmektedir.

Bu noktada Fatima'ya gerçekleştirilen hac tamamen bireyseldir. Hacca gitmeyi düşünen insan buraya gelerek kendi dertlerine çözüm bulacağına inandığı için Meryem'le birebir iletişime geçmeyi istemektedir. Hac konusunda Victor Turner'ın ortaya atmış olduğu ve bilim adamları tarafından da kabul gören, haccın bir buluşma ve barış mekanı (communitas-evrensellik) olduğu iddiası, Fatima olayı baz alınarak düşünüldüğünde pek fazla gerçekçi değildir. Çünkü Fatima'ya gelen hacılar ve yerel halk arasında hiçbir zaman toplumsallaşma (evrensel topluluk olma) gerçekleşmemektedir. Bunun aksine birbirlerinin çıkarlarına dokunmadıkları ölçüde anlaşabilme ortamı bulmaktadırlar²⁶⁸.

Bu konuda James preston şunları söylemektedir: “Modern insan, yalnızlığının ve soyutlanmışlığının içinde ait olma hissini arar. Bağımlılığından utanç duyup korkuya kapılsa bile, rahimdeki cenin durumuna dönme hissi cezp ediciliğini korur. Bu yüzden anne-çocuk ilişkisi, modern zamanın bilinçsizliğinde tatlı bir tamamlanma kalıntısı gizler”²⁶⁹.

13 Mayıs 1917'de Portekiz'in küçük bir kasabası olan Aljustrel'de üç çocuğa Meryem'in görüldüğü anlatılmaya başlandı. Çocuklar Meryem'i gördüklerini söyledikten sonra binlerce insan Fatima bölgesini kutsal aramak amacıyla ziyaret etti. En son 13 Ekim 1917'de meydana gelen güneş mucizesi ile beraber ülkede yeni bir dönemin başladığı görülmektedir. Bu görünümle birlikte yeni bir Katolik kültü doğmuş oluyordu²⁷⁰.

Tarih boyunca bazı dönemlerde Portekiz'de bu tür görünüm hadiselerine rastlanmıştır. Görünüm hadiselerinin genel olarak toplumsal problemlerin arttığı dönemlerde gerçekleştiği de gözden kaçmamaktadır. Fatima görünümü de Portekiz ve Batı Avrupa'nın dini ve dünyevi anlamda kriz yaşadığı bir dönemde gerçekleşmiştir.

²⁶⁸ Yel a.g.e., s.278-281.

²⁶⁹ James Preston, Conclusion: New Perspectives on Mother Worship: Theme and Variations, s.340 1982. Yel'den alıntı.

²⁷⁰ De Marchi, a.g.e., s.366.

Batı Avrupa'da Fransız devrimiyle beraber din ve dünya ayırımı ortaya çıkmış ve dünyevi olan dini olana baskın gelmeye başlamıştır. Bu durumun Portekiz toplumunu etkilemesi de uzun bir zaman almamıştır. Portekiz'de yaşanan din anlayışının zaten kilise ile ilgili problemleri tarih boyunca var olagelmıştır. Kilise ve halk arasında dinî, anlayış ve yaşam biçimleri konusunda farklılıklar mevcuttu. Yaşanan dünyevi özgürlük talepleri sonucunda aradaki bu farklılıklar daha da artmış ve kilise otoritesini kaybetmeye başlamıştı. Bunun yanında halk sahip olduğu dini yaşamayı sürdürüyordu ama aydınlanma hareketiyle birlikte oluşan düşünce, dini yaşamın özgürlüğünü değil neredeyse ortadan kaldırılmasını gerektiriyordu. Halk bu sıkıntıyı sahip olduğu değerlerine daha fazla sahip çıkarak kayıpsız atlatma çabası içindeydi fakat toplumsal birlikteliği sağlayıp dini hayatı olumlayacak bir gelişmenin var olması gerektiği düşüncesi giderek yayılıyordu. Fatima görünümüleri bu dönemde halk ve kilise'ye istedikleri ve bekledikleri imkanı sunması bakımından önemli bir yere sahiptir.

Fatima görünümünde vurgulanan unsurlar dünyanın içinde bulunduğu durumdan çıkabilmesini sağlayabilecek çözümler içeriyordu. Ancak dünyadaki kilise hiyerarşisi ve aydınlanma hareketi gereği, görünüm hadiseleri başlangıçta şüpheyle karşılandı. Çocuklar kendilerine verildiği söylenen sırlardan dolayı, devlet yetkilileri ve kilise din adamları tarafından aylarca sorgulandılar. Halk ise çocukları yerel azizler ilan etme konusunda geç kalmamıştı.

Görünümde en önemli nokta, çocuklara verildiği söylenen üç adet sırdı. Bu sırlar görünüm hadiseleri yaşayan üç çocuktan hayattan kalanı, Lucia tarafından kilise denetiminde yazılarak Vatikan'a sunulmuştur. Kilise sırların ilk ikisini 1960'larda açıklamış üçüncü sır iki binli yıllara kadar gizemini korumuştur. Tartışmalı olan üçüncü sır, 13 Mayıs 2000'de papa tarafından Francisco ve Jacinta'nın kutsandığı törende açıklanmıştır. Açıklanan sır tartışmaları ve kilise üzerindeki soru işaretlerini daha da arttırmıştır. Çünkü açıklanan sırlar incelendiğinde hepsi dini noktada önemli yerlere işaret etmekte idi fakat açıklanan üçüncü sır Papa II. Jean Paul'e 1981 yılında Mehmet Ali Ağca tarafından yapılan suikasttan bahsediyordu.

Dini çevrelerin beklediği açıklama bu değildi. Bu açıklama ile papa bir anda kendini Hıristiyanlık tarihi içerisinde önemli bir yere oturtmuş oluyordu. Çocuklara verilen

sırların hepsi apokaliptik bilgiler içermekteydi ve bu da onların daha fazla dikkat çekmelerini sağlamıştır.

Sırların açıklanmasından sonra bunların halka delillerinin ve mantikî bir açıklamasının yapılması gerekmekteydi. İşte bu açıklama da şu anda papa olarak 16. Benedict adını alan, kardinal Ratzinger tarafından açıklanmıştır. Sırların teolojik savunması ise kardinal Sodano tarafından yapılmıştır.

Kilise Fatima görünümleri sonucunda bu olayı kendi yapısını savunabilmek ve inananlar arsında dini uyanışı sağlayabilmek amacıyla kullanmıştır. Görünümlerin gerçekleşmesi ve aydınlanma süreci sonucu ortaya çıkan bu durumda, kendi ibadet ve inanç esaslarına, kırsal kesim inançlarının hoş görülerek kendi dâhilinde gerçekleştirilebilecek daha ılımlı bir mahiyet kazandırabilmek amacıyla, yeni tanımlama ve bakışlar ortaya çıkarmak zorunda kalmıştır. Çünkü kilise gelen tepkileri ya yok sayacak ve bunun sonucunda kendi yapısının parçalanmasını seyretmek zorunda kalacaktı ya da kontrolü elinde tutabilmek amacıyla yapısını parçalatmayacak tavizler vererek ayakta kalmayı başaracaktı.

Kilise halkın din dışında olan faaliyetlerinin bir kısmını törpüleyerek dini alana dâhil etmiş ve halk ile kilise arasında bir orta yol bulunmuştu. Bu çabaların en önemli örneği Meryem görünümlerinde kendini belli etmektedir. Halkın inancında var olan ana tanrıça ve koruyucu azizlerin kilise içersine ve resmi ideolojinin kontrolüne çekilmesiyle, kırsal kesim ve resmi dindarlık arasında kilise kontrolünde var olması beklenen melez bir Hıristiyanlık yaratılmıştır

Günümüzde yapılan Fatima haccının dini turizmin bir sonucu olup olmadığı tartışılmaktadır. Fakat dünya üzerinde yaşanan gelişmelerin dini ve toplumsal hayatı etkilememesi diye bir şey söz konusu değildir. Bu nedenden dolayı sekülerleşme yolunda hızla ilerleyen dünyada Fatima haccı, dini değerler ve yaşam biçimlerinin yaşatılmaya çalışılmasında önemli bir çaba gösterisidir. Günümüzde kilise ile insanlar arasında oluşan uçurum nedeniyle, kilisenin bazı çözümler üretmesi gerekmekte idi. Kilisenin Fatima haccı üzerinden yürütmek istediği çalışma, dünyevi hayatla dini unsurları bir potada eritebilme gayretidir.

Kitaplar da din tanımlanırken şöyle ifade edilir: Din, insanların üstesinden gelmekte zorlandıkları problemleri çözebilmek maksadıyla bağlandığı inanç ve davranışlar bütünüdür. İnsanlar kendilerini sınırlandıran limitlerden kurtulmak için, doğüstü varlıkları ve güçleri çıkarları doğrultusunda kullanırlar. Ayrıca din toplumsal kriz sürecinde aşılması zor olan problemlerin çözümüne yardım eder. Din sosyal dayanışmanın sağlanmasında önemli bir etkidir²⁷¹. Fatima özelinde, görünüm hadiselerinin temelinde yukarıda belirtilen unsurlar yatmaktadır. İnsanlar sıkıntılı zamanlarında kendilerine bir yardımcı aramışlar ve bu da Meryem olmuştur. Gerektiğinde kendisinden yardım istemiş ihtiyaç duymadıkları zamanlarda kendi gündelik hayatlarını yaşamışlardır. Devlet yönetimi açısından da durum aynı minval üzeredir. Yönetim kriz sürecinde en önemli etken olan dini inançların yardımına başvurmuş ve toplumsal problemlerin çözümü için çaba sarf etmiştir.

Hacılar Fatima'ya, bir iyilikle karşılaştıklarında gitmeyi tercih ederler. Borçlarını ödemiş olmanın verdiği rahatlıkla evlerine dönerler, bu rahatlama ise onların hacdan bekledikleri en önemli sonuçtur. Fatima insanlara bu sıkıntılı ve sorunlu dünyadan uzaklaşarak sığınabilecekleri güvenli bir ortam sunmaktadır. Bu durumu Portekiz'li bir bayanın anlattıklarında çok açık bir şekilde görebilmekteyiz. Kadın şunları söylemektedir: “ben aslında kilise işleriyle fazla ilgilenmiyorum fakat Capelinha'da, Leydimizin önünde oturduğumda O bana bakar, ben de ona bakarım. Birbirimizi konuşmadan anladığımız için kelimelere ihtiyacımız yoktur. Hiçbir yerde bu kadar huzur ve mutluluk hissetmem. Sadece orada, Capelinha'da Leydimizin huzurunda bütün sorunlarımdan uzaklaşabiliyorum”²⁷².

Görünüm hadiselerinin gerçekleştiği bütün toplumlarda Meryem benzeri tanrı ve tanrıçalar var olagelmıştır. Meryem içinde yaşanan toplumda insanlara yardımcı olan kutsal varlık olma niteliğini her zaman sürdürmüştür. Bunun bir devamı olarak modern dönemde Meryem görünümünün kilise tarafından desteklenmesi, kilisenin Hıristiyanlara yönelik evanjelizasyon çabası olarak nitelendirilebilir. Modern dönem

²⁷¹ William A. Haviland, *Kültürel Antropoloji*, çev. Hüsamettin İnanç, Seda Çiftçi, İstanbul 2002. s. 407.

²⁷² Yel, a.g.e., s. 283-287.

içersinde dini duygu ve pratiklerden uzaklaşmaya başlayan insanlar Meryem görünümleri sayesinde eski dini duyguları yaşamaya yönlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Katolik dini inançlarının Hıristiyanlar arasında yaygınlaşmasını amaçlayan Vatikan, Papa John Paul II öncülüğünde 1983 yılından itibaren Katolik olmayan bölgelerin Katolikleştirilmesi (New Evangelization) çalışmasını başlatmış ve Fatima özelinde görünüm hadiselerini bu amacına ulaşabilmek için desteklemiş ve etkin bir şekilde kullanmıştır²⁷³.

Sonuç olarak Fatima olayı, Portekiz toplumunda var olan toplumsal ve dini problemlerin çözümünde, yeni bir yapılanma oluşturma gayretlerinde, dini ve toplumsal parçalanmışlığın ortadan kaldırılmasında (ki toplumun ortak payda da toplanmasının en kolay yolu Fatima görünümleri olmuştur), toplumdaki dini uyanışı daha da hızlandırabilme de, Portekiz azizlerine sunulan Promesa adaklarının çeşitliliğini Meryem kültü etrafında merkezileştirerek dini dağınıklığı bir araya toplayabilmede, 1910 devriminin tarattığı toplumsal travmayı ve dinin gördüğü zararları telafi edebilmede, Portekiz toplumunun Fatima ve Meryem etrafında toplumsal olarak kurumsallaşma çabalarında, Fatima ve yeni şehirler (Estodo Novo) kültürünün yaratılarak ülkede milli birlikteliğin sağlanmasında, sahip olduğu yer itibariyle ülke tarihinin dönüm noktalarından bir tanesidir²⁷⁴.

²⁷³ Manuel A. Vasquez and Marie F. Marquardt, *Globalizing the Rainbow Madonna; Old Time Religion in the Present Age*, Theory, Culture and Society (2000), Vol. 17(4) :131-132 119-143

²⁷⁴ Bennett, a.g.e.t, s.1-36.

KAYNAKÇA

- ADAM, Baki, (1989), *Dinlerde Hac İbadeti Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü..
- ASAD, Talal (1983), “Notes on Body Pain and Truth in Medieval Christian Ritual”. *Economy and Society* 12:287-327.
- ASHE, Geoffry, (1976), *The Virgin*, Routledge and Kegan Paul, London and Henley.
- AYDIN, Mehmet, (1995), *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, T.D.V. Yayınları, Ankara
- AYDIN, Mehmet,(2002), *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yayınları, Konya.
- BADONE, Ellen,(1990), *Religious Orthodoxy and Popular Faith in European Society*, “Introduction” ss.3-23, N.J Princeton University Press, Princeton.
- BALASURİYA, Fr. Tissa,(1997), *Mary and Human Liberation the Story and the Text* Edited by Helen Stanton, London.
- BAYYİĞİT, Mehmet, (1998) *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Hac Olayı*, T.D.V. Yayınları, Ankara.
- BELL, Daniel, (2006), “Kutsalın Dönüşü”, Hazırlayan; Ali Köse, *Laik ama Kutsal*, s. 57-70.
- BENNET, Jeffry S.,(2003), *Crisis, Revitalization And Religious Politics In Portugal (1917- 1932) : The Fátima Apparitions and The Catholic Counter Revolution*, University of Chicago,
- BERGER, Peter. L.,(2005), *Kutsal Şemsiye. Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, Çev. Ali Coşkun, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- BRETTELL, Caroline (1990), “The Priest and His People: The Contractual Basis for Religious Practise in Rural Portugal” Editör Badone, Ellen, *Religious Orthodoxy and Popular Faith in European Society*,s. 55-75. N.J Princeton University Press, Princeton.

- BREUNER, Nancy Frey, (1992) “ The Cult of the Virgin Mary in Southern Italy and Spain”, *Ethos* , Vol. 20, No. 1., Mar., pp.66-95
- BROWN, Peter, (1981),*The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity*, S.C.M.Press, London.
- BYRNES, Joseph F., (1988), “*Explaining the Mary Cult: A Hypothesis and Its Problems*”, *The Journal of Religion*, Vol. 68, No. 2, Apr., pp. 277-285.
- BARTHAS, C. ve G. Da FONSECA, (1947), *Wold-wide Message of Fatima. Our Lady of Light*. The Bruce Publishing Co., Dublin.
- CAMPBELL, J.K., (1964), *Honour, Family and Patronage*, Claredon press, Oxford.
- CARROLL Michael, (1983), “Vision of the Virgin Mary: The Effect of Family Structures on Marian Apparitions”, *J.S.S.R.* , 22 (3): 205-221.
- CARROLL, Michael, (1985) “The Virgin Mary at La Sallette and Lourdes: Whom did the Children?” *J.S.S.R.* , 24(I), 1-118
- CARROLL, Michael P., (1986), *The Cult of The Virgin Mary*. N.J Princeton Üniversity Press, Princeton.
- CHADWICK, Owen, (2004)*19.Yüzyılda Avrupalı Aklın Sekülerleşmesi*, Çev. Murat T. Aslan, Birey Yayınları, İstanbul
- CHRİSTIAN, (1973),“*Holy People in Peasant Europe*”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 15, No.1., Jan., 1973, s. 108-112
- CHRİSTIAN, William A. JR., (1977), “The Spanish Shrine”, *Numen*, Vol. 24, Fasc. 1, Apr., s. 72-78.
- CİLLEY, Melissa A., (1937), “Summer Festas and the National Holiday in Portugal”, *Hispania*, Vol. 20, No. 1. Feb., pp.41-46.
- COLE, Sally, (1991), *Women of the Praira: Work and Lives in a Portuguese Coastal Community*, N.J Princeton Üniversity Press, Princeton.

- COLEMAN, Simon, and John Elsner, (1995), *Pilgrimage: Past And Present In The World Religions: Sacred Travel And Sacred Space In The World Religions*, British Museum Pres, London.
- CONNERTON, Paul, (1999), *Toplumlar Nasıl Anımsar*, Çev. Alaeddin Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- CONSTANTİN, Tacou, (2000), *Din ve Fenomenoloji Mircea Eliade'in Eserlerine Toplu Bakış*, Türcesi; Havva Köser, İstanbul.
- De MARCHİ, John, (1956), *Fatima: The True Story Of Fatima*,. London.
- DURKHEİM, Emile, (1915), *The Elemantary Forms of the Religious Life*, Allen and Unwin, Londra.
- EİSENSTADT, S. N.; L. Roniger, (1980), "Patron-Client Relations as a Model of Structuring Social Exchange", *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 22, No. 1., Jan., pp.42-77.
- ELİADE, Mircea, (1991), *Kutsal ve Dindışı*, Çev. M. Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, İstanbul.
- ELİADE, Mircea,(2000), *Dinler Tarihine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ERBAŞ, Ali (2002), "İslam Dışı Dinlerde Hac", SAÜ.İlahiyat Fakültesi Dergisi.,Yıl 2002, Sayı 5
- ERBAŞ, Ali, (2003), *Hıristiyanlıkta İbadet*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- FORD, Caroline, (1993), "Religion and Popular Culture in Modern Europe" *The Journal of Modern History*, Vol.65, No. 1., Mar., pp.152-175.
- FREUD, Sigmund, (1978), *Totem ve Tabu*, Çev. Niyazi Berkes, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- GALLAGHER, Tom, (1987), "The Catholic and The Estodo Novo of Portugal", Editör: Jim Obelkevich, *Disciplines of Faith: Studies in Religion, Politics and Patriarchy*, Routledge and Kean Paul, London and Newyork.

- GALLAGHER, Tom, (1979), “Controlled Repression in Salazar’s Portugal” , *Journal of Contemporary History*, .vol. 14, No. 3., Jul.,s.385-402.
- HARMAN, Ö. Faruk, “Hac”, *DİA*, II, 382-416.
- HAVİLAND, William A.,(2002), *Kültürel Antropoloji*, Çev. Hüsamettin İnanç, Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- <http://www.fatima.org/news/newsviews/vaticanrelease.asp> (08.06.2007)
- <http://www.fatima.org/french/apostolate/crusadeFR.asp> (08.07.2007)
- <http://www.fatimacrusader.com/cr39/cr39pg2.asp> (08.06.2007).
- KELLY, J.N.D, (1977), *Early Christian Doctrines*, Fifth Edition, London.
- KONDOR, Louis, (1976), *Fatima in Lucia’s Own Words. Sister Lucia’s Memoirs*. Edited by FR. Louis Kondor, Postulation centre, Fatima, Portugal.
- KÖSE, Ali, (2006), *Laik ama Kutsal*, Etkileşim Yayınları, İstanbul
- CEROKE, C.P., (1967), “Mary”, *New Catholic Encyclopedia*, The Catholic University Of America, , IX, s.364-368.
- NOLAN, Mary ve Sidney, (1989), *Christian Pilgrimage in Modern Western Europe*, The University Of North Carolina Press *Chapel Hill*.
- PAUL VI, Papa.,(1972) “Marialis Cultus”, *Apostolic Exhortation For the Right Ordering and Development of Devotion to the Blessed Virgin Mary*
- POLAN, S.M., (1967) “Pilgrimage”, *New Catholic Encyclopedia*, XIV, ss. 362-374.
- PRESTON, James, (1982), “Conclusion” *New Perspectives on Mother Worship: Theme and Variations*, The University Of North Carolina Press *Chapel Hill*, s.325-343.
- RİEGELHAUPT, Joyce F., (1973), “Festas and Padres: The Organization of Religious Action in a Portuguese Parish”, *American Anthropologist New Series*, Vol, 75, No. 3. Jun., s. 835-852.

- RİNSCHEDE, Gisbert,(1988), “The Pilgrimage Centre of Fátima/Portugal”,Ed: BHARDWAJ, S.M. and G. Rinschede, *Geographia Religionum: Pilgrimage in World Religions*, Band 4:65-98. Dietrich Reimer Verlag, Berlin.
- ROBINSON, R. A. H. (1977), “The Religious Question and the Catholic Revival in Portugal, 1900-30”, *Journal of Contemporary History*, Vol. 12, No. 2., Apr., pp. 345-362.
- ROSSÍ ve A. de Oliviera, (1982), *Fatima*, Consolata Missions Publication.
- SANCHEZ, Jose, (1972), *Anticlericalism: A Brief History*, The University of Notre Dame Press, Indian.
- SANCHÍS, Pierre, (1983), The Portuguese ‘romarias’ Ed: WILSON S., *Saints and Their Cults*, Cambridge University Press., ss. 261-189.
- SIGAL, Pierre Andre, (1987), “Pilgrimage” *The Encyclopedia of Religion*, Newyork, IX, s. 362-368.
- TURNER, Edith, (1987) “Pilgrimage” *The Encyclopedia of Religion*, , IX, s. 327-337.
- TURNER, Victor and Edith, (1978), *Image and Pilgrimage in Christian Culture*, Colombia University Press, New York.
- TURNER, Victor, (1973), “The center Out There: Pilgrims Goal”. *History of Religion*, Vol.12, no.3, Feb., pp.191-230.
- TÜMER, Günay, (1997), *Hıristiyanlıkta ve İslam’da Hz. Meryem*, T.D.V. Yayınları, Ankara.
- TÜMER, Günay, A. Küçük, (2002), *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara.
- VASQUEZ, Manuel A. and, Marie F., Marquardt, (2000), “Globalizing the Rainbow Madonna; Old Time Religion in the Present Age”, *Theory, Culture and Society*, Vol. 17(4) :119-143
- WALSH, William, (1954), *Our Lady of Fatima*, The Macmillan Co., Newyork.
- WARNER, Marina,(1978), *Alone of All Her Sex: The Myth and the Cult of the Virgin Mary*, Quarter Books, London.

WOLF, Eric, (1958), “The Virgin of Guadalupe: A Mexican National Symbol”, *The Journal of American Folklore*, Vol. 71, No. 279., Jan.- Mar., pp. 34-38

WOLF, Eric R.,(2000), *Köylüler*, Çev. Abdulkerim Sönmez, İmge Yayınları, İstanbul.

YEL, Ali Murat,(2006), *Fátima; Portekiz’de Bir Hıristiyan Hac Merkezinin Kültürel Antropolojik Analizi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

ZİMDARS- swartz, Sandra L., (1991), *Encountering Mary*, Princeton University Press, Princeton.

ÖZGEÇMİŞ

5 Ekim 1981 tarihinde Giresun’da doğdum. Giresun ili Keşap ilçesinde ilköğrenimimi tamamladım.orta ve lise öğrenimimi Keşap İmam-Hatip lisesinde tamamladım. 1999 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü’ne kaydolup 2004 yılında burayı bitirdim.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi bilim dalında “*Dinler Tarihi Açısından Fatima Olayı*” isimli tezimle 2007 yılında yüksek lisans derecesi aldım.